

СТРАТЕГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

СТУДЕНТСЬКИХ ІНІЦІАТИВ

— ЛІДЕРСЬКІ КОМПЕТЕНЦІЇ —
ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Григорій Луценко
Дар'я Матюхіна

УДК 005.21:005.322:378-057.875
М 97

Затверджено вченою радою Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
(протокол № 9 від 25.03.2026 р.)

Рецензенти:

Хроленко М.В. - доктор педагогічних наук, професор, перший проректор Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка;

Атаманчук Ю., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та управління закладом освіти Класичного приватного університету.

М 97 Менеджмент студентських ініціатив: лідерські компетенції та механізми реалізації. Навчально-методичний посібник / укладачі Григорій Луценко, Дар'я Матюхіна. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка. 2026. 123 с.

ISBN 978-966-376-171-8

Навчально-методичний посібник «Менеджмент студентських ініціатив: лідерські компетенції та механізми реалізації» розкриває сучасні підходи до організації студентського самоврядування та розвитку лідерських навичок. У ньому поєднано теоретичні основи менеджменту з практичними інструментами планування й реалізації студентських проєктів. Видання стане корисним для студентів і викладачів, сприяючи формуванню культури відповідального лідерства та ефективного управління ініціативами.

УДК 005.21:005.322:378-057.875

ISBN 978-966-376-171-8

© Григорій Луценко, Дар'я Матюхіна, 2026
© Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2026

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО!

Шановні здобувачі освіти!

Сучасний світ змінюється надзвичайно швидко, і саме студентські ініціативи стають тим середовищем, де народжуються нові ідеї, формується активна громадянська позиція та розвиваються навички майбутніх лідерів. Цей курс «Стратегічний менеджмент студентських ініціатив» створено для того, щоб допомогти вам не лише організовувати власні проекти, а й мислити стратегічно, діяти впевнено та відповідально.

У ньому ви знайдете поєднання теорії та практики: короткі лекції, що окреслюють ключові поняття та сучасні управлінські підходи, практичні заняття з аналізу кейсів та моделювання реальних ситуацій, глосарій для швидкої орієнтації у термінах, а також додатки з корисними інструментами.

Особливе місце займає тема лідерства – адже саме лідер здатний надихати команду, формувати цінності та вести за собою. Ви навчитеся розрізняти управління та лідерство, формувати власний стиль керівництва, розвивати лідерські компетенції, працювати над іміджем та комунікацією, а також регулювати власний емоційний стан.

Цей курс зацікавить вас тим, що він не обмежується сухою теорією – він дає інструменти для реальної дії. Ви зможете застосувати здобуті знання у власних студентських проєктах, у майбутній професійній діяльності та у житті загалом.

Ми прагнемо, щоб кожен із вас став не лише учасником, а й творцем змін – стратегічним мислителем, відповідальним менеджером і натхненним лідером.

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО!.....	3
 ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК	6
Лекція № 1	6
Тема: Стратегічне мислення та планування студентських проєктів.....	6
Лекція № 2	12
Тема: Лідерство в сучасній управлінській парадигмі	12
Лекція № 3	21
Тема: Проблема стилю керівництва в управлінні.....	21
Лекція № 4	31
Тема: Природа лідерства. Оцінка лідерських якостей. Персональне лідерство. Формування іміджу лідера	31
Лекція № 5	42
Тема: Регуляція власного емоційного стану. Розвиток лідерського потенціалу особистості	42
Лекція № 6	54
Тема: Комунікації лідера. Ораторське мистецтво лідера.	54
Лекція № 7	61
Тема: Командна робота та комунікація.....	61
Лекція № 8	69
Тема: Управління ресурсами та ризиками.....	69
Лекція № 9	81
Тема: Інновації та соціальна відповідальність у студентських проєктах.....	81
 ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА.....	93
Практична робота №1	93

Тема: Психотехнології лідерства: саморегуляція та формування бренду	93
Практична робота №2	96
Тема: Стратегічний дизайн: Від візії до архітектури проєкту96	
Практична робота №3	99
Тема: Командний менеджмент: Синергія та делегування.....	99
Практична робота №4	102
Тема: Комунікаційний десант: Взаємодія зі стейкхолдерами102	
Практичне заняття №5	105
Тема: Розробка стратегічного плану студентського проєкту105	
Практична робота №6	108
Тема: Аналіз кейсів успішних студентських ініціатив.....	108
Практична робота № 7	110
Тренінг «Лідерські ролі в команді».....	110
Практична робота №8	112
Тема: Симуляція «Управління ресурсами та ризиками».....	112
Питання для заліку	114
 Глосарій.....	118
 Рекомендована література	121

■ ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

Лекція № 1

Тема: Стратегічне мислення та планування студентських проєктів

План лекції

1. Поняття стратегічного мислення: сутність та значення
2. Історія формування поняття стратегічного мислення
3. Особливості стратегічного мислення у студентських ініціативах
4. Етапи стратегічного планування проєкту
- ✓ Формулювання місії та візії
- ✓ Постановка цілей та завдань
- ✓ SWOT-аналіз та оцінка ресурсів
- ✓ Визначення ключових показників ефективності (KPI)
5. Інструменти стратегічного планування
6. Роль команди та лідера у стратегічному мисленні
7. Типові помилки у плануванні студентських проєктів
8. Приклади успішних студентських стратегій

Метою лекції є формування у здобувачів цілісного уявлення про стратегічне мислення як основу ефективного управління студентськими ініціативами. Лекція має допомогти зрозуміти, як стратегічне мислення відрізняється від звичайного планування, які інструменти використовуються для його реалізації, а також як уникати типових помилок. Особливий акцент робиться на практичному застосуванні стратегічного мислення у студентських проєктах, що дозволяє перетворювати ідеї на реальні зміни в освітньому середовищі.

1. Поняття стратегічного мислення: сутність та значення

Стратегічне мислення – це здатність бачити не лише сьогоднішні завдання, а й довгострокову перспективу розвитку. Воно

передбачає уміння прогнозувати зміни, оцінювати ризики та приймати рішення, які забезпечують стійкий успіх.

У контексті студентських ініціатив стратегічне мислення означає вміння перетворювати ідею на проєкт, який має цінність для університетської спільноти та суспільства. Це не просто «робити щось зараз», а створювати фундамент для майбутніх досягнень.

2. Історія формування поняття стратегічного мислення

Поняття стратегічного мислення почало активно розвиватися у другій половині XX століття.

- Генрі Мінцберг наголошував, що стратегічне мислення відрізняється від стратегічного планування: воно більше про бачення та інтуїцію, ніж про формальні процедури.

- Майкл Портер розглядав його через призму конкурентних переваг і аналізу середовища.

- Майкл Воткінс описав «шість дисциплін стратегічного мислення», серед яких системне бачення, прогнозування та комунікація.

- В Україні поняття стратегічного мислення досліджували науковці, зокрема С.С. Тригоб'юк, який акцентував на його ролі в адаптації організацій до динамічного середовища.

Таким чином, стратегічне мислення – це не лише набір інструментів, а особливий спосіб бачення світу, який поєднує аналіз і творчість.

3. Особливості стратегічного мислення у студентських ініціативах

Студентські проєкти мають свої специфічні риси: обмежені ресурси, висока динаміка, креативність учасників. Тому стратегічне мислення тут базується на:

- пошуку нестандартних рішень;
- мобілізації команди та волонтерів;
- залученні партнерів (викладачів, адміністрації, громадських організацій);
- Орієнтації на соціальний ефект, а не лише на кількісні показники.

4. Етапи стратегічного планування проєкту

- Формулювання місії та візії. Місія відповідає на питання «для чого існує наш проєкт», а візія – «яким ми бачимо його майбутнє». Наприклад, місія екологічного клубу може бути «підвищення

культури сортування відходів серед студентів», а візія – «університет як простір екологічної відповідальності».

- Постановка цілей та завдань. Цілі мають бути SMART: конкретні, вимірювані, досяжні, релевантні та обмежені в часі.

- SWOT-аналіз. Це інструмент, що дозволяє оцінити сильні сторони (наприклад, активна команда), слабкі сторони (обмежене фінансування), можливості (партнерство з місцевою владою), загрози (низька мотивація учасників).

- KPI. Ключові показники ефективності допомагають оцінити успіх: кількість учасників, рівень залучення, медійний ефект, кількість реалізованих заходів.

5. Інструменти стратегічного планування

1. Дорожні карти (Roadmaps)

Що це таке: дорожня карта – це візуалізація розвитку проєкту у часі, яка показує ключові етапи, завдання та очікувані результати.

Коли застосовувати: коли потрібно пояснити команді або стейкхолдерам, як проєкт буде розвиватися крок за кроком.

Приклад: у дослідженні Phaal, Farrukh & Probert (2004) дорожні карти описуються як інструмент технологічного прогнозування, що допомагає організаціям поєднувати короткострокові дії з довгостроковим баченням. У студентському контексті дорожня карта може виглядати як план розвитку екологічного клубу: від інформаційної кампанії → до встановлення контейнерів для сортування → до співпраці з міською владою.

2. Таймлайни та календарі

Що це таке: таймлайн – це графік, який показує послідовність подій у часі. Календар – інструмент для контролю термінів виконання завдань.

Коли застосовувати: коли важливо дотримуватися дедлайнів і координувати роботу кількох людей.

Приклад: у статті Kerzner (2017), Project Management: A Systems Approach to Planning, Scheduling, and Controlling підкреслюється, що календарі та графіки є основою управління проєктами. Для студентського фестивалю таймлайн допоможе розподілити завдання: бронювання сцени, реклама, репетиції, проведення заходу.

3. Матриці відповідальності (RACI)

Що це таке: RACI – це модель, яка визначає ролі учасників у виконанні завдань:

R (Responsible) – відповідальний за виконання;

A (Accountable) – той, хто приймає остаточне рішення;

C (Consulted) – консультант, який дає поради;

I (Informed) – той, кого потрібно інформувати.

Коли застосовувати: коли команда велика і є ризик плутанини у відповідальності.

Приклад: у дослідженні Harrison & Lock (2017), Advanced Project Management показано, що використання RACI-матриці знижує конфлікти в команді. У студентському проєкті «Волонтерський ярмарок» RACI допоможе чітко визначити, хто відповідає за логістику, хто за фінанси, хто за комунікацію.

4. Business Model Canvas

Що це таке: це шаблон, який дозволяє структурувати ідею проєкту за ключовими блоками: цінність, ресурси, партнери, канали комунікації, джерела фінансування.

Коли застосовувати: коли потрібно швидко пояснити концепцію проєкту і побачити його сильні та слабкі сторони.

Приклад: Osterwalder & Pigneur (2010), Business Model Generation описують Canvas як універсальний інструмент для підприємців. У студентському стартапі з розробки мобільного додатку Canvas допоможе визначити: хто користувачі, яку проблему вирішує додаток, які ресурси потрібні, хто може стати партнером.

5. SWOT-аналіз

Що це таке: SWOT – це метод оцінки сильних (Strengths), слабких (Weaknesses) сторін, можливостей (Opportunities) та загроз (Threats).

Коли застосовувати: на етапі планування, щоб зрозуміти, які фактори можуть допомогти чи завадити реалізації проєкту.

Приклад: у класичній роботі Humphrey (2005), SWOT Analysis for Management Consulting, показано, що SWOT дозволяє структурувати мислення команди. Для студентської медіастудії сильна сторона – креативна команда, слабка – відсутність фінансування, можливість – співпраця з місцевими ЗМІ, загроза – конкуренція з комерційними студіями.

6. KPI (ключові показники ефективності)

Що це таке: KPI – це кількісні показники, які дозволяють оцінити успіх проєкту.

Коли застосовувати: після запуску проєкту, щоб виміряти його результативність.

Приклад: у дослідженні Parmenter (2015), Key Performance Indicators: Developing, Implementing, and Using Winning KPIs, зазначається, що KPI допомагають організаціям вимірювати прогрес. Для студентського волонтерського проєкту KPI можуть бути: кількість залучених учасників, кількість проведених заходів, рівень задоволеності учасників.

6. Роль команди та лідера у стратегічному мисленні

Стратегічне мислення у студентських ініціативах неможливе без команди. Лідер є тим, хто задає напрямок, формує бачення та надихає інших. Він виступає «архітектором» ідеї, але її реалізація залежить від спільної роботи.

Роль лідера:

- формує місію та візію проєкту;
- мотивує команду, створює атмосферу довіри;
- координує дії та приймає ключові рішення;
- представляє проєкт перед зовнішніми партнерами.

Роль команди:

- бере участь у формуванні цілей та завдань;
- виконує конкретні функції (організація, комунікація, фінанси, логістика);
- пропонує ідеї та альтернативні рішення;
- забезпечує сталість проєкту, навіть якщо лідер змінюється.

Важливо, щоб стратегічне мислення було колективним процесом. Якщо учасники відчують свою причетність до формування цілей, вони стають більш мотивованими і відповідальними. Це створює синергію – коли результат команди перевищує суму індивідуальних зусиль.

7. Типові помилки у плануванні студентських проєктів

Навіть найкращі ідеї можуть зазнати невдачі через неправильне планування. Найпоширеніші помилки такі:

- Відсутність чіткої місії та цілей. Якщо команда не розуміє, для чого існує проєкт, він швидко втрачає сенс.
- Недооцінка ресурсів. Часто студенти планують масштабні заходи, не враховуючи обмеженість часу, фінансів чи людських ресурсів.
- Ігнорування ризиків. Непередбачені обставини (зміна локації, відсутність фінансування, низька явка) можуть зруйнувати проєкт.

- Нереалістичні терміни. Стислі дедлайни без урахування реальних можливостей призводять до стресу та низької якості виконання.

- Відсутність системи оцінки результатів. Якщо немає критеріїв успіху, команда не може зрозуміти, чи досягла вона поставлених цілей.

Як уникнути цих помилок:

- формулювати місію та цілі на початку;
- робити реалістичний розрахунок ресурсів;
- проводити SWOT-аналіз;
- встановлювати чіткі KPI;
- регулярно переглядати план і коригувати його.

8. Приклади успішних студентських стратегій

Щоб зрозуміти практичну цінність стратегічного мислення, варто розглянути приклади:

- Екологічні ініціативи. Студентські клуби з екології часто починають із невеликих акцій – наприклад, сортування сміття в гуртожитках. Завдяки стратегічному мисленню вони переростають у масштабні програми, які підтримує університет і навіть міська влада.

- Волонтерські проєкти. Ідея допомоги літнім людям чи дітям-сиротам може починатися як невелика акція. Але стратегічне планування дозволяє перетворити її на постійну громадську організацію, яка має партнерів і фінансування.

- Культурні фестивалі. Студентські ініціативи у сфері мистецтва часто стають традиційними заходами, що приваблюють не лише студентів, а й широку громадськість. Завдяки стратегічному мисленню вони отримують підтримку бізнесу та влади, стають брендом університету.

Ці приклади показують, що навіть невелика ідея може мати стратегічний вплив, якщо правильно спланована. Головне – бачити перспективу, мислити системно та діяти послідовно.

Лекція № 2

Тема: Лідерство в сучасній управлінській парадигмі

Мета: Сформувати у студентів розуміння еволюції лідерства від директивних методів до фасилітативних та сервісних моделей; розкрити ключові компетенції сучасного лідера та надати практичні інструменти для управління командами.

План:

1. Еволюція концепцій лідерства: від «Великої людини» до «Службового лідерства».
2. Емоційний інтелект (EQ) як фундамент сучасного управління.
3. Розподілене та ситуативне лідерство: як делегувати відповідальність.
4. Лідер-фасилітатор та коуч-позиція в управлінні.
5. Лідерство в цифрову епоху: управління віртуальними командами.

1. Еволюція концепцій лідерства: від «Великої людини» до «Службового лідерства».

Еволюція управлінської думки щодо лідерства відображає фундаментальну зміну суспільних відносин: від індустріальної жорсткості, де панував контроль, до постіндустріальної гнучкості, де ключовим стає партнерство. Розглянемо цей процес через призму ключових історичних та теоретичних етапів:

✓ Епоха антропологічного детермінізму та «Теорія рис» (Trait Theory). На зламі XIX та XX століть лідерство розглядалося виключно через призму винятковості особистості. В основі лежала ідея, що лідерський потенціал є вродженим та генетично зумовленим. Дослідники намагалися сформувати універсальний перелік якостей (від фізичної витривалості до специфічних рис характеру), які б гарантували успіх у керівництві. Проте цей підхід зазнав кризи, оскільки практика демонструвала: люди з абсолютно різними наборами рис можуть бути однаково ефективними лідерами в різних контекстах. Головною вадою цього періоду було ігнорування ролі послідовників та зовнішнього середовища.

✓ Біхевіористичний етап та фокус на поведінкових стилях. У середині ХХ століття (роботи К. Левіна, Р. Лайкерта) акцент змістився з питання «хто такий лідер?» на питання «що лідер робить?». Це дозволило технологізувати процес управління. Було виокремлено три класичні стилі: авторитарний, демократичний та ліберальний. Саме в цей період наукова думка почала обґрунтовувати переваги демократичного стилю як такого, що стимулює внутрішню мотивацію та групову згуртованість. Згодом з'явилася «управлінська решітка» Блейка-Моутон, яка ввела двовимірну оцінку лідера: його орієнтацію на виробничі завдання та увагу до потреб людей.

✓ Концепція транзакційного лідерства як модель соціального обміну. Цей підхід розглядає взаємодію в системі «лідер – послідовник» як раціональний контракт. В основі лежить механізм винагород та покарань: лідер забезпечує підлеглого ресурсами та безпекою в обмін на чітке виконання функціональних обов'язків. Хоча ця модель ефективна для стабільних ієрархічних систем, вона виявилася неспроможною в умовах креативної економіки, оскільки не здатна стимулювати творчу активність та надзусилля, що виходять за межі посадових інструкцій.

✓ Трансформаційне лідерство та управління ціннісною сферою. Роботи Б. Басса та Дж. Бернса ознаменували перехід до управління «вищого порядку». Трансформаційний лідер не просто здійснює обмін ресурсами, він апелює до моральних цінностей та ідеалів підлеглих. Ключовими інструментами стають надихаюча візія майбутнього, інтелектуальна стимуляція команди та індивідуальна підтримка кожного учасника. Такий лідер змінює саму культуру спільноти, перетворюючи її членів з виконавців на суб'єктів змін, що є критично важливим для інноваційного розвитку.

✓ Парадигма «Лідерства-служіння» (Servant Leadership) та її сервісна природа. Концепція Р. Грінліфа радикально переосмислює роль влади. Вона перевертає традиційну ієрархічну піраміду: головною метою лідера стає не самореалізація за рахунок команди, а розвиток та добробут послідовників. Лідер у цій моделі виступає як фасилітатор, що «служить» потребам групи, усуваючи перешкоди для її самоорганізації. Це створює середовище високої довіри, де лідерство сприймається не як привілей, а як відповідальність перед колективом.

✓ Лідерство в умовах трансформації ЗВО («Університет 4.0»). У сучасних умовах, особливо в контексті розвитку студентських

спільнот, підхід «керування людьми» остаточно поступається місцем «керуванню умовами». В моделі «Університету 4.0» інтелектуальний капітал та громадська активність не можуть бути продуктом примусу. Службове та трансформаційне лідерство стають безальтернативними технологіями, оскільки вони дозволяють адміністрації виступати в ролі провайдера можливостей (грантів, хабів, знань), стимулюючи вчинкову активність особистості без жорсткого адміністративного тиску.

2. Емоційний інтелект (EQ) як фундамент сучасного управління

У сучасній управлінській парадигмі відбувається кардинальний перегляд ієрархії компетенцій керівника. Якщо індустріальна епоха вимагала від менеджера насамперед високого рівня Hard Skills (технічних знань та вузькопрофесійної експертизи), то в епоху економіки знань та «Університету 4.0» визначальним фактором ефективності стає емоційний інтелект (Emotional Intelligence, EQ). Академічні дослідження (зокрема праці Д. Гоулмана) підтверджують, що для лідерських позицій внесок EQ у досягнення високих результатів становить близько 80%, тоді як традиційний інтелект (IQ) та фахова грамотність є лише «пороговими» якостями, що дозволяють людині потрапити у професійне середовище, але не гарантують успішного управління людьми.

1. Самоусвідомлення (Self-awareness) як базис лідерської стійкості. Це фундаментальна здатність лідера до безперервного моніторингу власних психоемоційних станів. В академічному розумінні самоусвідомлення означає не просто «знання своїх сильних сторін», а чітке розуміння власних «тригерів» – специфічних стимулів, що викликають ірраціональні реакції (гнів, тривогу, апатію). Лідер, який володіє високим рівнем самоусвідомлення, здатен дистанціюватися від миттєвого емоційного імпульсу. Якщо він ідентифікує, що втома чи особисте роздратування починають викривляти його об'єктивність, він бере стратегічну паузу, запобігаючи прийняттю деструктивних рішень. Це створює фундамент автентичного лідерства, де дії керівника є прогнозованими та етично обґрунтованими.

2. Саморегуляція та емоційна дисципліна. Цей аспект є логічним продовженням самоусвідомлення. Лідер не придушує емоції, а керує ними. У сучасному управлінні це проявляється як здатність

підтримувати стан «когнітивної гнучкості» навіть в умовах кризи. Керівник стає «емоційним стабілізатором» для своєї команди: замість трансляції паніки чи агресії, він демонструє виваженість, що автоматично знижує рівень кортизолу (гормону стресу) у підлеглих та повертає їх до продуктивної діяльності.

3. Соціальна чутливість (Емпатія) як інструмент діагностики групової динаміки. Управлінська емпатія суттєво відрізняється від побутового співчуття. Це здатність лідера «зчитувати» складну архітектуру емоційного фону команди, ідентифікувати приховані конфлікти та деструктивні тенденції на ранніх стадіях. Якщо в колективі формується «токсична» атмосфера (страх помилки, підклимна боротьба, відчуження), лідер розуміє, що будь-які зовнішні стимулюючі заходи (премії, бонуси, дедлайни) будуть неефективними. Емпатія дозволяє зрозуміти справжні мотиви поведінки студентів чи співробітників, що є критичним для розбудови довіри – єдиної валюти, на якій тримається самоорганізація громадських спільнот.

4. Управління стосунками та роль лідера як «соціального архітектора». Ця компетенція інтегрує в собі всі попередні елементи EQ. Лідер виступає архітектором соціального простору, який не просто віддає накази, а свідомо «будує мости» між людьми з різними темпераментами, цінностями та досвідом. Це включає майстерність у вирішенні конфліктів, здатність надихати через емоційний резонанс та вміння формувати команди, де індивідуальні відмінності підсилюють спільний результат. Лідер-архітектор створює середовище, де кожен відчуває свою значущість, що є ключовим для утримання талантів, які в сучасних умовах є надзвичайно мобільними та чутливими до якості корпоративної культури.

5. Порівняльний аналіз управлінських реакцій (кейс-метод). Розглянемо приклад провалу критичного дедлайну командою.

Реакція лідера з низьким EQ: базується на механістичному підході. Керівник атакує особистість підлеглих: «Ви некомпетентні, ви мене підвели, всі позбавлені премій». Наслідком є демотивація, страх та бажання приховати майбутні помилки, що веде до деградації системи.

Реакція лідера з високим EQ: Базується на системному аналізі та підтримці суб'єктності. Лідер ініціює ретроспективу – аналітичний розбір ситуації без пошуку винних. У процесі з'ясовується, що причиною збою стало вигорання ключового спеціаліста або розмитість

технічного завдання. Лідер бере на себе відповідальність за координацію, перерозподіляє ресурси та надає підтримку. Результат – збереження команди, засвоєння цінного досвіду та зростання лояльності працівників, які бачать у лідері надійну опору, а не загрозу.

6. EQ в контексті інституційної пам'яті та сталого розвитку.

Високий рівень емоційного інтелекту керівництва забезпечує життєздатність спільноти в довгостроковій перспективі. Коли лідер фокусується на емоційному добробуті учасників ГСО (громадських спільнот організацій), він формує позитивну «інституційну пам'ять». Студенти, які відчували підтримку та фасилітативний підхід, після випуску стають амбасадорами університету та передають ці цінності наступним поколінням лідерів, забезпечуючи спадкоємність розвитку без втрати якості управлінської культури.

3. Розподілене та ситуативне лідерство: механіка делегування

Сучасна організація – це не піраміда, а мережа. Лідерство в ній стає «ситуативним».

Модель Херсі-Бланшара: Лідер повинен змінювати стиль залежно від зрілості працівника.

1. *Новачок:* потребує чітких інструкцій (Директивний стиль).
2. *Розчарований учень:* потребує підтримки та пояснень (Наставництво).
3. *Досвідчений фахівець:* потребує участі в прийнятті рішень (Підтримка).
4. *Експерт:* потребує повної свободи (Делегування).

Розподілене лідерство: це коли відповідальність за окремі вузли проєкту несуть різні люди. Директор не втручається в те, як працює маркетолог, бо той є лідером у своїй ніші.

Приклад для розуміння: хірургічна операція. Головний лідер – хірург. Але коли пацієнту стає зле від анестезії, лідером ситуації на 5 хвилин стає анестезіолог, і хірург беззаперечно слухає його команди.

4. Лідер-фасилітатор та коуч-позиція в управлінні

Перехід до фасилітативного управління та коучингу є найбільш інтелектуально та емоційно складним етапом трансформації керівника. Він вимагає відмови від авторитарної звички давати готові рецепти та переходу до стимулювання інтелектуальної автономії

підлеглих. В академічному сенсі це зміна ролі керівника з «експерта з контенту» на «експерта з процесу».

1. Концептуальна сутність управлінської фасилітації. Фасилітація (від лат. *facilis* – легкий) у контексті менеджменту – це професійна організація процесу групової роботи, спрямована на вивільнення колективного інтелекту. Лідер-фасилітатор не нав'язує свою думку, а створює таку структуру обговорення, за якої команда самостійно приходить до найкращого рішення. Це радикально підвищує рівень залученості, оскільки люди схильні підтримувати те, що вони допомогли створити. Головне завдання фасилітатора – модерувати групову динаміку, гасити деструктивні конфлікти та забезпечувати рівний внесок кожного учасника, незалежно від його статусу чи темпераменту.

2. Технологічний інструментарій фасилітації: «Світове кафе» та «6 капелюхів». Для перетворення рутинної наради на творчу лабораторію лідер використовує специфічні методики:

Світове кафе (World Café): це технологія стратегічного діалогу, що імітує атмосферу неформального спілкування. Учасники працюють за різними столами над окремими аспектами проблеми, постійно змінюючи склад груп («міграція ідей»). Це дозволяє уникнути групового мислення, перехресно запилити ідеї та отримати цілісну картину за короткий час.

Метод «6 капелюхів мислення» Едварда де Боно: Цей інструмент призначений для структурування дискусії та паралельного мислення. Кожен капелюх символізує певний режим: Білий (факти та цифри), Червоний (емоції та інтуїція), Чорний (критика та ризики), Жовтий (оптимізм та переваги), Зелений (креативність та нові ідеї), Синій (управління процесом та висновки). Використання цього методу дозволяє лідеру спрямувати енергію команди в одне русло, уникаючи безплідних суперечок, коли один учасник критикує, а інший намагається креативити одночасно.

3. Коуч-позиція як філософія розвитку суб'єктності. Коучинг в управлінні – це не «навчання» у традиційному розумінні, а розкриття потенціалу працівника для максимізації його продуктивності. Коуч-позиція лідера базується на трьох принципах: віра в те, що у працівника достатньо ресурсів для розв'язання задачі; відмова від оціночних суджень; орієнтація на майбутнє, а не на аналіз минулих помилок. Лідер перестає бути «контролером» і стає «партнером по

мисленню», що є критично важливим для формування лідерського кадрового резерву всередині студентських спільнот.

4. Методологія GROW: алгоритм розвитку відповідальності.

Основною робочою моделлю в коучингу є структура GROW (Дж. Вітмор), яка дозволяє перевести розмову з площини «проблеми» в площину «рішення»:

Goal (Ціль): Чого саме ти хочеш досягти в цій ситуації? Як виглядатиме успіх?

Reality (Реальність): Що відбувається зараз? Які кроки вже були зроблені? Які існують перешкоди?

Options (Варіанти): Що можна було б зробити? Якби не було обмежень, якими б були твої дії?

Will / Way forward (Воля / Намір): Яким буде твій перший конкретний крок? Яка допомога тобі потрібна?

Кейс-аналіз: трансформація управлінського запиту. Розглянемо ситуацію, коли працівник або активіст ГСО звертається з проблемою: «Я не знаю, як реалізувати цей проєкт».

Директивний підхід (Лідер-директор): «Зроби А, Б, В». Результат: задача виконана, але працівник не навчився нічого нового. Наступного разу він знову прийде за інструкцією, а рівень його особистої відповідальності залишиться низьким.

Коучинговий підхід (лідер-коуч) використовує «сильні запитання». Наприклад: «Який результат буде ідеальним для університету?», «Які ресурси ми вже маємо в межах коворкінгу?», «Якби бюджет був необмеженим, яку інновацію ти б додав?». Результат: працівник сам будує шлях до мети. Він відчуває «власність» (ownership) щодо ідеї, а отже, його мотивація до реалізації буде на порядок вищою. Крім того, він розвиває навички стратегічного планування.

6. Наслідки впровадження фасилітації та коучингу для ЗВО.

В умовах «Університету 4.0» застосування цих технологій дозволяє створити самокеровані студентські команди. Коли адміністратор чи викладач займає коуч-позицію, він не просто «управляє заходами», а виховує нове покоління лідерів, здатних до автономної дії. Це забезпечує життєздатність ГСО навіть після зміни лідерського складу, оскільки в культуру спільноти закладається алгоритм самостійного пошуку рішень та постійного розвитку.

5. Лідерство в цифрову епоху: управління віртуальними командами

Цифрова трансформація та глобальні виклики останніх років (пандемія, безпекові кризи) остаточно закріпили перехід до нової управлінської реальності – E-leadership (електронне лідерство). Це не просто використання Zoom чи Slack, а фундаментальна зміна архітектури впливу, де лідерство реалізується через цифрові медіатори. У віртуальному середовищі зникають традиційні атрибути влади (окремий кабінет, візуальний контроль), тому лідерство має базуватися на нових принципах довіри та результативності.

1. Парадигма «Результат замість годин». В умовах дистанційної роботи класичний мікроменеджмент і контроль «присутності» з 9:00 до 18:00 стають неможливими та деструктивними. Сучасний лідер сповідує філософію **Management by Objectives (MBO)** та використовує фреймворки **OKR (Objectives and Key Results)**.

Інструментарій: Замість спостереження за працівником, лідер моніторить динаміку руху задач у системах управління проєктами (Jira, Trello, Asana).

Методологічне обґрунтування: Лідерство зміщується в бік надання автономії. Коли працівник або студент-активіст сам планує свій час для досягнення вимірюваного результату, його внутрішня мотивація зростає. Контроль здійснюється за «вихідним продуктом», а не за «процесом сидіння за монітором».

2. Радикальна прозорість як антидот ієрархічній корупції. У віртуальних командах інформаційна асиметрія (коли хтось знає більше за інших) миттєво руйнує довіру. Цифрове лідерство вимагає створення єдиного «джерела істини».

Принципи: Усі стратегічні рішення, протоколи нарад та плани мають бути зафіксовані у відкритих для команди реєстрах.

Наслідки: Це виключає «кулуарні домовленості» та суб'єктивізм. Коли кожен член спільноти бачить логіку прийняття рішень та спільний прогрес, формується відчуття справедливості та причетності до великої мети, що є критичним для волонтерських та студентських ГСО.

3. Психологічна безпека та цифрова етикетна культура. Відсутність невербальних сигналів (міміки, жестів, інтонації) у текстовому листуванні часто призводить до «ефекту негативного

сприйняття», коли нейтральне повідомлення трактується як агресивне або саркастичне.

Роль лідера: Він стає модератором цифрового клімату. Це включає встановлення правил комунікації (Tone of Voice): використання емодзі для пом'якшення контексту, заборону на токсичну критику в загальних чатах, культуру «конструктивного фідбеку».

Формування довіри: Лідер має заохочувати право на помилку в цифровому просторі. Якщо учасник команди боїться написати про проблему в Slack, система стає крихкою. Лідер особисто демонструє вразливість (Vulnerability), визнаючи свої прорахунки, що робить середовище безпечним для інших.

4. Створення «соціального клею» в асинхронному середовищі. Найбільшим ризиком віртуальних команд є соціальна ізоляція та втрата почуття команди. Традиційна «офісна кухня» або університетський коворкінг у цифровому форматі має бути замінена на штучно створені ритуали неформального спілкування.

Механізми: Впровадження регулярних «Coffee-breaks в Zoom» або «Random Coffee», де рандомно обрані члени команди спілкуються 15 хвилин на теми, що не стосуються роботи.

Значення: Це дозволяє бачити в колесі людину, а не лише «аватарку» в месенджері. Такі ритуали створюють емоційну прив'язаність, яка утримує команду разом під час кризових навантажень.

5. Кейс-аналіз: Управління глобально розподіленою спільнотою. Уявіть студентську організацію, лідери якої через академічну мобільність розкидані по різних країнах та часових поясах.

Лідер старої школи намагатиметься зібрати всіх на нічну нараду, вимагатиме звітів у текстових файлах і критикуватиме за «повільні відповіді». (Результат: вигорання та розпад ГСО).

Цифровий лідер налаштовує асинхронну роботу: використовує відеоповідомлення (Loom) замість довгих листів, створює канбан-дошку для візуалізації задач і запроваджує щотижневі «неформальні п'ятниці» для підтримки духу. Він розуміє, що його задача – не «бачити людей», а «відчувати пульс проєкту» через цифрові індикатори та якість людських стосунків.

Лекція № 3

Тема: Проблема стилю керівництва в управлінні

Мета: розкрити сутність стилю керівництва як багатомірного явища, проаналізувати класичні та сучасні підходи до його формування, а також обґрунтувати необхідність гнучкості управлінського впливу в умовах невизначеності.

План лекції:

1. Поняття «стилю керівництва» та чинники його формування.
2. Класична типологія стилів: тривимірна модель Курта Левіна.
3. Двовимірні моделі стилів: «Управлінська решітка» Блейка та Моутона.
4. Ситуативний підхід: модель Ф. Фідлера та теорія життєвого циклу П. Херсі та К. Бланшара.
5. Трансформація стилів у сучасній парадигмі: від трансакційного до фасилітативного стилю.

1. Поняття «стилю керівництва» та чинники його формування

У сучасній управлінській науці стиль керівництва дефініюється як стала, цілісна система методів, прийомів та засобів здійснення управлінського впливу, що формує унікальний характер взаємодії між суб'єктом (керівником) та об'єктом (підлеглим або командою) управління. Це не просто набір інструментів, а стійкий патерн поведінки менеджера, через який реалізується його ставлення до людей, завдань та організаційних цінностей з метою спонукання персоналу до досягнення стратегічних цілей.

Стиль керівництва є динамічною категорією. Попри наявність індивідуальної схильності керівника до певної моделі поведінки, стиль постійно трансформується під тиском зовнішніх і внутрішніх змінних. В академічному дискурсі ці чинники прийнято класифікувати на три засадничі групи:

1. Екзогенні та ендогенні якості керівника як суб'єкта управління. Особистість лідера є первинним фільтром, через який пропускається будь-яке управлінське рішення. До цієї групи належать:

Психофізіологічна база: темперамент та тип нервової системи (наприклад, стресостійкість керівника-холерика в кризових ситуаціях проти зваженості флегматика в рутинних процесах).

Ціннісно-етична матриця: внутрішні установки щодо природи людини (згідно з теорією Макгрегора «Х» або «Y»). Якщо керівник базово не довіряє людям, його стиль неминуче дрейфуватиме в бік авторитаризму.

Рівень емоційного інтелекту (EQ): здатність до саморегуляції та емпатії, що дозволяє гнучко змінювати тональність спілкування.

Професійна генеза: отримана освіта, менторський вплив попередніх керівників та накопичений досвід успішних або деструктивних управлінських кейсів.

2. Соціально-психологічні характеристики підлеглих як об'єкта впливу. Ефективність стилю керівництва є нульовою, якщо він не резонує з характеристиками команди. Керівник має враховувати:

Рівень професійної та психологічної зрілості: висококваліфіковані фахівці з високою внутрішньою мотивацією сприймають жорсткий контроль як неповагу та втручання, що руйнує їхню продуктивність.

Потреба в автономії: сучасні покоління працівників (зокрема Gen Z) та студенти-активісти мають запит на суб'єктність, що вимагає переходу від директив до делегування та коучингу.

Культурний та ціннісний контекст: індивідуалістичні або колективістські установки підлеглих, їхні очікування щодо дистанції влади.

3. Ситуативні та організаційні детермінанти. Контекст, у якому відбувається управління, часто диктує стиль жорсткіше, ніж особисті якості лідера:

Специфіка завдань: рутинні, алгоритмізовані операції допускають вищий рівень стандартизації та контролю, тоді як творчі, наукові та інноваційні проекти вимагають ліберального або фасилітативного стилю для стимулювання дивергентного мислення.

Фактор часу та критичність ситуації: в умовах дефіциту часу (криза, аварія, жорсткий дедлайн) демократичне обговорення стає

деструктивним, що робить авторитарний стиль тимчасово найбільш ефективним.

Організаційна культура: ієрархічні структури (державний апарат, великі корпорації минулого) традиційно підтримують вертикальні стилі, тоді як мережеві структури («Університет 4.0», ІТ-стартапи) базуються на горизонтальних, мережевих моделях взаємодії.

Проблема вибору оптимального стилю. Ключова складність управлінської діяльності полягає в усвідомленні того, що «універсального» або «ідеального» стилю керівництва в чистому вигляді не існує. Будь-яка спроба канонізувати лише один підхід (наприклад, «тільки демократія») призводить до втрати керованості в специфічних ситуаціях.

Ефективність сучасного керівника вимірюється його адаптивністю – здатністю діагностувати поточний стан системи (люди + завдання + ситуація) і свідомо обирати ту манеру поведінки, яка забезпечить максимальну синергію в даний момент. Це перетворює управління зі схематичного виконання функцій на складне мистецтво соціальної інженерії, де стиль є головним інструментом тонкого налаштування організаційних процесів.

2. Класична типологія стилів: тривимірна модель Курта Левіна

Класичне дослідження Курта Левіна в Університеті Айови (1938–1939 рр.) стало першим кроком до розуміння того, що стиль керівництва – це не просто набір інцидентованих дій, а створення певного «соціального клімату». Левін довів, що тип лідерства безпосередньо впливає на рівень агресії, апатії, творчого потенціалу та групової згуртованості.

1. Авторитарний (директивний) стиль: Парадигма жорсткої вертикалі

В основі цього стилю лежить філософія *суб'єкт-об'єктних відносин*, де керівник є єдиним активним суб'єктом, а підлеглі – пасивними виконавцями (інструментами).

Механіка та інструментарій:

✓ Централізація рішень: Будь-яка ініціатива «знизу» сприймається як загроза стабільності або порушення субординації.

✓ Інформаційна монополія: Лідер повідомляє команді лише ту частину інформації, яка необхідна для виконання поточної операції. Цілісна стратегія розвитку закрита для підлеглих.

✓ Акцент на покаранні: Основним стимулом до праці є страх перед санкціями (догана, штраф, звільнення), що тримає команду в постійному стресі.

Глибокий психологічний ефект:

✓ Ефект «відсутності наглядача»: У присутності керівника продуктивність пікова, але як тільки він залишає приміщення – робота зупиняється або стає неякісною.

✓ Агресія та «цапи-відбувайли»: Оскільки підлеглі не можуть виплеснути роздратування на лідера, вони спрямовують агресію один на одного або на найслабших членів групи.

✓ Апатія: З часом у працівників формується «вивчена безпорадність» – вони перестають думати, очікуючи лише вказівок.

2. Демократичний (колегіальний) стиль: Парадигма партнерства та співучасті

Цей стиль базується на концепції *суб'єкт-суб'єктної взаємодії*. Керівник розглядає підлеглих як рівноцінних партнерів, які мають спільну мету.

Механіка та інструментарій:

✓ Делегування не лише обов'язків, а й повноважень: працівник має право самостійно обирати способи досягнення поставленої цілі.

✓ Двосторонній зв'язок: Лідер активно стимулює зворотний зв'язок. Критика з боку підлеглих сприймається як інструмент покращення процесу, а не як особиста образа.

✓ Об'єктивність оцінки: Критерії оцінки роботи є прозорими та зрозумілими для кожного, що створює відчуття справедливості.

Глибокий психологічний ефект:

✓ Зростання групової згуртованості: команда ідентифікує себе з успіхом організації. Замість «я працюю на нього» з'являється установка «ми робимо спільну справу».

✓ Стимулювання інновацій: Відсутність страху перед помилкою дозволяє людям експериментувати, що веде до появи нестандартних рішень.

✓ Саморегуляція: Група здатна працювати ефективно навіть за відсутності керівника, оскільки мотивація є внутрішньою, а не зовнішньою.

Ліберальний (попустительський) стиль: Парадигма автономії

Цей стиль часто помилково трактують як «доброту» керівника, проте академічно це – *мінімізація лідерського впливу*.

Механіка та інструментарій:

✓ Відсутність структури: Керівник не ставить чітких дедлайнів та не визначає пріоритети.

✓ Інформаційний хаос: Лідер має ресурси, але надає їх тільки за запитом, не цікавлячись ходом справи.

✓ Повна свобода дій: команда сама вирішує, що і як робити, без будь-якої зовнішньої корекції.

Глибокий психологічний ефект:

✓ Ризик дезорганізації: У колективах із низькою самодисципліною цей стиль призводить до хаосу, зниження якості та конфліктів за неформальну владу.

✓ «Оазис творчості»: У наукових лабораторіях або IT-стартапах, де працюють «зірки» з надвисокою внутрішньою мотивацією, ліберальний стиль – єдиний спосіб не загасити геній. Будь-який контроль тут сприймається як образа професіоналізму.

✓ Відчуття непотрібності: У звичайних співробітників лібералізм начальника може викликати почуття покинутості: «Йому байдуже, що ми робимо».

3. Двовимірні моделі стилів: «Управлінська решітка» Блейка та Моутон

До появи праць Роберта Блейка та Джейн Моутон у менеджменті панувала дихотомія: вважалося, що керівник може бути або «жорстким» (орієнтованим на план), або «м'яким» (орієнтованим на людей). Ці два підходи розглядалися як протилежні кінці однієї шкали. Проте Блейк і Моутон, аналізуючи роботу великих корпорацій (зокрема Еххон), дійшли висновку, що орієнтація на результат і орієнтація на персонал – це *дві незалежні змінні*, які можуть співіснувати в різних пропорціях.

Так з'явилася «Управлінська решітка» - матриця 9×9, де кожна вісь відображає інтенсивність певної установки керівника.

Параметри оцінки: Виробнича ефективність та Людський капітал

Науковці ввели дві координати, які визначають архітектуру будь-якого стилю:

Орієнтація на виробництво (Вісь X): Це ступінь, до якої керівник зосереджений на конкретних показниках, обсягах випуску, технологічних процесах та прибутку. Тут люди сприймаються як засіб досягнення мети.

Орієнтація на людей (Вісь Y): Це ступінь, до якої керівник враховує особисті потреби співробітників, їхню задоволеність роботою, професійний розвиток та емоційний стан.

Детальна характеристика вузлових стилів управління

Позиція 1.1. - «Збіднене управління». Це стан управлінської апатії. Керівник займає позицію «стороннього спостерігача».

Чому так стається: Зазвичай це результат професійного вигорання або перебування людини на посаді, якій вона не відповідає. Лідер боїться відповідальності та конфліктів, тому мінімізує будь-яку активність.

Наслідки: В організації панує безлад. Команда відчуває себе покинутою, а будь-які виробничі показники тримаються виключно на інерції минулих років.

Позиція 9.1. - «Авторитет-підкорення». Це класичний технократичний підхід, де ефективність операцій стоїть вище за людські долі.

Філософія: Блейк і Моутон описували цей стиль як такий, де умови праці організовані так, щоб людський фактор не заважав процесу. Керівник вважає, що висока зарплата – це достатня компенсація за ігнорування особистості.

Ризики: максимальний супротив команди. Працівники починають діяти за принципом «італійського страйку» (виконують лише те, що прописано, без ініціативи), що веде до прихованого саботажу.

Позиція 1.9. – «Заміський клуб» Стиль, де панує гіпертрофована «демократія» без відповідальності.

Філософія: Керівник переконаний, що дружня атмосфера – це і є запорука успіху. Він уникає будь-якої критики, боїться зіпсувати стосунки, що перетворює робочий простір на зону відпочинку.

Наслідки: Втрата конкурентоспроможності. Коли виникає криза, така команда не здатна до мобілізації, оскільки в колективі немає дисципліни та фокусу на результат.

Позиція 5.5. – «Організаційне управління». Це політика компромісів, яку Блейк і Моутон називали «посередністю».

Механіка: Керівник діє як дипломат. Він намагається не розлютити керівництво невиконанням плану, а й не перевантажити підлеглих. Це стиль «мінімального опору».

Критика науковців: Блейк і Моутон вважали цей стиль небезпечним, оскільки він створює ілюзію стабільності, але повністю вбиває інноваційність. Організація «застигає» у вчорашньому дні.

Позиція 9.9. – «Командне управління». Це вершина управлінського мистецтва, до якої, за задумом авторів, має прагнути кожен лідер.

Основа: Синергія. Лідер виходить з того, що найвищі виробничі показники досягаються саме через розвиток людей. Праця сприймається як спільна творчість.

Результат: висока довіра та спільна відповідальність. Працівники не просто виконують роботу – вони «горять» ідеєю, бо бачать у цілях компанії шлях до своєї самореалізації.

4. Ситуативний підхід: модель Ф. Фідлера та теорія життєвого циклу П. Херсі та К. Бланшара

Сучасна управлінська думка (початок ХХІ століття) відзначається відходом від суто прагматичних, ситуативних моделей на користь ціннісно-орієнтованих підходів. В умовах інтелектуалізації праці та переходу до «Економіки 4.0», де основним ресурсом є людський капітал, традиційні стилі керівництва, що базуються на зовнішньому стимулюванні, виявляють свою обмеженість. На зміну їм приходять концепції, спрямовані на внутрішню трансформацію особистості підлеглого та створення етичного середовища взаємодії.

Парадигма трансформаційного лідерства (Б. Басс, Дж. М. Бернс)

Концепція трансформаційного лідерства базується на здатності керівника ініціювати фундаментальні зміни в установках та цінностях послідовників. На відміну від трансакційного лідерства, яке розглядає відносини як взаємовигідний обмін («зусилля в обмін на винагороду»), трансформаційний підхід апелює до вищих потреб

особистості – потреби у самоактуалізації та причетності до значущої мети.

Академічна модель трансформаційного лідерства включає чотири засадничі компоненти («4і»):

Ідеалізований вплив: Лідер виступає як еталонна модель поведінки. Його авторитет ґрунтується не на формальній посаді, а на моральних якостях та готовності жертвувати власними інтересами заради блага команди. Це формує високий рівень довіри та ідентифікацію послідовників із лідером.

Надихаюча мотивація: здатність формулювати та транслювати привабливу візію майбутнього. Лідер використовує символи та емоційні заклики для надання сенсу повсякденній роботі, перетворюючи її з рутини на місію.

Інтелектуальна стимуляція: Свідоме заохочення креативності та критичного мислення. Лідер стимулює підлеглих ставити під сумнів усталені методи роботи, пропонувати інновації та не боятися інтелектуального ризику.

Індивідуальний підхід: виконання ролі наставника (коуча). Лідер аналізує унікальні потреби та таланти кожного співробітника, делегуючи завдання таким чином, щоб вони сприяли професійному та особистісному зростанню особистості.

Концепція «Лідерства-служіння» як етичний розворот менеджменту

Концепція, запропонована Робертом Грінліфом, пропонує найбільш радикальну зміну управлінського вектора. В її основі лежить парадокс: справжнє лідерство є побічним ефектом глибокого бажання служити іншим. У цій моделі керівник розглядається не як володар ресурсів, а як їхній розпорядник, чия першочергова задача – добробут послідовників.

Ключові теоретичні аспекти службового лідерства:

Перевернута ієрархія: у традиційних структурах команда служить цілям керівника. Керівник «служить» команді, усуваючи інституційні та психологічні бар'єри, що заважають працівникам бути ефективними.

Емпатія та цілителство: Лідер визнає вразливість людей та бере на себе відповідальність за створення емоційно здорового середовища. Це особливо актуально в умовах соціальних турбулентностей, де керівник виступає гарантом психологічної безпеки.

Концептуалізація та передбачливість: Здатність лідера бачити далі за поточні операційні проблеми, пов'язуючи щоденні дії з довгостроковим етичним вектором розвитку організації.

Фасилітативний стиль та коуч-позиція в системі сучасного управління

У сучасних мережевих організаціях стиль керівництва дедалі частіше набуває форми *фасилітації*. Лідер-фасилітатор не є джерелом готових рішень; він є архітектором процесу групової взаємодії. Його завдання – організувати комунікацію таким чином, щоб рішення було вироблено групою самостійно.

Інтеграція *коучингового стилю* (заснованого на моделі GROW Дж. Вітмора) дозволяє змінити характер контролю. Замість перевірки виконання інструкцій, лідер через систему «сильних запитань» стимулює рефлексію підлеглого. Це веде до виникнення феномену «психологічної власності» (psychological ownership) за результат праці: працівник виконує не наказ начальника, а реалізує власне, інтелектуально обґрунтоване рішення.

Вплив цифрової трансформації на еволюцію стилів (E-leadership)

Цифровізація управлінських процесів вносить корективи у прояв стилю керівництва. **E-leadership** (електронне лідерство) вимагає здатності здійснювати трансформаційний та фасилітативний вплив у середовищі, де відсутній безпосередній візуальний та емоційний контакт. У віртуальних командах стиль керівництва зміщується в бік радикальної прозорості та управління за результатами (OKR). Директивні стилі в цифровому просторі часто демонструють свою неефективність через неможливість тотального мікроменеджменту, що робить перехід до довірчих, партнерських моделей управління безальтернативним.

5. Трансформація стилів у сучасній парадигмі: від транзакційного до фасилітативного стилю

Розвиток глобальної цифрової економіки та перехід до моделі «Університету 4.0» зумовили докорінну зміну вимог до управлінського капіталу. У середовищі, де ключовим активом є інтелект та креативність, традиційні вертикальні ієрархії виявляють свою неефективність. Проблема стилю керівництва сьогодні полягає не в оптимізації контролю, а в створенні екосистеми, що стимулює саморозвиток індивіда.

Криза трансакційної моделі в епоху знань

Традиційний трансакційний стиль базується на теорії раціонального обміну: лідер встановлює чіткі цілі та пропонує систему винагород (матеріальних чи статусних) за їх досягнення. В академічній літературі цей підхід класифікується як такий, що орієнтований на підтримку поточного стану (*status quo*) та дотримання інструкцій. Однак у ХХІ столітті такий стиль обмежений, оскільки він стимулює лише зовнішню мотивацію, яка є недостатньою для вирішення складних, нестандартних завдань, що вимагають «надзусилля» та внутрішньої залученості.

Трансформаційне лідерство: управління через ціннісні орієнтири

Трансформаційний стиль (за концепцією Б. Басса та Дж. М. Бернса) виступає антиподом суто прагматичного управління. Його сутність полягає у зміні ціннісної сфери підлеглих, перетворенні їх із «виконавців» на «співтворців».

Механізм впливу: Лідер стає агентом змін, використовуючи ідеалізований вплив (власний авторитет та етичні стандарти) та надихаючу мотивацію.

Інтелектуальна стимуляція: Трансформаційний керівник свідомо спонукає команду до ревізії застарілих догм та пошуку інноваційних підходів. Він не просто делегує завдання, а формує спільну візію майбутнього, де особисті інтереси працівника органічно інтегруються в місію організації. Це створює сильний емоційний резонанс, критично важливий для утримання талантів.

Службове лідерство: етична інверсія управлінської піраміди

Концепція лідерства-служіння, розроблена Р. Грінліф пропонує парадоксальну для класичного менеджменту тезу: першочерговою метою лідера є не влада, а служіння іншим. В умовах сучасних університетів та високотехнологічних корпорацій цей стиль є стратегічним інструментом побудови довіри.

Сутність підходу: Лідер-слуга сприймає себе як сервісну функцію для команди. Він зосереджений на ідентифікації та усуненні перешкод (ресурсних, бюрократичних чи психологічних), які заважають підлеглим розкрити їхній потенціал.

Результативність: Пріоритет віддається емпатії, цілітєльству (створенню здорової атмосфери) та розвитку спільноти. Така модель забезпечує найвищий рівень лояльності та «психологічної безпеки», що є необхідною умовою для експериментів та інновацій.

Фасилітативний стиль: лідер як архітектор групової динаміки

У контексті управління віртуальними командами та студентськими самоврядними організаціями особливого значення набуває *фасилітативний стиль*. Це методологія управління процесом взаємодії без прямого втручання у зміст рішення.

Роль лідера-фасилітатора: Керівник відмовляється від ролі «експерта, що дає відповіді» на користь ролі «модератора, що ставить запитання». Використовуючи коучингові технології (наприклад, модель GROW), він стимулює рефлексію та самостійний пошук рішень членами групи.

Соціальний ефект: цей стиль максимально сприяє самоорганізації. У віртуальному середовищі фасилітація дозволяє компенсувати дефіцит невербальної комунікації через структурування діалогу, забезпечуючи рівну участь кожного учасника та конвертуючи індивідуальні знання у колективний інтелект.

Сучасна парадигма стилю керівництва демонструє еволюцію від лідера як «джерела влади» до лідера як «каталізатора розвитку». Ефективність управління в епоху цифровізації прямо корелює зі здатністю керівника гнучко поєднувати трансформаційну візію, етику служіння та фасилітативну підтримку самоврядних команд.

Лекція № 4

Тема: Природа лідерства. Оцінка лідерських якостей. Персональне лідерство. Формування іміджу лідера

Мета лекції: розкрити сутність феномену лідерства, показати його багатовимірну природу, окреслити методи оцінки лідерських якостей, сформулювати уявлення про персональне лідерство як індивідуальну траєкторію розвитку та підкреслити значення іміджу лідера як інструмента впливу й комунікації.

План лекції:

1. Природа лідерства як соціально-психологічний та культурно-історичний феномен.
2. Оцінка лідерських якостей у контексті психологічних та соціологічних підходів.

3. Персональне лідерство як індивідуальний шлях самореалізації та розвитку компетенцій.

4. Формування іміджу лідера як стратегічного ресурсу комунікації та впливу.

1. Природа лідерства як соціально-психологічний та культурно-історичний феномен.

Лідерство є одним із ключових соціальних феноменів, що визначає розвиток суспільства, організацій та окремих груп. Його природа охоплює психологічні механізми впливу, соціальні процеси взаємодії та культурно-історичні умови, які формують зміст і форми прояву лідерства.

У соціально-психологічному вимірі лідерство розглядається як процес, що виникає у груповій динаміці. Курт Левін показав, що стиль лідерства визначає не лише ефективність діяльності, а й психологічний клімат у групі. Авторитарний стиль забезпечує швидке прийняття рішень, але часто породжує напруження; демократичний сприяє розвитку ініціативи та відповідальності; ліберальний створює простір для самостійності, але може призвести до хаосу. Сучасні дослідження підкреслюють значення емоційного інтелекту, здатності до емпатії та комунікативної компетентності як базових характеристик лідера. Лідерство не є лише індивідуальною рисою, воно виникає у взаємодії, де група визнає авторитет і легітимізує вплив лідера.

У культурно-історичному контексті лідерство змінювалося залежно від епохи та цивілізаційних умов. В античності Платон у «Державі» описував ідеального правителя-філософа, який керує завдяки мудрості та доброчесності. Арістотель наголошував на моральній відповідальності лідера перед полісом. У середньовіччі лідерство часто ґрунтувалося на сакральному авторитеті та божественному праві монарха. У Новий час Макс Вебер розробив типологію легітимного панування: традиційне, харизматичне та раціонально-правове. Ця класифікація й досі використовується для аналізу політичних і соціальних процесів.

У XX столітті з'явилися нові підходи до розуміння лідерства. Теорія «великих людей» розглядала лідерство як результат унікальних особистих якостей, проте згодом її доповнили ситуаційні та контингентні теорії, які показали, що ефективність лідера залежить від контексту. Джеймс МакГрегор Бернс і Бернард Басс розробили

концепцію трансформаційного лідерства, де ключовим є здатність надихати, формувати бачення майбутнього та стимулювати інноваційність. У сучасних умовах глобалізації та інформаційного суспільства лідерство дедалі більше залежить від уміння працювати з інформаційними потоками, формувати позитивний імідж та адаптуватися до швидких змін.

Культурні відмінності також визначають специфіку лідерства. У західних суспільствах воно часто асоціюється з індивідуалізмом, підприємливістю та особистою ініціативою. У східних культурах акцент робиться на колективній гармонії, моральній відповідальності та служінні спільноті. Наприклад, японська корпоративна модель лідерства ґрунтується на принципі групової злагоди, тоді як американська модель підкреслює індивідуальну ініціативу та особисту відповідальність.

Таким чином, природа лідерства є багатогранною. Воно поєднує психологічні риси особистості, соціальні механізми взаємодії та культурно-історичні умови, що визначають його зміст і форми прояву. Лідерство можна розглядати як процес постійної взаємодії між особистістю та суспільством, де лідер не лише організовує й спрямовує, а й стає носієм цінностей, норм і стратегій, що визначають розвиток спільноти.

2. Оцінка лідерських якостей у контексті психологічних та соціологічних підходів.

Оцінка лідерських якостей є одним із ключових завдань сучасної науки про управління, психологію та соціологію. Вона дозволяє зрозуміти, які характеристики роблять людину ефективним лідером, як ці риси проявляються у взаємодії з іншими та які соціальні умови сприяють або, навпаки, обмежують лідерський потенціал.

Психологічні підходи до оцінки лідерських якостей

У психології лідерство розглядається як поєднання особистісних рис, когнітивних здібностей та емоційних характеристик. Традиційно дослідники намагалися визначити «універсальний набір» рис, які забезпечують ефективність лідера. Теорія «великих людей» стверджувала, що лідерами народжуються, а не стають, і що харизма, сила волі та інтелект є вродженими якостями. Однак сучасні дослідження довели, що лідерські якості можна розвивати, а їхня ефективність залежить від контексту.

Серед ключових психологічних характеристик лідера виділяють:

✓ Емоційний інтелект – здатність розпізнавати й управляти власними емоціями та емоціями інших. Лідери з високим рівнем емоційного інтелекту краще мотивують команду, створюють позитивний клімат і запобігають конфліктам.

✓ Комунікативна компетентність – уміння чітко й переконливо висловлювати думки, слухати інших та будувати ефективний діалог.

✓ Стратегічне мислення – здатність бачити перспективу, прогнозувати наслідки рішень і формувати довгострокові цілі.

✓ Емпатія та соціальна чутливість – розуміння потреб і мотивів інших людей, що дозволяє лідеру адаптувати стиль керівництва.

✓ Вольові якості – рішучість, наполегливість, здатність брати на себе відповідальність у складних ситуаціях.

Методи психологічної оцінки включають тестування (наприклад, опитувальники лідерських стилів), інтерв'ю, спостереження за поведінкою у групі та аналіз кейсів. Важливим є також використання психометричних інструментів, які дозволяють вимірювати рівень емоційного інтелекту, комунікативних навичок та мотиваційних установок.

Соціологічні підходи до оцінки лідерських якостей. Соціологія розглядає лідерство як соціальний процес, що виникає у взаємодії між індивідом і групою. Лідер не існує поза соціальним контекстом: його авторитет і вплив формуються через визнання та підтримку інших. Макс Вебер виділив три типи легітимного панування – традиційне, харизматичне та раціонально-правове – які й сьогодні використовуються для аналізу лідерства в суспільстві.

Соціологічні дослідження показують, що ефективність лідера залежить від:

✓ Соціальної легітимності – визнання його авторитету групою чи суспільством.

✓ Культурних цінностей – у різних культурах очікування від лідера різняться: у західних суспільствах акцент робиться на індивідуалізмі та ініціативі, у східних – на гармонії та колективній відповідальності.

✓ Соціальних ролей – лідер виконує функції координатора, мотиватора, представника групи, що визначає його статус.

✓ Інституційні умови – політичні, економічні та організаційні структури – формують рамки, у яких лідер може діяти.

Методи соціологічної оцінки включають анкетування, соціометрію, аналіз мережових зв'язків, що дозволяє визначити, хто є неформальним лідером у групі, а також дослідження громадської думки щодо політичних і суспільних лідерів.

Інтеграція психологічних і соціологічних підходів

Сучасна наука прагне інтегрувати психологічні та соціологічні підходи, адже лише їхнє поєднання дає повну картину лідерства. Психологія пояснює внутрішні механізми впливу, тоді як соціологія показує зовнішні умови, що визначають ефективність лідера. Наприклад, харизматичні якості можуть забезпечити швидке зростання авторитету, але без соціальної легітимності та інституційної підтримки лідерство буде нестійким.

Практичне значення оцінки лідерських якостей

Оцінка лідерських якостей має велике значення для управління організаціями, політики, освіти та громадянського суспільства. Вона дозволяє:

- Визначати потенційних лідерів у колективах.
- Розробляти програми розвитку лідерських компетенцій.
- Формувати ефективні команди, де лідерство розподіляється залежно від ситуації.
- Підвищувати якість управління та комунікації в суспільних і професійних структурах.

В умовах сучасних викликів, зокрема війни та трансформації суспільства, оцінка лідерських якостей набуває особливого значення. Українські дослідження підкреслюють важливість моральної відповідальності, здатності мобілізувати спільноту та служіння суспільним цінностям. Лідерство в освіті, громадянських ініціативах та волонтерських рухах демонструє, що ефективний лідер має поєднувати психологічну стійкість, соціальну легітимність та культурну автентичність.

Приклади. Аналіз лідерства у великих корпораціях показує, що ефективність керівника залежить не лише від його особистих рис, а й від здатності інтегрувати психологічні та соціологічні чинники. Наприклад, у компанії Apple лідерство Стіва Джобса часто описують як харизматичне й трансформаційне. Його вміння надихати команду, формувати бачення майбутнього та створювати інноваційні продукти демонструють значення емоційного інтелекту й стратегічного

мислення. Водночас соціологічний аспект проявлявся у тому, що його авторитет був легітимізований культурою компанії, яка цінувала креативність та сміливість у прийнятті рішень.

Інший приклад – корпорація *Toyota*, де лідерство має інституційний і колективний характер. Тут акцент робиться на командній роботі, гармонії та довгостроковій відповідальності. Лідери компанії не лише організовують виробничі процеси, а й виступають носіями цінностей «кайден» – постійного вдосконалення. Це показує, що соціологічні чинники, такі як культурні традиції та інституційні рамки, визначають специфіку оцінки лідерських якостей.

У громадських рухах оцінка лідерських якостей має інший вимір. Прикладом може бути рух за права людини у США, де лідерство Мартіна Лютера Кінга базувалося на харизмі, моральному авторитеті та здатності мобілізувати маси. Його лідерські якості оцінювалися не лише через психологічні характеристики – емпатію, комунікативну майстерність, емоційну стійкість – а й через соціологічні чинники: легітимність у громадській думці, підтримку спільноти та відповідність культурним цінностям боротьби за справедливість.

В українському контексті прикладом є волонтерські та громадянські ініціативи, що виникли під час війни. Лідери таких рухів часто не мають формальної влади, але їхні якості оцінюються через здатність мобілізувати ресурси, організовувати допомогу та надихати інших на служіння спільним цінностям. Тут психологічні характеристики – стійкість, емпатія, комунікативність – поєднуються із соціологічними чинниками: довірою суспільства, культурною автентичністю та моральною легітимністю.

Таким чином, приклади з корпоративного та громадського середовища підтверджують, що оцінка лідерських якостей має бути комплексною. Вона повинна враховувати як внутрішні психологічні характеристики особистості, так і зовнішні соціологічні умови, які визначають ефективність і легітимність лідера.

3. Персональне лідерство як індивідуальний шлях самореалізації та розвитку компетенцій.

Персональне лідерство є однією з ключових концепцій сучасної науки про управління, психологію та освіту. Воно виходить за межі традиційного розуміння лідерства як впливу на інших і розглядається як здатність людини керувати власним життям, приймати

відповідальні рішення, формувати ціннісні орієнтири та розвивати компетенції, необхідні для ефективної взаємодії з соціальним середовищем.

Сутність персонального лідерства. Персональне лідерство можна визначити як індивідуальний шлях самореалізації, що ґрунтується на усвідомленні власних сильних і слабких сторін, формуванні внутрішньої мотивації та здатності до постійного самовдосконалення. Це не лише управління іншими людьми, а передусім управління собою. Лідер, який не здатний керувати власними емоціями, цінностями та поведінкою, не може ефективно впливати на інших.

У цьому сенсі персональне лідерство є процесом внутрішньої трансформації, що включає розвиток самосвідомості, формування життєвої стратегії та здатність діяти відповідно до власних переконань. Воно передбачає гармонійне поєднання особистісного розвитку та соціальної відповідальності.

Психологічні основи персонального лідерства

Психологія розглядає персональне лідерство як результат розвитку особистісних якостей і компетенцій. Серед них особливе значення мають:

✓ Самосвідомість – здатність розуміти власні мотиви, емоції та цінності.

✓ Самоконтроль – уміння управляти емоціями, долати стрес і приймати зважені рішення.

✓ Мотивація – внутрішнє прагнення досягати цілей, яке не залежить лише від зовнішніх стимулів.

✓ Емпатія – здатність розуміти інших, що дозволяє будувати ефективні стосунки.

✓ Соціальні навички – комунікативна компетентність, уміння співпрацювати та вирішувати конфлікти.

Розвиток цих якостей забезпечує людині здатність бути лідером у власному житті, формувати позитивний приклад для інших і створювати умови для спільного успіху.

Соціологічний вимір персонального лідерства. Соціологія підкреслює, що персональне лідерство не існує у вакуумі. Воно завжди формується у взаємодії з соціальним середовищем. Індивідуальний шлях самореалізації залежить від культурних цінностей, соціальних норм та інституційних умов. У суспільствах, де цінується індивідуалізм, персональне лідерство проявляється через

особисту ініціативу та підприємливість. У культурах, орієнтованих на колективізм, воно набуває форми служіння спільноті та відповідальності перед групою.

Соціологічні дослідження показують, що персональне лідерство є важливим чинником соціальної мобільності. Людина, яка здатна керувати собою, формувати власний імідж та розвивати компетенції, має більше шансів досягти успіху в професійній та громадській діяльності.

Персональне лідерство як розвиток компетенцій. Сучасні концепції освіти й менеджменту розглядають персональне лідерство як процес розвитку компетенцій. Це означає, що лідерство не є лише набором рис, а формується через практику, навчання та досвід. Основними компетенціями персонального лідерства є:

- ✓ Стратегічне мислення – здатність формувати довгострокові цілі та бачити перспективу.

- ✓ Критичне мислення – уміння аналізувати інформацію, приймати обґрунтовані рішення та уникати маніпуляцій.

- ✓ Креативність – здатність генерувати нові ідеї та знаходити нестандартні рішення.

- ✓ Етична відповідальність – дотримання моральних принципів у прийнятті рішень.

- ✓ Адаптивність – уміння діяти в умовах змін та невизначеності.

Розвиток цих компетенцій забезпечує людині здатність бути ефективним лідером у будь-якому контексті – професійному, освітньому чи громадському.

У корпоративному середовищі персональне лідерство проявляється через здатність керівників формувати власний стиль управління, що ґрунтується на самосвідомості та етичних принципах. Наприклад, у компанії *Microsoft* велике значення надається розвитку персонального лідерства співробітників, що дозволяє кожному брати відповідальність за власні рішення та ініціативи.

У громадських рухах персональне лідерство проявляється через здатність окремих людей мобілізувати спільноту, навіть не маючи формальної влади. Прикладом є українські волонтери, які завдяки внутрішній мотивації та стійкості стали лідерами у своїх громадах, організовуючи допомогу та підтримку в умовах війни.

Персональне лідерство має велике значення для сучасної освіти та виховання. Воно формує у студентів здатність до самостійного

мислення, відповідальності та саморозвитку. У професійному середовищі воно забезпечує ефективність управління, інноваційність та конкурентоспроможність. У громадянському суспільстві персональне лідерство сприяє формуванню активних громадян, здатних брати участь у суспільних процесах і впливати на розвиток країни.

4. Формування іміджу лідера як стратегічного ресурсу комунікації та впливу.

Імідж лідера є одним із ключових чинників його ефективності, адже він виступає не лише як зовнішня характеристика особистості, а й як стратегічний ресурс комунікації та впливу. У сучасному світі, де інформаційні потоки визначають сприйняття особистості, імідж стає важливим інструментом легітимації влади, мобілізації спільноти та формування довіри.

Сутність іміджу лідера. Імідж лідера можна визначити як цілісне уявлення про нього, що формується у свідомості суспільства на основі його поведінки, комунікації, цінностей та зовнішніх проявів. Це не лише візуальна чи стилістична характеристика, а комплексний образ, який поєднує особистісні якості, професійні компетенції та соціальні ролі. Імідж є своєрідним «мостом» між внутрішнім світом лідера та зовнішнім середовищем, що забезпечує ефективність його впливу.

З психологічної точки зору імідж лідера ґрунтується на його здатності викликати довіру, симпатію та повагу. Харизма, емоційний інтелект, комунікативна майстерність та послідовність дій формують позитивне сприйняття особистості. Важливим є також уміння лідера управляти власними емоціями та демонструвати впевненість у складних ситуаціях. Психологічні дослідження показують, що автентичність є ключовим чинником формування іміджу: суспільство швидко розпізнає нещирість, тому імідж має відповідати реальним якостям лідера.

Соціологія розглядає імідж як соціальний конструкт, що формується у процесі комунікації між лідером і суспільством. Імідж залежить від культурних цінностей, соціальних очікувань та інституційних умов. У різних культурах існують різні моделі іміджу: у західних суспільствах акцент робиться на індивідуалізмі та особистій ініціативі, у східних – на моральній відповідальності та служінні

спільноті. Соціологічні дослідження показують, що імідж лідера є важливим чинником його легітимності: навіть найефективніші рішення можуть бути відкинуті суспільством, якщо імідж лідера не відповідає очікуванням.

Імідж як стратегічний ресурс комунікації

Імідж лідера виконує функцію стратегічного ресурсу комунікації. Він визначає, як суспільство сприймає його слова, дії та рішення. Лідер із позитивним іміджем має більше шансів мобілізувати спільноту, отримати підтримку та впливати на громадську думку. У цьому сенсі імідж є не лише відображенням особистості, а й інструментом управління соціальними процесами.

Імідж як стратегічний ресурс впливу

Імідж забезпечує лідеру можливість впливати на інших не лише через формальну владу, а й через символічний авторитет. Він стає джерелом довіри, що дозволяє лідеру переконувати, надихати та мобілізувати. У сучасному світі імідж є важливим чинником конкурентоспроможності: політичні, економічні та громадські лідери з позитивним іміджем мають більше шансів досягти успіху.

Приклади формування іміджу

У корпоративному середовищі імідж керівника визначає культуру компанії та її репутацію. Наприклад, імідж Білла Гейтса як інноватора та філантропа забезпечив Microsoft не лише економічний успіх, а й соціальну легітимність. У громадських рухах імідж лідера часто ґрунтується на моральному авторитеті та здатності служити спільноті. Прикладом є діяльність українських волонтерів, чий імідж формувався через жертовність, відповідальність та автентичність.

Практичне значення формування іміджу

Формування іміджу лідера має велике значення для політики, бізнесу, освіти та громадянського суспільства. Воно дозволяє:

- Забезпечити довіру та підтримку суспільства.
- Підвищити ефективність комунікації та управління.
- Створити позитивний приклад для наслідування.
- Зміцнити легітимність рішень та дій.

Аналіз сучасних технологій формування іміджу лідера

У XXI столітті формування іміджу лідера дедалі більше залежить від цифрових технологій, медіа та соціальних мереж. Якщо раніше імідж створювався переважно через особисті виступи, друковані видання чи телебачення, то сьогодні ключову роль

відіграють онлайн-платформи, які забезпечують миттєве поширення інформації та формують громадське сприйняття у реальному часі.

Соціальні мережі стали головним інструментом комунікації між лідером і суспільством. Вони дозволяють не лише поширювати повідомлення, а й створювати образ автентичності та відкритості. Лідери, які активно використовують соціальні мережі, мають можливість формувати власний наратив, контролювати інформаційні потоки та взаємодіяти безпосередньо з аудиторією. Водночас соціальні мережі створюють ризики: імідж може бути зруйнований через негативні коментарі, інформаційні атаки чи поширення фейків.

Медіа залишаються важливим чинником формування іміджу, адже саме вони забезпечують широке охоплення аудиторії та легітимізують лідера в очах суспільства. Телебачення, друковані видання та інтернет-портали формують рамки, у яких сприймається особистість. Лідери, які вміло працюють із медіа, здатні створювати позитивний образ, підкреслювати свої досягнення та мінімізувати негативні аспекти.

Цифрові платформи (YouTube, TikTok, Instagram, LinkedIn) відкривають нові можливості для формування іміджу. Вони дозволяють використовувати візуальні та аудіальні засоби, створювати персоналізований контент і досягати різних цільових аудиторій. Наприклад, короткі відео та прямі ефіри створюють ефект близькості та довіри, а професійні блоги й подкасти підкреслюють експертність лідера.

Сучасні технології також включають аналітику даних та цифровий маркетинг, які дозволяють відстежувати реакцію аудиторії, аналізувати ефективність комунікацій та коригувати імідж відповідно до очікувань суспільства. Використання алгоритмів штучного інтелекту дає змогу прогнозувати тенденції та формувати стратегічні комунікаційні кампанії.

Таким чином, сучасні технології формування іміджу лідера є потужними стратегічними ресурсами. Вони забезпечують швидкість поширення інформації, можливість прямої взаємодії з аудиторією та контроль над власним образом. Водночас вони вимагають високого рівня професійності, етичної відповідальності та здатності діяти в умовах інформаційних ризиків.

Лекція № 5

Тема: Регуляція власного емоційного стану. Розвиток лідерського потенціалу особистості

Мета лекції: сформувати у студентів цілісне уявлення про механізми саморегуляції емоційного стану, показати їх значення для розвитку лідерського потенціалу, розкрити взаємозв'язок між емоційною стійкістю, самосвідомістю та ефективністю лідерської діяльності, а також окреслити практичні стратегії розвитку особистісних компетенцій, необхідних для сучасного лідера.

План лекції:

1. Поняття та значення емоційної регуляції у житті особистості.
2. Емоційна стійкість як основа лідерського потенціалу.
3. Взаємозв'язок емоційного інтелекту та лідерських компетенцій.
4. Практичні методи розвитку навичок саморегуляції та управління емоціями.
5. Персональне лідерство як процес самореалізації через контроль емоцій та розвиток компетенцій.
6. Формування лідерського іміджу на основі емоційної рівноваженості та автентичності.

1. Поняття та значення емоційної регуляції у житті особистості.

Емоційна регуляція є фундаментальним психологічним процесом, що забезпечує здатність людини контролювати, модифікувати та спрямовувати власні емоційні реакції відповідно до вимог ситуації, соціальних норм та особистих цінностей. Вона охоплює як усвідомлені, так і неусвідомлені механізми управління емоціями, які дозволяють підтримувати внутрішню рівновагу, адаптуватися до змін та ефективно взаємодіяти з навколишнім світом.

З точки зору психології, емоційна регуляція включає когнітивні процеси (переоцінка ситуації, зміна інтерпретації подій), поведінкові стратегії (контроль реакцій, уникнення конфліктів, використання технік релаксації) та фізіологічні механізми (дихання, тілесна

активність, біологічні ритми). Вона є необхідною умовою психічного здоров'я, адже дозволяє знижувати рівень стресу, запобігати емоційному вигоранню та підтримувати оптимальний рівень мотивації.

У житті особистості емоційна регуляція виконує кілька ключових функцій:

- ✓ Адаптивна функція – забезпечує здатність пристосовуватися до змінних умов середовища, долати труднощі та зберігати внутрішню стійкість.

- ✓ Соціальна функція – сприяє ефективній комунікації, формуванню позитивних міжособистісних стосунків та уникненню конфліктів.

- ✓ Мотиваційна функція – підтримує внутрішню енергію та спрямованість на досягнення цілей, навіть у складних умовах.

- ✓ Регулятивна функція – дозволяє контролювати інтенсивність та тривалість емоційних переживань, запобігаючи їхньому руйнівному впливу.

Значення емоційної регуляції особливо проявляється у професійній діяльності та лідерстві. Лідер, який здатний управляти власними емоціями, демонструє впевненість, послідовність та стійкість у прийнятті рішень. Він стає прикладом для інших, формує атмосферу довіри та мотивує команду. Навпаки, відсутність навичок емоційної регуляції призводить до імпульсивності, конфліктності та зниження ефективності взаємодії.

У культурно-історичному контексті емоційна регуляція завжди була важливою складовою людського існування. У філософії античності вона розглядалася як здатність до «апатії» (стойки) – внутрішнього спокою та свободи від руйнівних пристрастей. У східних традиціях (буддизм, даосизм) наголошувалося на гармонії між внутрішнім світом і зовнішнім середовищем, що досягається через медитацію та практики самоконтролю. У сучасній психології емоційна регуляція розглядається як ключовий компонент емоційного інтелекту, що визначає успішність особистості у професійній та соціальній сферах.

Таким чином, емоційна регуляція є не лише психологічним механізмом, а й життєвою компетенцією, яка забезпечує гармонійний розвиток особистості, її здатність до самореалізації та ефективного лідерства. Вона формує основу внутрішньої стійкості, дозволяє людині залишатися автентичною та водночас адаптивною, а також

виступає стратегічним ресурсом у досягненні життєвих і професійних цілей.

2. Емоційна стійкість як основа лідерського потенціалу.

Емоційна стійкість є однією з ключових характеристик особистості, яка визначає її здатність ефективно діяти в умовах стресу, невизначеності та кризових ситуацій. У психології цей феномен описується як здатність зберігати внутрішню рівновагу, контролювати емоційні реакції та підтримувати продуктивність навіть тоді, коли зовнішні обставини є несприятливими. Для лідера емоційна стійкість виступає фундаментом його потенціалу, адже саме вона забезпечує здатність приймати зважені рішення, надихати інших та зберігати довіру спільноти.

Психологічні основи емоційної стійкості. Емоційна стійкість ґрунтується на кількох психологічних механізмах. По-перше, це самосвідомість, яка дозволяє людині усвідомлювати власні емоції та їхній вплив на поведінку. По-друге, самоконтроль забезпечує здатність управляти емоційними реакціями, уникати імпульсивних дій та зберігати конструктивність у спілкуванні. По-третє, когнітивна переоцінка ситуації, яка допомагає змінювати інтерпретацію подій і знаходити позитивні аспекти навіть у складних умовах. Нарешті, важливим чинником є внутрішня мотивація, що підтримує прагнення досягати цілей незалежно від зовнішніх перешкод.

Емоційна стійкість у контексті лідерства. Для лідера емоційна стійкість має особливе значення. Вона визначає його здатність бути прикладом для інших, формувати атмосферу довіри та впевненості. Лідер, який демонструє рівноваженість у кризових умовах, стає джерелом стабільності для команди. Його емоційна стійкість транслюється у впевненість послідовників, знижує рівень тривожності та підвищує мотивацію. Навпаки, відсутність стійкості призводить до імпульсивності, конфліктності та втрати авторитету.

Емоційна стійкість також є основою лідерського іміджу. Суспільство очікує від лідера здатності діяти зважено, демонструвати впевненість та брати відповідальність. У цьому сенсі стійкість стає не лише внутрішньою характеристикою, а й зовнішнім проявом, що визначає сприйняття лідера іншими.

Соціологія підкреслює, що емоційна стійкість лідера має колективний вимір. Вона впливає на психологічний клімат у групі, визначає рівень довіри та згуртованості. Лідер, який здатний зберігати спокій у кризових умовах, стає символом стабільності та надійності. Це особливо важливо у суспільствах, що переживають трансформації чи конфлікти: емоційна стійкість лідера забезпечує мобілізацію спільноти та підтримку її морального духу.

Розвиток емоційної стійкості можливий через практику та навчання. Серед ефективних методів виділяють:

- Техніки саморегуляції (дихальні вправи, медитація, майндфулнес), які допомагають контролювати фізіологічні прояви стресу.

- Когнітивно-поведінкові стратегії, що дозволяють змінювати інтерпретацію подій та формувати позитивне мислення.

- Рефлексію та самоспостереження, які сприяють усвідомленню власних емоційних реакцій і пошуку шляхів їхнього конструктивного використання.

- Соціальну підтримку, яка забезпечує відчуття приналежності та знижує рівень емоційного навантаження.

Приклади емоційної стійкості у лідерстві. У корпоративному середовищі емоційна стійкість керівників визначає здатність компанії долати кризи. Наприклад, під час економічних спадів лідери, які демонструють врівноваженість та впевненість, здатні зберегти мотивацію співробітників і забезпечити стабільність організації. У громадських рухах емоційна стійкість лідерів стає джерелом натхнення для спільноти. Українські волонтери та громадські діячі, які зберігають спокій і рішучість у складних умовах війни, формують приклад служіння та моральної сили.

Значення емоційної стійкості для розвитку лідерського потенціалу. Емоційна стійкість є не лише особистісною характеристикою, а й стратегічним ресурсом розвитку лідерського потенціалу. Вона забезпечує здатність лідера діяти ефективно в умовах невизначеності, формувати довіру та надихати інших. Без емоційної стійкості лідерство стає нестійким і залежним від зовнішніх обставин. Саме тому розвиток цієї якості є одним із ключових завдань сучасної освіти, менеджменту та громадянського суспільства.

3. Взаємозв'язок емоційного інтелекту та лідерських компетенцій.

Емоційний інтелект (ЕІ) у сучасній психології та менеджменті розглядається як здатність людини усвідомлювати, розпізнавати, регулювати власні емоції та ефективно взаємодіяти з емоціями інших. Концепція, запропонована Деніелом Гоулманом, довела, що саме емоційний інтелект, а не лише когнітивні здібності чи технічні навички, є визначальним чинником успішності лідера.

Основні компоненти емоційного інтелекту

1. Самосвідомість – здатність розуміти власні емоції, їхній вплив на поведінку та прийняття рішень.

2. Самоконтроль – уміння управляти емоційними реакціями, залишатися врівноваженим у стресових ситуаціях.

3. Мотивація – внутрішнє прагнення досягати цілей, яке підтримує енергію та наполегливість.

4. Емпатія – здатність розуміти емоції інших, що забезпечує ефективну комунікацію та довіру.

5. Соціальні навички – уміння будувати конструктивні стосунки, вирішувати конфлікти та надихати команду.

Лідерські компетенції – це набір знань, навичок і особистісних характеристик, які забезпечують ефективність управління та впливу. Вони включають стратегічне мислення, комунікативну майстерність, здатність до прийняття рішень, мотивацію команди та етичну відповідальність.

Взаємозв'язок між ЕІ та лідерськими компетенціями проявляється у таких аспектах:

✓ Комунікація: високий рівень емоційного інтелекту забезпечує здатність лідера чітко й переконливо висловлювати думки, слухати інших та враховувати їхні емоції.

✓ Мотивація команди: емпатія та соціальні навички дозволяють лідеру надихати послідовників, формувати атмосферу довіри та підтримки.

✓ Прийняття рішень: самосвідомість і самоконтроль допомагають уникати імпульсивності, зберігати раціональність навіть у кризових умовах.

✓ Конфлікт-менеджмент: здатність розпізнавати емоції інших і управляти власними реакціями дозволяє лідеру ефективно вирішувати конфлікти.

✓ Формування іміджу: емоційна врівноваженість і автентичність створюють позитивний образ лідера, що підвищує його легітимність у суспільстві.

Наукові роботи останніх десятиліть підтверджують, що емоційний інтелект є одним із найважливіших предикторів лідерської ефективності. Дослідження в організаційній психології показують, що керівники з високим рівнем ЕІ мають більш згуртовані команди, нижчий рівень конфліктності та вищу продуктивність. У менеджменті концепція «лідерства, заснованого на емоційному інтелекті», стала основою програм розвитку управлінських кадрів у багатьох корпораціях.

Розвиток емоційного інтелекту є стратегічним завданням для формування лідерських компетенцій. Освітні програми, тренінги та коучинг дедалі більше орієнтуються на розвиток самосвідомості, емпатії та навичок комунікації. Це дозволяє майбутнім лідерам не лише ефективно управляти організаціями, а й формувати позитивний соціальний вплив.

В умовах війни та суспільних трансформацій емоційний інтелект стає критично важливим для лідерів громадських рухів, освітніх та волонтерських ініціатив. Саме здатність до емпатії, врівноваженості та автентичності дозволяє їм мобілізувати спільноту, підтримувати моральний дух та формувати атмосферу довіри.

4. Практичні методи розвитку навичок саморегуляції та управління емоціями.

Саморегуляція та управління емоціями є базовими компетенціями сучасної особистості, особливо для тих, хто прагне реалізувати лідерський потенціал. Вони забезпечують здатність підтримувати внутрішню рівновагу, адаптуватися до змін та ефективно взаємодіяти з іншими. У психології та менеджменті ці навички розглядаються як стратегічний ресурс, що визначає успішність у професійних та соціальних сферах.

1. Когнітивно-поведінкові методи

✓ Переоцінка ситуації: зміна інтерпретації подій для зниження негативного емоційного впливу. Наприклад, розгляд труднощів як можливостей для розвитку.

✓ Самоспостереження та рефлексія: ведення щоденника емоцій, аналіз власних реакцій та пошук закономірностей.

✓ Техніки позитивного мислення: формування оптимістичного ставлення до життя, що знижує рівень тривожності та підвищує мотивацію.

2. Фізіологічні методи

✓ Дихальні вправи: контроль ритму дихання допомагає знижувати рівень стресу та стабілізувати емоційний стан.

✓ Фізична активність: регулярні вправи сприяють виробленню ендорфінів, що покращують настрій і підвищують стійкість до стресу.

✓ Релаксацийні техніки: прогресивна м'язова релаксація, йога, медитація.

3. Майндфулнес та медитація

Майндфулнес (усвідомленість) – це практика зосередження уваги на теперішньому моменті без оцінювання. Вона допомагає людині краще усвідомлювати власні емоції, приймати їх та управляти реакціями. Дослідження показують, що регулярна практика майндфулнесу знижує рівень тривожності, підвищує концентрацію та сприяє розвитку емоційного інтелекту.

4. Соціальні методи

✓ Пошук соціальної підтримки: спілкування з друзями, колегами чи наставниками допомагає знижувати емоційне навантаження.

✓ Розвиток емпатії: здатність розуміти інших сприяє формуванню позитивних стосунків і зменшує конфліктність.

✓ Командні тренінги: розвиток навичок комунікації та співпраці у групі.

5. Техніки управління стресом

✓ Тайм-менеджмент: ефективне планування часу знижує рівень емоційного напруження.

✓ Баланс роботи та відпочинку: регулярні перерви та відновлення енергії запобігають емоційному вигоранню.

✓ Візуалізація: уявлення позитивних результатів чи спокійних образів допомагає стабілізувати емоційний стан.

6. Коучинг та психоосвітні програми

Сучасні освітні та корпоративні програми включають тренінги з розвитку емоційного інтелекту, управління стресом та саморегуляції. Коучинг допомагає формувати індивідуальні стратегії управління емоціями, враховуючи особисті цінності та цілі.

В умовах війни та суспільних трансформацій навички саморегуляції набувають особливого значення. Українські освітні та громадські ініціативи активно впроваджують програми психологічної підтримки, що включають майндфулнес, арт-терапію та групові тренінги. Це сприяє розвитку емоційної стійкості та формуванню лідерського потенціалу молоді.

5. Персональне лідерство як процес самореалізації через контроль емоцій та розвиток компетенцій.

Персональне лідерство розглядається як здатність людини керувати власним життям, приймати відповідальні рішення та реалізовувати свій потенціал через усвідомлений контроль емоцій та розвиток компетенцій. Це концепція, яка поєднує психологічні, соціологічні та управлінські підходи.

✓ Деніел Гоулман – автор концепції емоційного інтелекту, довів, що саме контроль емоцій та розвиток соціальних навичок є ключовими для ефективного лідерства.

✓ Стівен Кові – у книзі «7 навичок високоефективних людей» підкреслює значення самосвідомості та самоконтролю як основи персонального лідерства.

✓ Пітер Сенге – у концепції «організаційного навчання» наголошує на важливості особистої майстерності, яка включає розвиток компетенцій та контроль внутрішнього стану.

✓ Річард Бояціс – досліджує зв'язок між емоційною компетентністю та ефективністю керівників, показуючи, що персональне лідерство формується через розвиток емоційних і соціальних навичок.

Контроль емоцій як основа самореалізації

- Фундаментальна умова персонального лідерства: без здатності управляти власними емоціями лідерство стає нестійким і залежним від зовнішніх обставин.

- Внутрішня стійкість: контроль емоцій дозволяє долати труднощі, зберігати рівновагу та не втрачати мотивацію.

- Рациональність рішень: зрівноваженість допомагає уникати імпульсивності та приймати зважені рішення.

- Автентичність: контроль емоцій забезпечує відповідність поведінки внутрішнім цінностям, що формує довіру інших.

- Мотиваційний аспект: здатність управляти емоціями підтримує енергію та спрямованість на досягнення цілей.

Приклад: Нельсон Мандела – його винятковий контроль емоцій після багаторічного ув'язнення дозволив стати символом примирення та національного лідерства.

3. Розвиток компетенцій як шлях до персонального лідерства

Розвиток компетенцій є одним із ключових шляхів до формування персонального лідерства, адже саме компетенції забезпечують практичну реалізацію внутрішнього потенціалу особистості. Лідерство не може ґрунтуватися лише на харизмі чи емоційній врівноваженості – воно потребує системи знань, навичок і цінностей, які дозволяють діяти ефективно в різних сферах життя. Стратегічне мислення дає можливість бачити перспективу, прогнозувати майбутні тенденції та формувати довгострокові цілі, що особливо важливо в умовах невизначеності. Критичне мислення забезпечує здатність аналізувати інформацію, відокремлювати факти від інтерпретацій і приймати обґрунтовані рішення, а також протидіяти маніпуляціям, які часто ґрунтуються на емоційному тиску. Комунікативна компетентність дозволяє ефективно взаємодіяти з іншими, будувати довіру та вирішувати конфлікти, що є основою командної роботи та соціального впливу. Креативність відкриває шлях до інноваційності, адже вона передбачає здатність генерувати нові ідеї та знаходити нестандартні рішення, перетворюючи виклики на можливості. Етична відповідальність формує моральний фундамент лідерства, адже дотримання принципів справедливості та чесності створює позитивний приклад і забезпечує довіру суспільства. Нарешті, адаптивність дозволяє швидко реагувати на зміни та діяти в умовах криз, зберігаючи продуктивність і мобілізуючи команду навіть у непередбачуваних ситуаціях. Усі ці компетенції взаємопов'язані з контролем емоцій: емоційна врівноваженість створює умови для їхнього розвитку, а самі компетенції забезпечують практичну реалізацію лідерського потенціалу, перетворюючи особистість на справжнього носія цінностей і стратегічного впливу.

Стратегічне мислення і контроль тривоги

Стратегічне мислення є однією з базових компетенцій лідера, адже воно передбачає здатність бачити перспективу, прогнозувати майбутні тенденції та формувати довгострокові цілі, що виходять за межі поточних завдань. Лідер, який володіє стратегічним мисленням, здатний діяти в умовах невизначеності, коли майбутнє не має чітких

контурів і рішення потрібно приймати на основі неповної інформації. У таких ситуаціях природною реакцією є тривога, страх або сумніви, які можуть паралізувати волю та знижувати здатність до раціонального аналізу. Саме контроль емоцій стає фундаментом стратегічного мислення: він дозволяє знизити рівень тривожності, уникнути імпульсивних рішень і зберегти ясність мислення. Емоційна врівноваженість допомагає лідеру розглядати невизначеність не як загрозу, а як можливість для розвитку, що відкриває простір для нових ідей та рішень. Таким чином, стратегічне мислення і контроль тривоги утворюють взаємозалежну систему: перше потребує другого як умови для ефективної реалізації, а друге набуває сенсу саме в контексті довгострокових цілей і перспективного бачення. Лідер, який здатний поєднувати стратегічне мислення з емоційною стійкістю, стає прикладом раціональності та впевненості, здатним вести за собою інших навіть у найскладніших умовах.

Приклад: В історії бізнесу прикладом є діяльність Воррена Баффета, який завдяки емоційно-врівноваженості ухвалював стратегічні інвестиційні рішення навіть у періоди економічних криз.

Комунікативна компетентність і емпатія

Комунікативна компетентність є однією з найважливіших складових лідерства, адже саме вона забезпечує ефективну взаємодію з іншими людьми, побудову довіри та конструктивне вирішення конфліктів. Лідер, який володіє високим рівнем комунікативної компетентності, здатний не лише чітко й переконливо висловлювати власні думки, а й уважно слухати співрозмовників, враховувати їхні потреби та емоційний стан. У цьому процесі ключову роль відіграє емпатія – здатність розуміти й відчувати емоції інших людей. Вона дозволяє лідеру адаптувати стиль комунікації, знаходити спільну мову навіть у складних ситуаціях та створювати атмосферу довіри й співпраці. Без емпатії комунікація може перетворитися на джерело конфліктів, тоді як її наявність робить взаємодію інструментом згуртування команди та мобілізації спільноти. Контроль власних емоцій у поєднанні з емпатією забезпечує баланс між внутрішньою врівноваженістю та зовнішнім впливом, що робить комунікативну компетентність не лише технічною навичкою, а й стратегічним ресурсом лідерства. Саме завдяки цьому лідер здатний формувати позитивний психологічний клімат, підтримувати мотивацію та надихати інших на спільні дії.

Приклад: Мартін Лютер Кінг демонстрував виняткову комунікативну компетентність, поєднану з емпатією, що дозволило йому мобілізувати мільйони людей у боротьбі за права людини.

Етична відповідальність і врівноваженість

Етична відповідальність є однією з найважливіших компетенцій лідера, адже вона формує моральний фундамент його діяльності та визначає рівень довіри з боку суспільства. Лідерство без етичної основи стає формальним і втрачає легітимність, тоді як дотримання принципів справедливості, чесності та відповідальності створює позитивний приклад для інших і забезпечує довготривалу підтримку. У процесі прийняття рішень емоції можуть спонукати до компромісів, прагнення швидкої вигоди чи уникнення відповідальності, проте саме врівноваженість і контроль емоцій дозволяють діяти відповідно до цінностей, не піддаватися тиску та зберігати автентичність. Емоційна стійкість допомагає лідеру залишатися вірним моральним принципам навіть у кризових умовах, коли зовнішні обставини провокують на відхід від етичних норм. Прикладом такого поєднання врівноваженості та етичної відповідальності є діяльність Нельсона Манделі, який, попри особисті страждання, залишався відданим ідеалам справедливості та примирення, що зробило його символом морального лідерства у світі. Таким чином, етична відповідальність і врівноваженість утворюють нерозривний зв'язок: перша визначає ціннісну основу лідерства, а друга забезпечує її практичну реалізацію, роблячи лідера прикладом моральної сили та довіри.

6. Формування лідерського іміджу на основі емоційної врівноваженості та автентичності.

Формування лідерського іміджу на основі емоційної врівноваженості та автентичності є одним із ключових процесів сучасного лідерства, адже саме ці якості визначають, наскільки лідер сприймається суспільством як надійний, чесний і послідовний. Емоційна врівноваженість дозволяє лідеру зберігати стабільність у кризових умовах, уникати імпульсивних рішень і транслювати впевненість, яка стає джерелом довіри для команди чи спільноти. Автентичність, у свою чергу, означає відповідність дій внутрішнім переконанням і цінностям, що створюють образ лідера, який не приховує своїх мотивів і не грає ролей, а діє щиро та послідовно. Саме поєднання врівноваженості та автентичності формує імідж, який не

лише забезпечує ефективність управління, а й надихає інших на спільні дії.

Науковці підкреслюють важливість цих чинників. Деніел Гоулман у своїй концепції емоційного інтелекту показав, що врівноваженість і самоконтроль є критично важливими для лідерів, адже вони визначають здатність керувати емоціями та будувати довіру. Річард Бояціс досліджував емоційну компетентність керівників і довів, що автентичність у поєднанні з емоційною стійкістю формує ефективний лідерський імідж, який підтримує мотивацію команди. Стівен Кові наголошував, що справжнє лідерство починається з внутрішньої цілісності, а отже, автентичність є його основою. Пітер Сенге у концепції «організаційного навчання» підкреслював значення особистої майстерності, яка включає внутрішню врівноваженість та відповідність власним цінностям.

Історичні приклади підтверджують ці теоретичні положення. Нельсон Мандела, демонструючи емоційну врівноваженість після багаторічного ув'язнення, сформував імідж морального лідера, який уособлював примирення та справедливість. Мартін Лютер Кінг завдяки автентичності своїх переконань і здатності контролювати емоції став символом боротьби за права людини, а його імідж ґрунтувався на щирості та послідовності. У сучасному бізнесі прикладом є Сатя Наделла, генеральний директор *Microsoft*, який завдяки емпатії, врівноваженості та автентичності сформував імідж лідера, орієнтованого на цінності, інновації та людяність.

Таким чином, формування лідерського іміджу на основі емоційної врівноваженості та автентичності є процесом, що поєднує внутрішню психологічну стійкість і зовнішню відкритість. Врівноваженість забезпечує стабільність і довіру, автентичність – моральну легітимність і послідовність. Разом вони створюють образ лідера, який не лише ефективно керує, а й надихає інших, стаючи прикладом ціннісного та відповідального лідерства. У сучасних умовах, особливо в українському контексті війни та трансформацій, саме такі лідери здатні мобілізувати спільноти, підтримувати моральний дух і формувати нову культуру довіри та взаємної підтримки.

Лекція № 6

Тема: Комунікації лідера. Ораторське мистецтво лідера.

Мета: Метою лекції є формування у студентів цілісного розуміння ролі комунікацій у лідерстві, розкриття значення ораторського мистецтва як інструменту впливу та мобілізації, а також показ взаємозв'язку між емоційною врівноваженістю, автентичністю та ефективністю публічних виступів. Лекція має сприяти розвитку навичок критичного аналізу комунікативних стратегій відомих лідерів і формуванню практичних умінь для власної комунікативної діяльності.

План лекції:

1. Вступ: значення комунікацій у сучасному лідерстві.
2. Сутність комунікацій у лідерстві та їхня роль у формуванні довіри, мотивації й спільного бачення.
3. Історичний розвиток ораторського мистецтва: від античності до сучасності.
4. Емоційна врівноваженість як чинник ефективності комунікації лідера.
5. Автентичність у публічних виступах як основа довіри та авторитету.
6. Стратегії й техніки розвитку ораторського мистецтва, практичні інструменти та методи вдосконалення.

1. Вступ: значення комунікацій у сучасному лідерстві.

Комунікації – це серцевина лідерства. Вони визначають, чи зможе лідер не лише сформулювати ідеї, а й перетворити їх на реальні дії. Як зазначав Пітер Друкер, «лідерство – це комунікація цілей», тобто здатність пояснити, куди рухається організація і чому цей шлях важливий.

Наукові підходи

К. Шеннон і У. Вівер у своїй класичній моделі комунікації показав, що будь-який процес передачі інформації має на меті вплив на інший розум. У лідерстві це означає, що слова лідера формують поведінку та мотивацію команди.

Джон Коттер (Leading Change) наголошує, що комунікація є ключовим механізмом управління змінами: вона створює відчуття спільної місії та зменшує опір трансформаціям.

Деніел Гоулман у дослідженнях про емоційний інтелект доводить, що здатність лідера передавати емоції через комунікацію визначає рівень мотивації та згуртованості колективу.

Джеймс Конгер (The Charismatic Leader) показує, що харизма лідера базується на ширій, автентичній комунікації, яка створює довіру та надихає.

Українські дослідники, зокрема Т. Гринько та В. Загинайло підкреслює, що комунікації є основою розвитку організацій, адже вони забезпечують узгодженість між індивідуальними та колективними цілями та сприяють ефективному управлінню.

Приклади з історії та практики.

Античні оратори – Демосфен і Цицерон – використовували силу слова для формування громадської думки та мобілізації суспільства. Їхні промови стали класичними прикладами того, як комунікація може бути інструментом влади.

Мартін Лютер Кінг зі своєю промовою «I Have a Dream» показав, що комунікація здатна не лише надихати, а й змінювати соціальну реальність.

У сучасному українському контексті комунікації лідерів у період війни виконують роль моральної підтримки та мобілізації суспільства. Це підтверджують дослідження про комунікаційні стратегії в кризових умовах, які наголошують на важливості прозорості та автентичності.

Комунікації у сучасному лідерстві – це не допоміжний інструмент, а центральний механізм управління людьми та процесами. Вони формують довіру, надихають, координують дії та забезпечують ефективне управління змінами. Як показують наукові дослідження та історичні приклади, саме комунікація перетворює ідеї на реальність і робить лідера справжнім провідником змін.

2. Сутність комунікацій у лідерстві та їхня роль у формуванні довіри, мотивації й спільного бачення.

Комунікації у лідерстві – це процес, який виходить далеко за межі простого обміну інформацією. Вони є основою взаємодії між лідером та його командою, створюють атмосферу довіри, формують мотивацію та забезпечують спільне бачення майбутнього. Науковці

підкреслюють, що саме комунікація перетворює лідерство з формальної позиції на реальний вплив. Джон Коттер у праці *Leading Change* наголошує, що без чіткої та послідовної комунікації неможливо пояснити необхідність змін і мобілізувати людей на їхнє впровадження. Деніел Гоулман у дослідженнях про емоційний інтелект доводить, що здатність лідера передавати емоції та розуміти стан інших є вирішальною для мотивації та згуртованості колективу. Джеймс Конгер у книзі *The Charismatic Leader* показує, що харизма лідера ґрунтується на щирій та автентичній комунікації, яка створює довіру й надихає.

Історичні приклади підтверджують цю думку. Демосфен і Цицерон у своїх промовах не лише переконували, а й формували моральні орієнтири для суспільства. У XX столітті Мартін Лютер Кінг у промові *I Have a Dream* продемонстрував, що комунікація здатна змінювати соціальну реальність, надихати мільйони та створювати спільне бачення майбутнього. У сучасному бізнесі Ілон Маск використовує комунікацію для формування амбітних цілей і залучення команди до реалізації інноваційних проєктів. В українському контексті комунікації лідерів у період війни виконують роль моральної підтримки, мобілізації суспільства та збереження єдності.

Таким чином, сутність комунікацій у лідерстві полягає в тому, що вони є мостом між ідеями та діями. Вони формують довіру, надихають на спільну працю й створюють бачення майбутнього, яке об'єднує людей. Наукові дослідження та історичні приклади доводять: без комунікації лідерство перетворюється на формальність, тоді як ефективний діалог робить його живою практикою.

3. Історичний розвиток ораторського мистецтва: від античності до сучасності.

Історичний розвиток ораторського мистецтва має глибокі корені й відображає еволюцію суспільства, культури та політики. У давньогрецькій традиції риторика була не просто мистецтвом слова, а основою громадянського життя. Софісти, а згодом Арістотель у трактаті «Риторика», визначали ораторське мистецтво як здатність переконувати, використовуючи логос, етос і пафос. Демосфен став прикладом того, як сила слова може мобілізувати громадян на захист демократії. У Римі Цицерон і Квінтіліан розвинули риторику як дисципліну, що поєднує техніку мовлення з моральними чеснотами,

підкреслюючи, що справжній оратор має бути не лише майстром слова, а й доброчесною людиною.

У середньовіччі ораторське мистецтво набуло іншого характеру: воно було тісно пов'язане з проповідництвом і богослов'ям. Проповіді Августина чи Фоми Аквінського демонстрували, як слово може формувати духовні орієнтири та впливати на маси. В епоху Відродження риторика знову повернулася до світських тем, а гуманісти, зокрема Еразм Роттердамський, наголошували на її ролі у вихованні громадянина.

Новий час приніс політичні промови, які стали інструментом формування національної ідентичності та мобілізації суспільства. Приклади промов Джорджа Вашингтона, Авраама Лінкольна чи Вінстона Черчилля показують, як слово може надихати у критичні моменти історії. У XX столітті ораторське мистецтво стало невід'ємною частиною масової політики та соціальних рухів. Промова Мартіна Лютера Кінга «I Have a Dream» стала символом боротьби за права людини, а виступи Джона Кеннеді чи Нельсона Мандели довели, що слово здатне об'єднувати нації.

Сучасність характеризується новими формами комунікації: телебачення, інтернет, соціальні мережі змінили спосіб взаємодії лідера з аудиторією. Ораторське мистецтво тепер поєднує класичні техніки з медіакомунікацією, вимагаючи від лідера не лише майстерності слова, а й уміння працювати з візуальними образами та цифровими платформами. Дослідники сучасної риторики, такі як Джордж Кеннеді та Чаїм Перельман, підкреслюють, що риторика залишається актуальною, адже вона формує аргументацію, впливає на суспільні процеси та визначає ефективність лідерства.

Таким чином, історія ораторського мистецтва – це історія розвитку людської цивілізації. Від античних агор і римських форумів до сучасних парламентів і цифрових платформ, слово завжди було інструментом влади, переконання та натхнення. Лідер, який володіє мистецтвом комунікації, здатний не лише керувати, а й формувати майбутнє.

4. Емоційна рівноваженість як чинник ефективності комунікації лідера.

Емоційна рівноваженість у комунікації лідера – це здатність зберігати внутрішній баланс, контролювати власні реакції та водночас

залишатися відкритим до емоцій інших людей. Вона визначає якість взаємодії між керівником і командою, адже саме від емоційного стану лідера залежить, чи буде його слово сприйняте як переконливе й надійне. Лідер, який демонструє спокій і стриманість, створює атмосферу довіри, а це, у свою чергу, підвищує мотивацію та згуртованість колективу.

Наукові дослідження підтверджують, що врівноваженість є складовою емоційного інтелекту, який, за Деніелом Гоулманом, визначає успішність лідера більше, ніж технічні знання чи інтелектуальні здібності. Вона дозволяє уникати імпульсивних рішень, зберігати ясність мислення в кризових ситуаціях і підтримувати конструктивний діалог навіть тоді, коли емоції в колективі загострені. Роберт Келлі наголошує, що працівники охочіше йдуть за тим, хто здатний залишатися спокійним у складних умовах, адже це створює відчуття захищеності й стабільності.

Історія дає багато прикладів, коли врівноваженість ставала вирішальним чинником успіху. Франклін Делано Рузвельт у своїх «камінних бесідах» по радіо під час Великої депресії передавав громадянам відчуття спокою й упевненості, що допомагало долати страх і невизначеність. Нельсон Мандела після багаторічного ув'язнення зумів виступати врівноважено й стримано, що зробило його символом примирення та єдності для Південної Африки. У сучасному українському контексті врівноваженість у комунікації лідерів має особливе значення: вона допомагає суспільству витримувати тиск війни, зберігати віру в перемогу та єдність, а також формує моральну стійкість у громадян.

Емоційна врівноваженість не означає відсутність емоцій. Вона передбачає їхню контрольовану присутність: лідер може передавати натхнення, енергію чи співчуття, але робить це так, щоб його слова залишалися ясними й переконливими. Це дозволяє уникати хаотичності, надмірної драматизації чи агресії, які можуть зруйнувати довіру. Врівноважений лідер стає джерелом стабільності для команди, його комунікація сприймається як надійна й послідовна, а це забезпечує ефективність управління навіть у найскладніших обставинах.

Таким чином, емоційна врівноваженість є не лише особистою рисою, а й професійною компетенцією, яка визначає якість комунікації лідера. Вона формує довіру, підтримує мотивацію, створює відчуття безпеки й дозволяє вести команду до спільної мети.

Лідер, який володіє цією якістю, здатний перетворювати слова на силу, що об'єднує й мобілізує людей.

5. Автентичність у публічних виступах як основа довіри та авторитету.

Автентичність у публічних виступах є фундаментальною рисою лідера, яка визначає рівень довіри та авторитету в очах аудиторії. Вона означає відповідність між внутрішніми переконаннями та зовнішнім висловлюванням, між словами й діями. Коли лідер говорить щиро, без штучних масок і надмірної риторичної гри, його комунікація сприймається як правдива й переконлива. Саме ця узгодженість створює відчуття, що перед слухачами стоїть не просто оратор, а людина, яка живе своїми словами.

Науковці підкреслюють, що автентичність є основою довіри. Біл Джордж у концепції Authentic Leadership доводить, що справжній лідер не намагається копіювати чужі моделі поведінки, а діє відповідно до власних цінностей і життєвого досвіду. Це робить його виступи переконливими, навіть якщо вони не ідеально відшліфовані з технічного боку. Чаїм Перельман у Нова риторика наголошує, що сила аргументації полягає не лише у логіці, а й у відчутті щирості, яке створює зв'язок між промовцем і слухачем.

Історичні приклади підтверджують значення автентичності. Абрахам Лінкольн здобув авторитет завдяки простоті й чесності у своїх промовах, які відображали його внутрішні переконання та життєвий досвід. Нельсон Мандела після багаторічного ув'язнення говорив про примирення й рівність не як політичний лозунг, а як особисту позицію, що зробило його слова надзвичайно впливовими. У сучасному світі прикладом є Джасінда Ардерн, яка у своїх виступах демонструє щирість і співчуття, що дозволяє їй формувати довіру громадян навіть у кризових ситуаціях.

Автентичність має особливе значення й для українського контексту. У часи війни суспільство гостро реагує на нещирість чи формальність, тоді як відвертість і відповідність слів діям стають вирішальними для підтримки морального духу. Лідери, які говорять чесно й відкрито, навіть про складні виклики, здобувають авторитет і стають символами стійкості.

Таким чином, автентичність у публічних виступах – це не лише стиль комунікації, а й стратегічна основа довіри. Вона робить слова

лідера переконливими, формує його авторитет і дозволяє створювати глибокий зв'язок із аудиторією. Лідер, який говорить щиро й діє відповідно до власних цінностей, здатний надихати, мобілізувати та вести за собою людей у будь-яких обставинах.

6. Стратегії й техніки розвитку ораторського мистецтва, практичні інструменти та методи вдосконалення.

Стратегії й техніки розвитку ораторського мистецтва охоплюють не лише класичні прийоми риторики, а й сучасні методи тренування, які допомагають лідеру вдосконалювати власну комунікацію та робити її більш впливовою. Ораторське мистецтво формується через систематичну практику, рефлексію та постійне вдосконалення, і саме тому воно розглядається як професійна компетенція, а не лише як природний дар.

Однією з базових стратегій є робота над структурою промови. Арістотель ще в античності визначав, що переконливий виступ має поєднувати логос (раціональні аргументи), етос (довіру до промовця) та пафос (емоційний вплив). Сучасні дослідники риторики, такі як Джордж Кеннеді, підтверджують, що цей баланс залишається актуальним: ефективна комунікація потребує одночасної присутності ясності думки, моральної авторитетності та емоційної сили.

Практичні інструменти розвитку включають вправи з голосом і диханням, які дозволяють контролювати тембр, силу та тривалість мовлення. Робота над інтонацією й темпом допомагає уникати монотонності та утримувати увагу слухачів. Використання пауз є важливим засобом підкреслення ключових думок і створення драматичного ефекту. Невербальні засоби комунікації – жести, міміка, постава – формують додатковий рівень переконливості, адже аудиторія сприймає не лише слова, а й поведінку промовця.

Методи вдосконалення передбачають також аналіз промов видатних лідерів. Чаїм Перельман у своїй «новій риториці» наголошував, що ефективність виступу залежить від уміння адаптувати аргументи до конкретної аудиторії. Це означає, що лідер має враховувати культурний контекст, рівень знань і очікування слухачів, щоб його слова були не абстрактними, а релевантними й зрозумілими.

Сучасні техніки розвитку ораторських навичок включають використання цифрових інструментів: запис власних виступів на відео

для подальшого аналізу, тренування з інтерактивними платформами, які моделюють реакцію аудиторії, та роботу з коучами з публічних комунікацій. У бізнесі та політиці поширеною практикою є створення «ключових повідомлень» – коротких і чітких тез, які повторюються у виступах, щоб закріпити їх у свідомості слухачів.

Важливою стратегією є розвиток здатності до імпровізації. Лідер має бути готовим реагувати на несподівані питання чи ситуації, зберігаючи впевненість і врівноваженість. Це вимагає не лише знання матеріалу, а й уміння швидко структурувати думки та знаходити доречні приклади. Імпровізація, поєднана з автентичністю, створює відчуття живого діалогу, а не заздалегідь відрепетированої промови.

Таким чином, розвиток ораторського мистецтва ґрунтується на поєднанні класичних риторичних принципів із сучасними практиками тренування. Лідер, який систематично працює над голосом, невербальною комунікацією, аргументацією та здатністю до імпровізації, здобуває не лише технічну майстерність, а й справжню силу слова, що формує довіру, авторитет і здатність вести за собою людей.

Лекція № 7

Тема: Командна робота та комунікація

Мета лекції полягає в тому, щоб ознайомити студентів із теоретичними засадами командної роботи та роллю комунікації у її ефективності, показати значення довіри, взаємоповаги та відкритого діалогу для формування згуртованої команди, розкрити практичні інструменти й методи вдосконалення комунікаційних навичок у командному середовищі та сформулювати розуміння того, як комунікація впливає на мотивацію, продуктивність і лідерство в команді.

План лекції:

1. Значення командної роботи у сучасному світі
2. Теоретичні основи командної роботи
3. Комунікація як чинник ефективності команди
4. Роль лідера у командній комунікації
5. Практичні інструменти та методи вдосконалення командної комунікації
6. Приклади успішних командних практик

1. Значення командної роботи у сучасному світі

Команда як соціально-професійна спільнота.

У сучасному світі команда – це не просто група людей, які виконують завдання поруч, а цілісна соціально-професійна спільнота. Вона об'єднує різні компетенції, досвід та особисті якості учасників, створюючи синергію, яка дозволяє досягати результатів, недосяжних для окремої людини. Команда функціонує на основі спільної мети, взаємної відповідальності та відчуття належності до колективу. Це середовище, де формується культура співпраці, довіри та взаємоповаги, що є критично важливим у сучасних умовах швидких змін і високої конкуренції.

Відмінність між групою та командою.

Група – це сукупність людей, які можуть взаємодіяти, але не обов'язково мають спільну мету чи чітко визначені ролі. У групі кожен учасник діє більш автономно, а результат залежить від індивідуальних зусиль. Команда ж відрізняється високим рівнем взаємозалежності: успіх одного учасника неможливий без внеску інших. Тут важливими є узгодженість дій, розподіл ролей, спільна відповідальність за результат і відчуття єдності. Саме тому команда здатна вирішувати складні завдання, які потребують колективного мислення, креативності та координації.

Роль комунікації як «клею», що утримує команду разом.

Комунікація є центральним механізмом, який забезпечує функціонування команди. Вона виступає своєрідним «клеєм», що утримує учасників разом, формує довіру та створює спільне бачення. Завдяки комунікації відбувається обмін інформацією, узгодження цілей, вирішення конфліктів і підтримка мотивації. Якісний діалог дозволяє уникати непорозумінь, знижує рівень стресу та підвищує ефективність взаємодії. Без комунікації навіть найталановитіші фахівці залишаються лише окремими індивідами, тоді як завдяки відкритому й ефективному спілкуванню вони перетворюються на згуртовану команду, здатну адаптуватися до викликів і досягати значно більшого.

Отже, командна робота у сучасному світі – це не просто спосіб організації діяльності, а стратегічна основа розвитку організацій, бізнесу, науки й освіти. Вона формує культуру співпраці, взаємоповаги

та відповідальності, а комунікація стає тим «живим організмом», який забезпечує єдність і життєздатність команди.

2. Теоретичні основи командної роботи

Командна робота є складним і багатовимірним процесом, який має свої закономірності розвитку та функціонування. Класичним підходом до розуміння командної динаміки стала модель Брюса Такмана (1965), яка описує послідовність етапів становлення команди. Спочатку відбувається формування, коли учасники знайомляться, визначають ролі та ще не мають спільної ідентичності. Далі настає етап конфлікту, що супроводжується суперечками щодо цілей, методів роботи та розподілу обов'язків. Якщо команда здатна подолати ці протиріччя, вона переходить до нормування, коли встановлюються правила взаємодії, формується довіра й відчуття єдності. На етапі продуктивності команда діє як цілісний організм, ефективно вирішує завдання та демонструє високий рівень синергії. Пізніше Такман додав ще один етап – завершення, коли команда розпадається після виконання завдання, що має психологічне значення для учасників. Ця модель показує, що командна робота – це процес розвитку, який потребує часу, зусиль і комунікації.

Сучасні дослідники доповнили класичні уявлення новими концепціями. Так, Вілл Шутц у моделі FIRO-B виділив три базові міжособистісні потреби: включення (потреба бути частиною групи), контроль (потреба впливати на процеси та мати визначені ролі) та відкритість (потреба у щирості й довірі). Якщо ці потреби не задоволені, команда стикається з труднощами у взаємодії. Каценбах і Сміт у праці *The Wisdom of Teams* довели, що найбільш ефективними є малі команди (5–10 осіб), де взаємодія тісна, а рішення приймаються швидко. У сучасному менеджменті поширені Agile-команди, які працюють у гнучких умовах, швидко адаптуються до змін, будують комунікацію на принципах прозорості та постійного зворотного зв'язку. Вони особливо ефективні в ІТ, бізнесі та освітніх проєктах, де потрібна швидкість і гнучкість. Дослідження Річарда Хекмана (Harvard) показують, що успішні команди мають чітко визначені цілі, правильний склад (баланс компетенцій), сильну підтримку організації, адекватну структуру роботи та здатність до саморегуляції.

Важливою рисою команди є взаємозалежність та спільна відповідальність. На відміну від групи, де кожен учасник діє більш

автономно, у команді результат одного залежить від внеску інших. Це створює атмосферу спільної відповідальності, коли успіх чи невдача належать усім. Така взаємозалежність формує культуру довіри й підтримки, стимулює розвиток комунікаційних навичок і підвищує мотивацію. У сучасному світі, де завдання стають дедалі складнішими й багатогранними, саме ці характеристики роблять командну роботу незамінною.

Таким чином, теоретичні основи командної роботи демонструють, що команда – це динамічна система, яка проходить етапи розвитку, формується на основі взаємозалежності та спільної відповідальності, а її ефективність визначається якістю комунікації та здатністю адаптуватися до змін.

3. Комунікація як чинник ефективності команди

Комунікація є фундаментальною основою командної роботи, адже саме вона забезпечує узгодженість дій, формування довіри та створення спільного бачення. Без якісної комунікації навіть найталановитіші фахівці залишаються лише окремими індивідами, тоді як завдяки ефективному діалогу вони перетворюються на згуртовану команду, здатну досягати значно більшого.

Вербальні та невербальні аспекти комунікації.

Вербальна комунікація охоплює усне й письмове мовлення, яке передає знання, інструкції, аргументи та емоції. Вона має бути чіткою, структурованою й зрозумілою для всіх учасників. Важливим є також тон і стиль мовлення: надмірно формальний може створювати дистанцію, а занадто неформальний – знижувати серйозність. Невербальна комунікація – жести, міміка, постава, інтонація – часто має навіть більший вплив, ніж слова. Вона передає емоційний стан, рівень впевненості та щирості промовця. Наприклад, відкритий погляд і доброзичлива постава сприяють довірі, тоді як закриті жести чи уникання контакту можуть викликати недовіру. У командному середовищі невербальні сигнали підсилюють або руйнують ефективність взаємодії, тому їхнє усвідомлене використання є важливим елементом професійної культури.

Відкритість, прозорість і довіра у командному середовищі.

Команда функціонує найкраще тоді, коли комунікація є відкритою та прозорою. Це означає, що інформація доступна всім учасникам, рішення приймаються колективно, а кожен має можливість

висловити свою думку. Відкритість знижує рівень недовіри й підозр, а прозорість процесів формує відчуття справедливості. Довіра, яка виникає завдяки такій комунікації, стає основою психологічної безпеки: учасники не бояться помилок, готові експериментувати й брати на себе відповідальність. У сучасних організаціях саме довіра є ключовим чинником, що визначає здатність команди до інновацій та швидкої адаптації.

Бар'єри комунікації та способи їх подолання.

У командній роботі часто виникають бар'єри, які знижують ефективність взаємодії.

- Семантичні бар'єри виникають через різне розуміння термінів чи понять. Їх можна подолати завдяки стандартизації термінології та уточненню значень.

- Психологічні бар'єри пов'язані зі страхом критики, небажанням висловлюватися або низьким рівнем довіри. Вирішуються вони через створення атмосфери підтримки, активне слухання та позитивний зворотний зв'язок.

- Організаційні бар'єри виникають через відсутність чітких каналів комунікації або перевантаження інформацією. Їх долають завдяки впровадженню структурованих систем обміну даними, використанню сучасних цифрових інструментів (спільних онлайн-платформ, інтерактивних дошок, корпоративних чатів).

- Культурні бар'єри зумовлені різними цінностями, традиціями чи стилями спілкування. Подолати їх можна через розвиток міжкультурної компетентності, толерантність і навчання команди принципам інклюзивності.

Таким чином, комунікація є тим «клеєм», що утримує команду разом. Вона забезпечує не лише обмін інформацією, а й формує довіру, прозорість і психологічну безпеку. Саме завдяки ефективній комунікації команда здатна долати бар'єри, працювати узгоджено й досягати високих результатів у сучасному світі.

4. Роль лідера у командній комунікації

Лідер у сучасній команді – це не лише керівник, який розподіляє завдання, а насамперед комунікатор і фасилітатор, що створює умови для ефективної взаємодії. Його роль полягає у тому, щоб забезпечити відкритий діалог, підтримати емоційний баланс та сформувати спільне бачення, яке надихає команду.

Лідер як фасилітатор діалогу.

Фасилітація означає, що лідер не диктує рішення, а допомагає команді їх знаходити. Він організовує дискусії так, щоб кожен учасник мав можливість висловитися, а різні точки зору перетворювалися на колективну мудрість. Наприклад, у наукових експедиціях лідери команд часто виступають модераторами обговорень, де важливо врахувати думку кожного дослідника. Яскравим прикладом є Жак-Ів Кусто, який очолював морські експедиції: він не лише керував процесом, а й створював атмосферу співпраці, де кожен член команди відчував свою значущість.

Емоційна врівноваженість та автентичність у спілкуванні.

Лідер задає тон командній атмосфері. У кризових ситуаціях його врівноваженість допомагає уникнути паніки та зберегти конструктивний діалог. Автентичність – це щирість і відповідність слів діям. Коли лідер говорить відверто й діє послідовно, він формує довіру. Прикладом може бути Індіра Ганді, яка у складні періоди політичної нестабільності демонструвала спокій та послідовність, що дозволяли їй команді діяти впевнено. У бізнесі подібну роль виконував Сатія Наделла (CEO Microsoft), який завдяки відкритій комунікації та щирості зміг змінити корпоративну культуру, зробивши її більш інклюзивною та орієнтованою на співпрацю.

Формування спільного бачення через комунікацію.

Лідер має здатність транслювати спільну мету так, щоб вона надихала команду. Це не лише стратегічні орієнтири, а й емоційне відчуття причетності до важливої справи. Наприклад, Ернест Шеклтон, керівник антарктичної експедиції, завдяки своїй комунікації зміг мотивувати команду вижити в екстремальних умовах, пояснюючи значення кожного кроку та підтримуючи віру в успіх. У сучасному світі подібну роль відіграють лідери стартапів, які через комунікацію формують у команді відчуття місії – створити продукт, що змінить життя людей.

Таким чином, роль лідера у командній комунікації полягає в тому, щоб бути фасилітатором діалогу, гарантом емоційної стабільності та джерелом спільного бачення. Приклади Кусто, Ганді, Наделли чи Шеклтону показують, що саме комунікація дозволяє лідеру перетворити команду на згуртований колектив, здатний долати труднощі й досягати високих результатів.

5. Практичні інструменти та методи вдосконалення командної комунікації

Ефективна командна комунікація – це не абстрактна теорія, а конкретні навички й інструменти, які можна побачити в дії на прикладах успішних команд у науці, бізнесі, освіті та навіть у кризових ситуаціях.

Техніки активного слухання особливо важливі там, де від точності розуміння залежить результат. Наприклад, у медичних бригадах під час операцій кожен учасник команди має не лише виконувати свою функцію, а й уважно слухати колег, щоб уникнути помилок. Активне слухання тут проявляється у повторенні команд («повторюю: вводжу препарат»), уточненні деталей та невербальних сигналах уваги. Саме завдяки цьому формується атмосфера довіри й безпеки.

Зворотний зв'язок (feedback) як інструмент розвитку можна побачити у спортивних командах. Тренери постійно дають гравцям конкретні коментарі: не загальні «граєш погано», а точні «тримай позицію ближче до суперника», «зверни увагу на швидкість передачі». Це дозволяє спортсменам швидко коригувати дії. У бізнесі прикладом є компанія *Pixar*, де після кожного етапу роботи над мультфільмом проводяться «brainstorming»-зустрічі: команда дає відвертий, але конструктивний зворотний зв'язок, що допомагає вдосконалювати продукт без страху критики.

Фасилітація групових дискусій яскраво проявляється у наукових експедиціях чи великих дослідницьких проєктах. Наприклад, під час створення вакцини проти COVID-19 міжнародні команди вчених використовували методи фасилітації, щоб узгодити різні підходи й швидко приймати рішення. Мозкові штурми та кругові дискусії дозволяли врахувати думку кожного дослідника, а фасилітатори стежили за тим, щоб процес був структурованим і продуктивним.

Цифрові інструменти для командної взаємодії стали ключовими у сучасному світі. Під час війни в Україні багато освітніх і волонтерських команд працюють дистанційно, використовуючи Zoom, Microsoft Teams чи Slack для координації, а Miro та Trello – для планування й візуалізації завдань. Наприклад, волонтерські ініціативи з доставки гуманітарної допомоги координують сотні людей через онлайн-платформи, що дозволяє швидко реагувати на потреби та уникати хаосу.

Таким чином, практичні інструменти командної комунікації – це не лише теоретичні прийоми, а реальні методи, які щодня застосовуються у різних сферах. Активне слухання рятує життя в медицині, зворотний зв'язок формує майстерність у спорті та бізнесі, фасилітація дискусій прискорює наукові відкриття, а цифрові платформи забезпечують ефективність навіть у кризових умовах. Саме їхнє поєднання робить команду здатною працювати узгоджено, швидко адаптуватися до змін і досягати високих результатів.

6. Приклади успішних командних практик

Командна робота завжди була основою великих досягнень – від історичних експедицій до сучасних стартапів та освітніх проєктів. Вона демонструє, що синергія знань, навичок і довіри здатна створювати результати, які окремі людині недосяжні.

Історичні та сучасні кейси.

У наукових експедиціях командна робота була вирішальною. Наприклад, експедиції Ернеста Шеклтона в Антарктиді показали, що навіть у надзвичайно складних умовах виживання залежить від згуртованості та взаємної підтримки. Шеклтон зумів через комунікацію й лідерство сформувати спільне бачення: головне – зберегти життя кожного, і саме це врятувало його команду. У XX столітті прикладом командної роботи є створення космічних програм NASA. «Аполлон-11» став успішним завдяки злагодженій роботі сотень інженерів, науковців і астронавтів, які координували дії через чітку комунікацію та спільну відповідальність. У сучасному світі яскравим прикладом є стартапи, де невеликі команди створюють продукти, що змінюють глобальні ринки. Компанія Airbnb починалася з трьох людей, які завдяки відкритій комунікації та спільному баченню змогли перетворити ідею на міжнародну платформу. В освітніх проєктах командна робота проявляється у створенні нових програм і методик. Наприклад, міжнародні команди викладачів та ІТ-фахівців розробляють інтерактивні курси на платформах Coursera чи EdX, де кожен учасник відповідає за свою частину, але результат є колективним.

Україна сьогодні демонструє унікальні приклади командної роботи в умовах війни та криз. Волонтерські організації, які координують доставку гуманітарної допомоги, працюють як справжні команди: кожен має свою роль – від збору ресурсів до логістики й

комунікації з міжнародними партнерами. Їхня ефективність базується на прозорості, довірі та постійному зворотному зв'язку. Освітні команди також показали свою силу: викладачі, які були змушені перейти на дистанційне навчання, об'єдналися для створення онлайн-курсів, інтерактивних платформ і нових методик, щоб забезпечити безперервність освіти навіть у складних умовах. Прикладом є українські університети, які спільно з ІТ-компаніями розробляють цифрові освітні ресурси, що дозволяють студентам навчатися незалежно від місця перебування. У сфері оборони командна робота проявляється у взаємодії військових підрозділів, де комунікація й довіра є питанням життя і смерті.

Порівняльний аналіз.

Історичні приклади командної роботи (експедиції, космічні програми) показують, що ключовим чинником успіху є лідерство, яке формує спільне бачення та підтримує довіру. Сучасні стартапи й освітні проекти доводять, що ефективність команди залежить від відкритої комунікації, швидкої адаптації та використання цифрових інструментів. Український контекст додає ще один вимір – командна робота стає не лише інструментом досягнення цілей, а й умовою виживання та збереження суспільства. Тут командна взаємодія має глибокий моральний і ціннісний вимір: вона ґрунтується на солідарності, взаємній підтримці та готовності брати відповідальність за інших.

Таким чином, успішні командні практики – це не лише історичні приклади експедицій чи космічних програм, а й сучасні стартапи, освітні проекти та українські ініціативи в умовах кризових викликів. Вони доводять, що командна робота є універсальним інструментом досягнення великих цілей, а її ефективність визначається комунікацією, довірою та спільним баченням.

Лекція № 8

Тема: Управління ресурсами та ризиками

Метою лекції «Управління ресурсами та ризиками» є формування у студентів цілісного розуміння принципів ефективного використання ресурсів (матеріальних, фінансових, людських, інформаційних) та методів і інструментів управління ризиками в

сучасних організаціях. Лекція має на меті навчити аналізувати наявні ресурси, визначати їх оптимальний розподіл, прогнозувати можливі ризики, оцінювати їхній вплив на діяльність та розробляти стратегії мінімізації негативних наслідків. Особливий акцент робиться на інтеграції управління ресурсами й ризиками у стратегічне планування, а також на практичних прикладах застосування цих підходів у бізнесі, освіті, екологічних та соціальних проєктах.

План лекції:

1. Значення управління ресурсами та ризиками у сучасному світі
2. Класифікація ресурсів та принципи їх ефективного використання
3. Сутність ризику та його види
4. Методи і моделі управління ризиками
5. Інтеграція управління ресурсами та ризиками у стратегічне планування
6. Український контекст: управління ресурсами та ризиками в умовах кризових викликів

1. Значення управління ресурсами та ризиками у сучасному світі

Управління ресурсами та ризиками є однією з найважливіших функцій сучасного менеджменту, адже саме від ефективності використання ресурсного потенціалу та здатності передбачати й мінімізувати ризики залежить стабільність, конкурентоспроможність і розвиток будь-якої організації. У світі, де технологічні зміни, глобалізація та політичні виклики відбуваються надзвичайно швидко, вміння працювати з ресурсами та ризиками стає не просто управлінською компетенцією, а умовою виживання.

Ресурси як основа діяльності організацій. Ресурси – це фундамент, на якому будується вся діяльність. Вони охоплюють матеріальні (сировина, обладнання, інфраструктура), фінансові (капітал, інвестиції, бюджетні кошти), людські (знання, навички, мотивація персоналу) та інформаційні (дані, технології, інтелектуальна власність) складові. Раціональне використання ресурсів дозволяє організації досягати стратегічних цілей, забезпечувати конкурентоспроможність і стійкість у довгостроковій

перспективі. Водночас ресурси завжди обмежені, і саме це змушує менеджерів шукати оптимальні способи їхнього розподілу та використання.

Ризики як невід’ємна складова управлінських процесів. Будь-яка діяльність супроводжується ризиками – економічними, політичними, соціальними, екологічними чи технологічними. Ризик – це не лише загроза, а й можливість: він може призвести до втрат, але водночас відкриває шлях до нових рішень і інновацій. У сучасному світі, де зміни відбуваються надзвичайно швидко, управління ризиками стає критично важливим: воно дозволяє організаціям передбачати потенційні проблеми, оцінювати їхній вплив і розробляти стратегії реагування. Наприклад, компанії, які вчасно враховують ризики ринку, здатні швидше адаптуватися до змін і навіть отримати конкурентні переваги.

Взаємозв’язок ресурсного потенціалу та ризиків. Ресурси й ризики перебувають у тісному взаємозв’язку. З одного боку, обмеженість ресурсів підвищує рівень ризику: нестача фінансів чи кадрів може призвести до зриву проєкту. З іншого боку, правильне управління ризиками дозволяє зберегти й оптимізувати ресурси, уникнути їх марнотратного використання. Наприклад, у бізнесі інвестиційні рішення завжди пов’язані з ризиком, але саме грамотний аналіз ризиків допомагає ефективно розподілити фінансові ресурси. В освітніх чи соціальних проєктах управління ризиками забезпечує стабільність навіть у кризових умовах, дозволяючи максимально використати наявний ресурсний потенціал.

У сучасному світі управління ресурсами та ризиками стає інтегрованим процесом: неможливо ефективно планувати використання ресурсів без урахування ризиків, і навпаки – ризики можна мінімізувати лише тоді, коли ресурси розподілені раціонально. Це означає, що менеджери мають мислити системно, враховувати взаємозалежність усіх факторів і приймати рішення, які одночасно оптимізують ресурси та знижують рівень ризику.

2. Класифікація ресурсів та принципи їх ефективного використання

Управління ресурсами – це серцевина будь-якої організаційної діяльності. Без чіткого розуміння того, які ресурси є в наявності, як вони класифікуються та яким чином їх можна оптимально використовувати, неможливо забезпечити стабільність і розвиток.

Матеріальні ресурси – це все те, що має фізичну форму: будівлі, обладнання, транспорт, сировина, енергетичні потужності. Вони визначають виробничий потенціал організації. Ефективне управління матеріальними ресурсами включає планування запасів, контроль якості, впровадження логістичних систем. Наприклад, у промисловості широко застосовується концепція *lean production* («бережливе виробництво»), яка мінімізує втрати й оптимізує використання матеріалів.

Фінансові ресурси – це грошові кошти, інвестиції, кредити, бюджетні асигнування. Вони є універсальним засобом, що дозволяє перетворювати інші ресурси на результат. Управління фінансами передбачає складання бюджету, прогнозування доходів і витрат, диверсифікацію джерел фінансування. У бізнесі прикладом є створення «резервних фондів», які дозволяють покривати непередбачувані витрати й знижувати ризики.

Людські ресурси – це знання, компетенції, досвід, креативність і мотивація персоналу. Вони є найціннішим активом, адже саме люди створюють інновації та приймають рішення. Управління людськими ресурсами включає підбір кадрів, розвиток компетенцій, формування командної культури, мотивацію та підтримку професійного зростання. У сучасних організаціях особливу увагу приділяють «*soft skills*» – комунікації, лідерству, здатності працювати в команді.

Інформаційні ресурси – це дані, знання, технології, інтелектуальна власність, інформаційні системи. У цифрову епоху вони стають ключовим фактором конкурентоспроможності. Управління інформаційними ресурсами включає збір, аналіз, захист і використання даних для прийняття рішень. Прикладом є використання систем *Big Data* у бізнесі, які дозволяють прогнозувати поведінку клієнтів і оптимізувати маркетингові стратегії.

Принципи раціонального розподілу та оптимізації ресурсів.

✓ Системність – врахування взаємозв'язку між усіма видами ресурсів. Наприклад, фінансові інвестиції без належних людських ресурсів не дадуть результату.

✓ Пріоритетність – концентрація ресурсів на ключових напрямках діяльності, які забезпечують найбільший ефект.

✓ Гнучкість – здатність швидко перерозподіляти ресурси відповідно до змін середовища.

✓ Економність – уникнення марнотратства, пошук оптимального співвідношення «витрати – результат».

✓ Інноваційність – використання нових технологій для підвищення ефективності ресурсів.

Приклади ресурсного менеджменту у різних сферах.

➔ У виробництві – впровадження системи «just in time», яка мінімізує запаси та знижує витрати.

➔ У фінансах – диверсифікація інвестиційних портфелів, що дозволяє зменшити ризики та забезпечити стабільність доходів.

➔ В освіті – створення команд викладачів, які спільно розробляють інтерактивні курси, використовуючи свої компетенції для досягнення спільної мети.

➔ У волонтерських організаціях – використання цифрових платформ для координації сотень людей, що дозволяє швидко реагувати на потреби та уникати хаосу.

➔ В екологічних проєктах – оптимізація використання природних ресурсів через принципи сталого розвитку (наприклад, енергоефективні технології, повторне використання матеріалів).

Таким чином, класифікація ресурсів і принципи їх ефективного використання формують основу управлінських рішень. Вміння правильно розподіляти матеріальні, фінансові, людські та інформаційні ресурси дозволяє організації не лише досягати цілей, а й підвищувати стійкість у мінливому середовищі.

3. Сутність ризику та його види

Ризик у сучасному менеджменті розглядається як багатовимірне явище, що відображає невизначеність майбутнього та можливість відхилення фактичних результатів від запланованих. Він є невід’ємною складовою будь-якої управлінської діяльності, оскільки кожне рішення, незалежно від його масштабу, містить у собі потенціал як позитивних, так і негативних наслідків. У науковій літературі ризик визначається не лише як загроза втрат, а й як джерело нових можливостей, що може стимулювати розвиток, інновації та пошук нестандартних рішень.

Економічні ризики охоплюють усі аспекти фінансової та виробничої діяльності організації. Вони проявляються у коливаннях ринкової кон’юнктури, інфляційних процесах, зміні вартості ресурсів, непередбачуваній поведінці партнерів чи клієнтів. Економічний ризик може призвести до зниження прибутковості, втрати капіталу або навіть банкрутства, але водночас він стимулює організації до пошуку

нових ринків, диверсифікації інвестицій та впровадження інноваційних моделей бізнесу.

Соціальні ризики пов'язані з людським фактором та суспільними процесами. Вони виникають унаслідок змін у структурі населення, рівні мотивації персоналу, соціальних конфліктів чи культурних особливостей. Для організації соціальні ризики можуть означати зниження продуктивності, відтік кадрів або втрату репутації. Водночас вони спонукають менеджерів до розвитку корпоративної культури, впровадження програм підтримки персоналу та створення умов для соціальної стабільності.

Екологічні ризики набувають особливого значення у ХХІ столітті, коли питання сталого розвитку та охорони довкілля стали глобальними пріоритетами. Вони проявляються у вигляді стихійних лих, забруднення навколишнього середовища, виснаження природних ресурсів. Для організацій це може означати зупинку виробництва, штрафні санкції чи репутаційні втрати. Проте саме екологічні ризики стимулюють пошук «зелених» технологій, розвиток енергоефективних рішень та формування нових стандартів корпоративної відповідальності.

Політичні ризики зумовлені нестабільністю політичного середовища, змінами законодавства, міжнародними конфліктами чи санкціями. Вони можуть обмежувати доступ до ринків, знижувати довіру інвесторів або створювати бар'єри для розвитку бізнесу. Водночас політичні ризики спонукають організації до диверсифікації діяльності, пошуку нових партнерів та адаптації до змінних умов.

Важливо розрізняти внутрішні та зовнішні чинники ризику. Внутрішні чинники пов'язані з організаційними процесами: неефективним управлінням, помилками персоналу, слабкою комунікацією чи нестачею ресурсів. Вони піддаються контролю та можуть бути мінімізовані через вдосконалення управлінських практик. Зовнішні чинники – економічні кризи, політична нестабільність, природні катастрофи, технологічні зміни – перебувають поза прямим контролем організації, але саме вони визначають необхідність гнучкості, адаптивності та стратегічного мислення.

Ризик має двоїсту природу: він є одночасно загрозою і можливістю. Як загроза, він може призвести до втрат, руйнування планів чи зниження ефективності. Як можливість, він відкриває шлях до інновацій, нових ринків і конкурентних переваг. У кризових умовах

ризик часто стає каталізатором змін: організації змушені шукати нові рішення, що призводить до розвитку та зміцнення їхньої стійкості.

Таким чином, ризик у сучасному світі слід розглядати не як фактор, якого варто уникати будь-якою ціною, а як невід'ємну складову управління, що потребує системного аналізу, прогнозування та стратегічного реагування. Лише тоді він перестає бути лише загрозою й перетворюється на інструмент розвитку та джерело нових можливостей.

4. Методи і моделі управління ризиками

Управління ризиками є системним процесом, що охоплює виявлення, аналіз та розробку стратегій реагування на потенційні загрози й можливості. Воно ґрунтується на усвідомленні того, що ризик неможливо повністю усунути, але його можна передбачити, оцінити та мінімізувати. У сучасному менеджменті управління ризиками інтегрується у стратегічне планування, фінансову політику, кадрову роботу та комунікацію, формуючи основу стійкості організації.

Першим етапом є ідентифікація та класифікація ризиків. Це означає систематичне виявлення всіх можливих факторів, які можуть вплинути на діяльність організації. Ідентифікація передбачає аналіз внутрішнього середовища (структура управління, компетентність персоналу, ефективність процесів) та зовнішнього (економічні, політичні, соціальні, екологічні чинники). Класифікація ризиків дозволяє структурувати їх за видами та рівнем впливу, що створює основу для подальшої оцінки.

Другим етапом є оцінка ризиків, яка може здійснюватися якісними та кількісними методами. Якісний аналіз ґрунтується на експертних оцінках, сценаріях розвитку подій, аналізі сильних і слабких сторін організації. Він дозволяє швидко визначити найбільш критичні ризики та їхній потенційний вплив. Кількісний аналіз передбачає використання математичних моделей, статистичних методів, ймовірнісних розрахунків. Наприклад, у фінансовій сфері застосовуються моделі прогнозування доходів і витрат, розрахунок вартості ризику, методи «Value at Risk». Поєднання якісного та кількісного підходів забезпечує комплексність оцінки та підвищує точність управлінських рішень.

Третім етапом є розробка стратегій реагування на ризики. У науковій та практичній літературі виділяють кілька базових стратегій. Уникнення ризику означає відмову від діяльності, яка може призвести до небажаних наслідків, наприклад, вихід із нестабільного ринку. Зниження ризику передбачає впровадження заходів, що мінімізують його ймовірність або наслідки: страхування, диверсифікація інвестицій, підвищення кваліфікації персоналу. Прийняття ризику означає усвідомлене погодження з можливими втратами, якщо вони не є критичними для організації, або якщо потенційні вигоди переважають. Передача ризику полягає у перекладанні відповідальності на інші сторони, наприклад, через страхові компанії чи партнерські угоди.

Управління ризиками не є одноразовим актом, а постійним процесом, який потребує моніторингу та корекції. Сучасні моделі управління ризиками інтегрують ці етапи у циклічну систему: ідентифікація, оцінка, реагування, контроль і повторна оцінка. Такий підхід дозволяє організації бути гнучкою, адаптуватися до змін і використовувати ризики як джерело розвитку.

Таким чином, методи і моделі управління ризиками формують основу стратегічної стійкості організації. Вони дозволяють не лише мінімізувати загрози, а й перетворювати ризики на можливості, що відкривають шлях до інновацій, конкурентних переваг і довгострокового успіху.

5. Інтеграція управління ресурсами та ризиками у стратегічне планування

Управління ресурсами та ризиками у стратегічному плануванні є однією з ключових тем сучасного менеджменту, адже саме від ефективності використання ресурсного потенціалу та здатності передбачати й мінімізувати ризики залежить довгострокова стійкість організацій. У світі, де технологічні зміни, глобалізація та політичні виклики відбуваються надзвичайно швидко, стратегічне мислення неможливе без інтеграції ресурсного та ризик-менеджменту.

Баланс між використанням ресурсів і мінімізацією ризиків

Ресурси – матеріальні, фінансові, людські та інформаційні – є основою діяльності будь-якої організації. Водночас вони завжди обмежені, що створює потребу у їхньому раціональному розподілі. Надмірне витрачання ресурсів без урахування ризиків може призвести

до їх виснаження та втрати потенціалу, тоді як надмірна обережність і страх перед ризиками здатні паралізувати розвиток. Тому стратегічне планування полягає у пошуку оптимальної точки рівноваги, де ресурси використовуються максимально ефективно, а ризики перетворюються з загроз на контрольовані фактори, що стимулюють інновації.

Науковці підкреслюють, що управління ризиками має бути інтегрованим у стратегічні рішення. Так, А. Ю. Гуцаленко зазначає, що стратегічне прогнозування повинно включати ідентифікацію ризиків та розробку методів їх мінімізації, адже лише тоді організація здатна забезпечити стабільність розвитку. І. В. Федулова вводить поняття «ризик-апетиту» організації, яке визначає допустимий рівень ризику у співвідношенні до стратегічних цілей. Це дозволяє інтегрувати управління ризиками у стратегічні показники ефективності та забезпечує баланс між використанням ресурсів і мінімізацією загроз.

Роль комунікації та командної роботи. Жодна стратегія не може бути реалізована без узгоджених дій усіх учасників організації. Комунікація забезпечує прозорість у розподілі ресурсів, своєчасне інформування про ризики та колективне вироблення рішень. Командна робота створює атмосферу довіри, де кожен член організації відчуває свою причетність до спільної мети й готовність брати відповідальність. Саме завдяки командній взаємодії управління ризиками стає не лише функцією керівництва, а й колективним процесом, де кожен учасник може вчасно виявити проблему й запропонувати рішення.

О. Л. Бобось у своїх дослідженнях наголошує, що сучасні інноваційні стратегії управління ризиками потребують використання цифрових технологій – блокчейну, штучного інтелекту, великих даних. Проте їх ефективність залежить не лише від технічних рішень, а й від здатності команд працювати узгоджено, обмінюватися інформацією та формувати спільне бачення. Таким чином, комунікація та командна робота є не допоміжними, а центральними елементами інтеграції ресурсного та ризик-менеджменту у стратегічне планування.

Практичні приклади з бізнесу, науки та освіти. У бізнесі інтеграція управління ресурсами та ризиками проявляється у створенні диверсифікованих ланцюгів постачання. Міжнародні корпорації, що працюють на глобальних ринках, змушені одночасно оптимізувати фінансові та матеріальні ресурси й враховувати

політичні та економічні ризики. Наприклад, компанії, які постачають електроніку, створюють кілька незалежних каналів постачання компонентів, щоб уникнути залежності від одного джерела й знизити ризики перебоїв.

У науці великі дослідницькі проекти, такі як космічні програми NASA чи міжнародні експедиції, потребують ретельного планування ресурсів (фінансів, обладнання, людських кадрів) та одночасного врахування ризиків, пов'язаних із технологічними невдачами чи природними умовами. Саме завдяки інтеграції ресурсного та ризик-менеджменту ці проекти здатні досягати успіху, незважаючи на високий рівень невизначеності.

В освіті інтеграція ресурсного та ризик-менеджменту проявляється у створенні цифрових платформ, які забезпечують навчальний процес навіть у кризових ситуаціях. Українські університети та школи, що працюють під час війни, демонструють приклади стратегічного мислення: вони оптимізують обмежені ресурси, використовують міжнародну підтримку та враховують ризики безпеки, організовуючи навчання онлайн або у змішаному форматі. Це дозволяє забезпечити безперервність освітнього процесу навіть у надзвичайно складних умовах.

Інтеграція управління ресурсами та ризиками у стратегічне планування є необхідною умовою ефективності сучасних організацій. Вона забезпечує не лише раціональне використання ресурсів і мінімізацію загроз, а й формує культуру відповідальності, гнучкості та інноваційності. Наукові дослідження підтверджують, що стратегічне управління можливе лише за умови одночасного врахування ресурсного потенціалу та ризиків. Практика бізнесу, науки та освіти демонструє, що саме інтеграція цих процесів дозволяє організаціям активно розвиватися навіть у середовищі високої невизначеності.

Таким чином, управління ресурсами та ризиками у стратегічному плануванні слід розглядати як єдиний процес, що поєднує аналіз, прогнозування, комунікацію та командну взаємодію. Лише тоді ризик перестає бути лише загрозою й перетворюється на інструмент розвитку, а ресурси використовуються не як витратний матеріал, а як стратегічний потенціал для досягнення довгострокових цілей.

6. Український контекст: управління ресурсами та ризиками в умовах кризових викликів

Управління ресурсами та ризиками в Україні має унікальну специфіку, адже воно здійснюється в умовах постійних кризових викликів – війни, економічної нестабільності, соціальних трансформацій та глобальних загроз. Це середовище високої невизначеності, де класичні моделі менеджменту потребують адаптації, а стратегічне планування має враховувати не лише економічні та організаційні аспекти, а й гуманітарний, безпековий та моральний виміри. Саме український досвід останніх років показує, що управління ресурсами та ризиками може стати не лише інструментом виживання, а й джерелом розвитку та інновацій.

Волонтерські організації стали прикладом високоефективного управління ресурсами в умовах обмежень. Фонд «Повернись живим» демонструє системний підхід до збору фінансових ресурсів, їх прозорого розподілу та мінімізації ризиків через звітність і комунікацію з суспільством. Завдяки чіткій структурі та командній роботі фонд забезпечує армію сучасним обладнанням, при цьому кожна витрачена гривня має підтвердження. Це приклад того, як фінансові та матеріальні ресурси можуть бути використані максимально ефективно навіть у надзвичайно складних умовах.

Ініціатива «Save Ukraine» координує евакуацію дітей із зон бойових дій. Тут управління людськими ресурсами (команди психологів, водіїв, координаторів) поєднується з ризик-менеджментом, адже кожна операція має високий рівень безпеки. Важливим є те, що організація не лише мінімізує ризики, а й створює систему психологічної підтримки, що забезпечує довгострокову стійкість.

В освітній сфері показовим є проєкт «Освіторія», який створює онлайн-курси та цифрові платформи для навчання дітей, що втратили доступ до традиційної школи. Це приклад того, як управління інформаційними ресурсами та ризиками безпеки дозволяє забезпечити безперервність освіти. Університети, такі як Києво-Могилянська академія, швидко адаптувалися до дистанційного формату, створили систему онлайн-курсів і підтримали студентів через психологічні та соціальні програми.

Управління обмеженими ресурсами в умовах невизначеності. Війна та економічна криза призводять до дефіциту фінансів,

матеріальних засобів і кадрових ресурсів. Проте саме ці обмеження стимулюють пошук нових моделей ефективності. Українські ІТ-компанії, такі як SoftServe чи EPAM Ukraine, змушені були перебудувати свою роботу, організувавши дистанційні команди та перенісши частину інфраструктури за кордон. Це дозволило знизити ризики втрати клієнтів і водночас оптимізувати використання людських ресурсів.

У сфері медицини прикладом є мобільні госпіталі, які створюються на базі обмежених матеріальних ресурсів, але завдяки ефективному управлінню та командній роботі забезпечують допомогу тисячам людей. Тут управління ресурсами поєднується з ризик-менеджментом: лікарі та волонтери працюють у надзвичайно небезпечних умовах, але завдяки чіткій координації та використанню сучасних технологій знижують рівень загроз.

Приклади успішних практик адаптації та стійкості. Український бізнес і громадські ініціативи демонструють унікальні приклади стійкості. Компанія «Нова пошта» стала символом адаптації: попри постійні ризики обстрілів і руйнування інфраструктури, вона зберегла логістичну мережу, оптимізувала маршрути та впровадила цифрові інструменти для відстеження доставки. Це приклад того, як управління матеріальними та інформаційними ресурсами у поєднанні з ризик-менеджментом забезпечує безперервність послуг.

Волонтерська мережа «Пласт» також показала приклад стійкості: вона не лише продовжує виховну діяльність, а й активно долучається до гуманітарних ініціатив, використовуючи свої організаційні ресурси для допомоги армії та цивільним. Це приклад того, як людські ресурси, об'єднані спільними цінностями, здатні забезпечити ефективність навіть у кризових умовах.

У сфері культури прикладом є ініціатива «Український культурний фонд», який підтримує митців та культурні проекти навіть у час війни. Це демонструє, що управління фінансовими та інформаційними ресурсами може забезпечити розвиток культури й збереження національної ідентичності, незважаючи на високий рівень ризиків.

Український досвід управління ресурсами та ризиками в умовах кризових викликів виходить за межі класичного менеджменту. Він демонструє, що навіть у середовищі високої невизначеності можливо забезпечити ефективність, якщо поєднувати раціональне використання ресурсів, системний ризик-менеджмент, командну роботу та

інноваційні підходи. Цей досвід має не лише практичне значення для України, а й може стати прикладом для інших країн, які стикаються з глобальними викликами.

Наукові дослідження підтверджують цю тезу. А. Ю. Гуцаленко наголошує, що управління ризиками на етапі формування стратегічних рішень підприємства має базуватися на ретельній ідентифікації та оцінці ризиків. І. В. Федулова підкреслює важливість визначення «ризик-апетиту» організації, що дозволяє інтегрувати управління ризиками у стратегічні цілі. О. Л. Бобось звертає увагу на інноваційні стратегії управління ризиками, які потребують використання сучасних цифрових технологій.

Таким чином, український контекст управління ресурсами та ризиками є унікальним прикладом того, як у кризових умовах можна забезпечити не лише виживання, а й розвиток. Він ґрунтується на солідарності, взаємній підтримці та готовності брати відповідальність за інших. Саме завдяки цьому українські організації та спільноти здатні долати труднощі й формувати нові моделі розвитку, які можуть стати прикладом для світу.

Лекція № 9

Тема: Інновації та соціальна відповідальність у студентських проєктах

Метою лекції «Інновації та соціальна відповідальність у студентських проєктах» є формування у студентів системного розуміння того, як інноваційні підходи можуть поєднуватися з принципами соціальної відповідальності для створення суспільно значущих результатів. Лекція має на меті показати, що студентські проєкти не лише є майданчиком для розвитку креативності та професійних навичок, а й можуть стати інструментом вирішення актуальних соціальних проблем, сприяти сталому розвитку та формуванню громадянської позиції.

План лекції

1. Мотиваційний вступ: студентські проєкти як простір змін
2. Інновації у студентських проєктах

3. Соціальна відповідальність як складова студентських проєктів
4. Практичні аспекти реалізації студентських проєктів
5. Український контекст та міжнародний досвід

1. Мотиваційний вступ: студентські проєкти як простір змін

Студентські проєкти у сучасному світі дедалі більше розглядаються не лише як навчальні завдання чи форма практичного закріплення знань, а як реальний простір для інновацій та соціальних трансформацій. Молодь завжди була рушійною силою змін, адже саме вона володіє найбільшою відкритістю до нового, готовністю експериментувати та прагненням до пошуку нестандартних рішень. Університети та інші освітні інституції створюють середовище, де студенти можуть поєднувати теоретичні знання з практичними навичками, формуючи власні проєкти, які мають потенціал впливати на суспільство.

Чому саме студентські ініціативи здатні генерувати нові ідеї та впливати на соціальні процеси? По-перше, студенти перебувають у фазі активного формування світогляду, вони ще не обмежені усталеними професійними рамками чи корпоративними інтересами, що дозволяє їм мислити більш вільно та креативно. По-друге, студентські проєкти часто виникають у міждисциплінарному середовищі, де поєднуються знання з різних галузей – від технічних наук до гуманітарних дисциплін. Це створює умови для появи інноваційних рішень, які виходять за межі традиційних підходів. По-третє, молодіжні ініціативи мають високий рівень соціальної чутливості: студенти гостро реагують на проблеми суспільства, екології, прав людини, і саме це спонукає їх до створення проєктів, що мають соціальну значущість.

Інноваційність є природною рисою молодіжних проєктів. У сучасному світі інновація розглядається не лише як технологічне відкриття, а як будь-яке нове рішення, яке змінює існуючі практики та створює додану вартість. Студенти, працюючи над власними проєктами, часто пропонують нові моделі організації роботи, нові формати комунікації, нові способи використання ресурсів. Наприклад, створення мобільних додатків для волонтерських ініціатив, розробка освітніх платформ для дистанційного навчання чи екологічних

стартапів, що спрямовані на зменшення використання пластику, – усе це приклади інновацій, які виникають саме у студентському середовищі.

Соціальна відповідальність у студентських проєктах виступає як спосіб перетворення ідей на реальні зміни. Якщо інновація є рушієм новизни, то соціальна відповідальність визначає напрям цієї новизни, робить її корисною для суспільства. Студентські проєкти, що враховують соціальні аспекти, мають значно більший вплив, адже вони не лише демонструють креативність, а й вирішують конкретні проблеми. Це може бути допомога вразливим групам населення, створення освітніх можливостей для дітей із сільських регіонів, розробка екологічних програм чи культурних ініціатив, що сприяють збереженню національної ідентичності.

Важливо підкреслити, що поєднання інноваційності та соціальної відповідальності у студентських проєктах формує нову модель громадянської активності. Студенти стають не лише споживачами знань, а й їхніми творцями, здатними впливати на суспільні процеси. Це відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти, де головним завданням є не лише передача інформації, а й формування компетентностей, що дозволяють діяти у складному й динамічному світі.

Український контекст особливо яскраво демонструє значення студентських проєктів як простору змін. В умовах війни та кризових викликів саме молодіжні ініціативи часто стають джерелом нових рішень. Наприклад, студентські команди створюють цифрові платформи для координації волонтерської допомоги, розробляють освітні програми для дітей, які втратили доступ до традиційної школи, або запускають екологічні стартапи, що сприяють відновленню довкілля. Ці проєкти не лише демонструють інноваційність, а й мають глибоку соціальну значущість, адже вони спрямовані на підтримку суспільства у найскладніших умовах.

Міжнародний досвід також підтверджує, що студентські проєкти є важливим інструментом соціальних змін. У багатьох університетах світу діють програми підтримки студентських стартапів, які поєднують інноваційні технології з вирішенням соціальних проблем. Наприклад, у США студенти створюють проєкти з використанням штучного інтелекту для допомоги людям з інвалідністю, у Європі – екологічні ініціативи, спрямовані на зменшення викидів вуглецю, в Азії – освітні платформи для дітей із віддалених регіонів.

Таким чином, мотиваційний вступ до теми «Інновації та соціальна відповідальність у студентських проєктах» має показати студентам, що їхні ініціативи є не лише навчальним завданням, а й реальним інструментом змін. Інноваційність дозволяє створювати нові рішення, а соціальна відповідальність забезпечує їхню значущість для суспільства. Поєднання цих двох компонентів формує простір, де студенти стають агентами змін, здатними впливати на розвиток суспільства, економіки та культури.

2. Інновації у студентських проєктах

Інновації у студентських проєктах є одним із найважливіших проявів сучасної освіти, адже вони поєднують навчальний процес із реальними викликами суспільства та економіки. Студентські ініціативи дедалі частіше виходять за межі аудиторії, перетворюючись на практичні рішення, що мають значення для громади, бізнесу чи науки. Саме інноваційність робить ці проєкти не лише навчальним завданням, а й простором для створення нових ідей, технологій та соціальних практик.

Поняття інновації та її прояви у навчальному середовищі. У науковій літературі інновація визначається як нововведення, що має практичну цінність і здатне змінювати існуючі процеси чи продукти. У студентських проєктах інновація проявляється у різних формах: від створення нових технологічних рішень до розробки соціальних програм чи культурних ініціатив. Важливо, що інновація у студентському середовищі не завжди означає радикальне відкриття; часто вона полягає у новому способі застосування вже відомих знань або у міждисциплінарному поєднанні різних підходів.

Університети створюють умови для інноваційності через проєктне навчання, стартап-інкубатори, наукові гуртки та міждисциплінарні лабораторії. Це середовище стимулює студентів до пошуку нових рішень, адже вони мають можливість експериментувати, перевіряти гіпотези та отримувати підтримку від викладачів і наставників.

Реальні приклади інноваційних студентських рішень.

Наука. У Київському академічному університеті проводився ідеатон «Наука: знайомство та практика досліджень», де студенти розробили перші науково-інноваційні стартапи – від біотехнологічних рішень для очищення води до інженерних прототипів для

енергозбереження. Це приклад того, як студентські команди залучаються до дослідницької діяльності та створюють продукти з потенціалом комерціалізації.

Освіта. Студенти Львівського університету взяли участь у всеукраїнському MechathonUA, де створювали технологічні рішення для співпраці університетів та громад. Серед проєктів – цифрові платформи для освітньої взаємодії та інструменти для сталого розвитку місцевих громад. Інший приклад – освітня платформа «Освіторія», яку активно підтримують студенти, створюючи онлайн-курси для дітей із регіонів, де традиційна освіта ускладнена через кризові умови.

Бізнес та інженерія. У рамках конкурсу IT Pet Project Student Competition, організованого компанією GlobalLogic, студенти представили низку інженерних рішень: систему реєстрації сонячних станцій, додатки для допомоги пожежним, інструменти для автоматизації виробництва та навіть цифрові рішення для підтримки ЗСУ. Це приклади того, як студентські проєкти можуть одночасно бути інноваційними й соціально значущими.

Культура. Студентські команди організовують інтерактивні культурні події та онлайн-виставки, створюють цифрові архіви для збереження національної спадщини. Наприклад, ініціативи студентів Києво-Могилянської академії спрямовані на створення електронних бібліотек та культурних платформ, що поєднують традицію та сучасні технології, роблячи культуру доступною для ширшої аудиторії.

Креативність є основою інноваційності студентських проєктів. Вона проявляється у здатності мислити нестандартно, знаходити нові підходи до вирішення проблем, поєднувати різні ідеї. Студенти, які працюють над проєктами, часто пропонують рішення, що виходять за межі традиційних моделей, адже вони не обмежені усталеними рамками професійного досвіду.

Міждисциплінарність відіграє ключову роль у створенні інноваційних продуктів. Поєднання знань із різних галузей – технічних, гуманітарних, економічних – дозволяє створювати комплексні рішення, які враховують різні аспекти проблеми. Наприклад, екологічний стартап може поєднувати знання з біології, економіки та соціології, щоб створити продукт, який буде одночасно ефективним, доступним і соціально прийнятним.

Цифрові технології є інструментом, що забезпечує реалізацію інноваційних ідей. Використання штучного інтелекту, великих даних,

блокчейну чи мобільних додатків дозволяє студентам створювати продукти, які мають глобальний потенціал. Цифрові технології також забезпечують доступність: вони дозволяють поширювати знання, координувати команди, залучати ресурси та комунікувати з аудиторією у будь-якій точці світу.

Інновації у студентських проєктах є не лише проявом креативності, а й важливим інструментом розвитку суспільства. Вони демонструють, що студенти здатні створювати нові продукти та ідеї, які мають практичне значення у сфері науки, освіти, бізнесу та культури. Креативність, міждисциплінарність та цифрові технології забезпечують основу для інноваційності, а соціальна відповідальність робить ці інновації значущими для суспільства.

Таким чином, студентські проєкти слід розглядати як простір, де інновації народжуються, розвиваються та набувають соціальної ваги. Вони формують нове покоління лідерів, здатних мислити глобально, діяти локально та поєднувати прагнення до новизни з відповідальністю перед суспільством.

3. Соціальна відповідальність як складова студентських проєктів

У сучасному світі соціальна відповідальність дедалі більше розглядається як ключовий чинник розвитку суспільства, бізнесу та освіти. Вона означає готовність брати на себе відповідальність за наслідки власних дій, враховувати інтереси громади, довкілля та майбутніх поколінь. У студентських проєктах соціальна відповідальність виступає не лише як етичний принцип, а й як практичний інструмент формування громадянської позиції та створення суспільно значущих результатів.

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) традиційно стосується бізнесу, який бере на себе зобов'язання перед суспільством: екологічні стандарти, соціальні програми, підтримка громад. Проте у студентських проєктах ця концепція трансформується у громадянську соціальну відповідальність – готовність молоді діяти на благо суспільства, навіть якщо це не приносить прямої матеріальної вигоди. Студенти, створюючи власні ініціативи, часто орієнтуються на принципи КСВ: прозорість, етичність, екологічність, інклюзивність. Це формує нову культуру проєктної діяльності, де соціальна значущість стає не менш важливою, ніж інноваційність.

Етичний вимір студентських проєктів проявляється у прагненні до справедливості, рівності та поваги до прав людини. Наприклад, студентські ініціативи з розробки освітніх платформ для дітей із малозабезпечених сімей чи внутрішньо переміщених осіб демонструють, що молодь усвідомлює соціальну нерівність і прагне її зменшити.

Екологічний аспект є особливо актуальним у XXI столітті. Студенти створюють стартапи, спрямовані на зменшення використання пластику, впровадження систем сортування відходів чи розробку технологій енергоефективності. Наприклад, команда студентів Київського політехнічного інституту розробила проєкт із переробки пластикових відходів у будівельні матеріали, що поєднує інноваційність та екологічну відповідальність. Інший приклад – студентські екологічні акції у Львові, де молодь організовує кампанії зі збору батарейок та електронних відходів, створюючи систему їх утилізації.

Студентські проєкти стають майданчиком для формування громадянської активності. Молодь не лише навчається працювати в команді чи управляти ресурсами, а й усвідомлює власну роль у суспільстві. Проєктна діяльність дозволяє студентам відчувати, що їхні ідеї можуть реально змінювати життя людей.

Живі приклади:

➞ Волонтерські цифрові рішення. Студенти українських університетів створюють мобільні додатки для координації волонтерської допомоги. Один із таких проєктів – платформа «Волонтер UA», розроблена студентами Києва, яка допомагає швидко знаходити волонтерів для конкретних завдань і координувати їхню роботу.

➞ Освітні ініціативи. Студенти Харківського університету запустили онлайн-курси для школярів із прифронтових територій, щоб забезпечити доступ до освіти навіть у кризових умовах. Це приклад того, як соціальна відповідальність стає рушієм освітніх інновацій.

➞ Культурні проєкти. Молодіжні команди організовують інтерактивні виставки та фестивалі, спрямовані на підтримку української культури під час війни. Наприклад, студентська ініціатива «Культура онлайн» створила цифрову платформу для проведення мистецьких заходів у дистанційному форматі.

➞ Екологічні стартапи. У Львові студенти розробили проєкт «Green Campus», що передбачає сортування відходів у

студентських гуртожитках, використання сонячних панелей та популяризацію екологічного стилю життя.

Соціальна відповідальність у студентських проєктах є не лише етичним принципом, а й практичним інструментом розвитку суспільства. Вона проявляється у врахуванні екологічних та етичних аспектів, у прагненні до справедливості та рівності, у готовності брати на себе відповідальність за майбутнє. Студентські ініціативи демонструють, що молодь здатна створювати проєкти, які поєднують інноваційність і соціальну значущість, формуючи нову модель громадянської активності.

Таким чином, соціальна відповідальність у студентських проєктах є ключовим чинником формування майбутніх лідерів та агентів змін. Вона дозволяє студентам не лише здобувати знання, а й усвідомлювати власну роль у суспільстві, перетворюючи навчальний процес на простір реальних змін.

4. Практичні аспекти реалізації студентських проєктів

Студентські проєкти є важливим інструментом формування професійних і громадянських компетентностей. Вони дозволяють молоді не лише застосовувати знання на практиці, а й розвивати навички управління, комунікації, лідерства та відповідальності. У сучасному освітньому середовищі проєктна діяльність дедалі більше набуває рис реального менеджменту, адже студенти стикаються з необхідністю планувати ресурси, оцінювати ризики, працювати в команді та використовувати сучасні інструменти управління.

Управління ресурсами є ключовим аспектом будь-якого проєкту. Студенти мають справу з обмеженими фінансовими, матеріальними та часовими ресурсами, що вимагає від них уміння раціонально їх розподіляти. Наприклад, під час організації студентських конференцій чи культурних заходів важливо враховувати бюджет, логістику, технічне забезпечення та людські ресурси.

Ризик-менеджмент у студентських проєктах полягає у передбаченні можливих проблем і розробці стратегій їх мінімізації. Це можуть бути ризики, пов'язані з технічними збоями, браком фінансування, низькою активністю учасників чи зовнішніми обставинами (наприклад, карантинні обмеження чи воєнні виклики). Студенти, які навчаються управляти ризиками, формують навички стратегічного мислення та гнучкості.

Приклад: під час проведення студентського хакатону в Києві організатори зіткнулися з ризиком перебоїв у постачанні електроенергії. Завдяки завчасному плануванню та використанню резервних джерел живлення захід відбувся успішно. Це показує, що навіть у кризових умовах управління ризиками дозволяє забезпечити стабільність проєкту.

Командна робота є основою студентських проєктів. Вона дозволяє поєднувати різні компетентності та створювати синергію знань. Успішні проєкти завжди ґрунтуються на ефективній комунікації, де кожен учасник розуміє свою роль і відповідальність.

Лідерство у студентських проєктах проявляється не лише у формальному керівництві, а й у здатності надихати команду, мотивувати її та забезпечувати конструктивний діалог. Лідер має бути фасилітатором, який допомагає учасникам реалізувати свої ідеї та координує їхню діяльність.

Приклад: студентська команда Львівського університету, яка працювала над екологічним проєктом «Green Campus», змогла досягти успіху завдяки сильному лідерству та командній взаємодії. Лідер проєкту організував регулярні зустрічі, забезпечив прозору комунікацію та мотивував учасників брати активну участь у реалізації екологічних ініціатив.

Використання сучасних інструментів проєктного менеджменту

Сучасні студентські проєкти дедалі частіше використовують цифрові інструменти управління. Це дозволяє ефективно планувати завдання, координувати команди та контролювати виконання.

- Trello, Asana, Jira – інструменти для управління завданнями, які допомагають студентам структурувати роботу та відстежувати прогрес.

- Slack, Microsoft Teams, Zoom – платформи для комунікації, що забезпечують швидкий обмін інформацією та організацію онлайн-зустрічей.

- Google Workspace, Notion – інструменти для спільної роботи з документами та базами даних.

Використання цих інструментів дозволяє студентам набувати навичок, які є актуальними у сучасному бізнес-середовищі.

Приклад: під час організації міжнародної студентської конференції команда з Харкова використовувала Trello для управління завданнями та Slack для комунікації. Це забезпечило чіткий розподіл

ролей і прозорість процесів, що дозволило успішно реалізувати захід навіть у дистанційному форматі.

Практичні аспекти реалізації студентських проєктів охоплюють управління ресурсами та ризиками, командну роботу, комунікацію, лідерство та використання сучасних інструментів проєктного менеджменту. Вони формують у студентів компетентності, які є необхідними для професійної діяльності у будь-якій сфері.

Живі приклади українських студентських ініціатив показують, що навіть у складних умовах молодь здатна організовувати ефективні проєкти, які поєднують інноваційність і соціальну відповідальність. Це підтверджує, що студентські проєкти є не лише навчальним інструментом, а й реальною школою життя, де формується нове покоління лідерів та агентів змін.

5. Український контекст та міжнародний досвід

Український та міжнародний досвід студентських проєктів показує, що молодь здатна поєднувати інноваційність із соціальною відповідальністю, створюючи рішення, які змінюють суспільство. В Україні такі ініціативи спрямовані на відновлення після війни, підтримку освіти та екології, тоді як міжнародні практики демонструють глобальні можливості співпраці й формування громадянського суспільства.

1. Українська асоціація студентів (UAS)

- Суть проєкту: це всеукраїнська платформа, яка об'єднує студентські організації та самоврядування.

- Інноваційність: створення єдиної системи комунікації між студентами різних університетів, використання цифрових інструментів для збору даних про якість освіти.

- Соціальна відповідальність: UAS активно захищає права студентів, проводить кампанії проти корупції у вищій освіті, організовує тренінги з громадянської активності.

- Приклад: UAS Summer Camp – літня школа, де студенти навчаються лідерству, проєктному менеджменту та громадянській участі. Це не просто освітній захід, а майданчик для формування майбутніх лідерів громадянського суспільства.

2. Студентські наукові конференції післявоєнного відновлення

- Суть проєкту: організація наукових заходів, де студенти презентують інноваційні ідеї для відновлення України після війни.

- Інноваційність: студенти пропонують нові моделі економічного розвитку, цифрові рішення для управління громадами, технології для відновлення інфраструктури.

- Соціальна відповідальність: ці проєкти спрямовані на реальні потреби суспільства – відновлення міст, підтримку бізнесу, розвиток соціальних програм.

- Приклад: конференція у Київському національному економічному університеті, де студенти презентували проєкти з розвитку «зеленої економіки» та цифрових платформ для прозорого управління громадами.

3. Ukrainian Student League (USL)

- Суть проєкту: студентська організація, яка реалізує культурні, спортивні та наукові ініціативи.

- Інноваційність: використання сучасних форматів – фестивалів, інтерактивних заходів, цифрові платформи для комунікації.

- Соціальна відповідальність: USL організовує благодійні акції, підтримує постраждалих від війни, розвиває студентську науку та спорт.

- Приклад: Shelter Fest – культурний фестиваль, спрямований на збір коштів для облаштування тимчасових прихистків для переселенців. Це приклад того, як студентська ініціатива поєднує мистецтво, інноваційні формати та соціальну відповідальність.

4. Міжнародні практики

- Європа: програми Erasmus+ Youth Projects фінансують студентські ініціативи у сфері екології, інклюзії та цифрових технологій. Наприклад, студенти з Польщі створили платформу для інтеграції молоді з інвалідністю у навчальний процес.

- США: Clinton Global Initiative University підтримує студентські проєкти з вирішення глобальних проблем. Один із прикладів – студентський стартап, що використовує штучний інтелект для діагностики хвороб у країнах із низьким рівнем доступу до медицини.

- Азія: у Сінгапурі студенти розробили мобільний додаток для моніторингу якості повітря у містах, що дозволяє громадянам отримувати дані в реальному часі та впливати на екологічну політику.

5. Значення студентських ініціатив для розвитку громадянського суспільства

- Формування активної громадянської позиції: студенти через проекти навчаються брати відповідальність за суспільні процеси.

- Розвиток культури співпраці: проекти об'єднують молодь із різних регіонів та країн, формуючи мережі солідарності.

- Сприяння сталому розвитку: екологічні та освітні ініціативи студентів мають довгостроковий вплив на суспільство.

- Підтримка демократії та прав людини: студентські організації виступають за прозорість, інклюзію та рівність, що зміцнює громадянське суспільство.

Деталізовані приклади показують, що студентські проекти в Україні та світі є не лише навчальними ініціативами, а й реальними інструментами змін. Вони поєднують інноваційність із соціальною відповідальністю, формуючи нову модель громадянської активності. Українські студенти працюють над відновленням країни, міжнародні – над вирішенням глобальних проблем. Разом ці практики демонструють, що студентські проекти є фундаментом розвитку громадянського суспільства та сталого майбутнього.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Практична робота №1

Тема: Психотехнології лідерства: саморегуляція та формування бренду

Мета: опанувати методи емоційного контролю, розвинути навички саморегуляції та сконструювати автентичний образ лідера через персональну бренд-стратегію.

План роботи

Експрес-діагностика лідерського потенціалу

Виконати тест самоконтролю А. Снайдера (див. додаток).

Зробити короткий аналіз: які сильні сторони та які зони розвитку виявлені?

Напишіть 3–4 речення про те, як результати співвідносяться з вашим уявленням про себе як лідера.

Тренінг «Точка спокою»: техніки саморегуляції

Дихальні вправи:

Сядьте рівно, закрийте очі.

Вдих на 4 рахунки, затримка на 2, видих на 6.

Повторіть 5–7 циклів.

Завдання: відчувати зниження напруги.

Тілесне заземлення:

Встаньте, відчуйте стопи на підлозі.

Перенесіть увагу на контакт із землею.

Стисніть кулаки, потім розслабте.

Завдання: усвідомити фізичну присутність і контроль над тілом.

Когнітивне переформатування:

Запишіть стресову ситуацію.

Сформулюйте її у вигляді нейтрального факту (наприклад: «захід не відбувся» замість «це катастрофа»).

Додайте альтернативну інтерпретацію («це досвід для вдосконалення»).

Завдання: навчитися змінювати емоційне ставлення до події.

Моделювання ситуацій:

У групі розіграти сценарій: лідер має виступити після невдачі.

Завдання: застосувати дихальні вправи, невербально транслювати впевненість.

1) Побудова персональної бренд-стратегії

Крок 1. Місія: сформулюйте одне речення, яке пояснює, чому ви дієте як лідер (наприклад: «Я допомагаю команді знаходити рішення у складних ситуаціях»).

Крок 2. Цінності: оберіть 3 ключові принципи, які вас визначають (наприклад: чесність, інноваційність, підтримка).

Крок 3. Візуальний стиль: підберіть кольори, символи, шрифти, які асоціюються з вами.

Крок 4. Унікальна пропозиція (USP): сформулюйте, чим ви відрізняєтеся від інших лідерів (наприклад: «Я поєдную науковий підхід із емпатією»).

Крок 5. Візуалізація: створіть карту бренду у вигляді постера, інфографіки чи презентації.

Завдання для студентів

Тестування: пройти опитувальник А. Снайдера (див. додаток).

Дискусія: обговорити питання «Бренд-лідера – це маска чи гіперболізована щирість?»

Симуляція: «Пресконференція після провалу» – застосувати техніки саморегуляції.

Творче завдання: створити карту бренду (місія, цінності, стиль, USP).

На що звернути увагу

- Автентичність: не копіюйте чужі моделі – шукайте власну ідентичність.

- Емоційна грамотність: лідер має не лише керувати емоціями, а й розуміти їхню природу.

- Невербальна комунікація: вона часто говорить більше, ніж слова.

- Контекст: бренд лідера має відповідати цінностям команди, організації чи спільноти.
- Етичність: самопрезентація не повинна перетворюватися на маніпуляцію.

🔗 Додаток: Опитувальник самоконтролю А. Снайдера (шкала соціального моніторингу)

Інструкція: дайте відповідь «так» або «ні» на кожне твердження.

1. Я легко змінюю свою поведінку залежно від ситуації.
2. Я часто звертаю увагу на те, як інші реагують на мене.
3. Я можу контролювати свої емоції, навіть якщо відчуваю сильний стрес.
4. Я часто думаю про те, яке враження справляю на інших.
5. Я можу змінювати стиль спілкування залежно від співрозмовника.
6. Я схильний адаптуватися до очікувань групи.
7. Я відчуваю дискомфорт, якщо моя поведінка не відповідає ситуації.
8. Я легко підлаштовуюсь під нові соціальні ролі.
9. Я часто аналізую, чи правильно мене зрозуміли.
10. Я можу приховати свої справжні емоції, якщо це потрібно.

Обробка результатів:

- Підрахуйте кількість відповідей «так».
- 0–3: низький рівень соціального моніторингу (ви автентичні, але менш гнучкі).
- 4–7: середній рівень (баланс між щирістю та адаптивністю).
- 8–10: високий рівень (ви легко змінюєте поведінку, але ризикуєте втратити автентичність).

Практична робота №2

Тема: Стратегічний дизайн: Від візії до архітектури проєкту

Мета: Навчитися перетворювати хаотичні ідеї у структуровані стратегічні плани, використовуючи інструменти стратегічного менеджменту.

План роботи

1. Проведення SWOT-аналізу ініціативи.
2. Каскадування цілей за методологією SMART.
3. Побудова дорожньої карти (Roadmap) з ключовими етапами.

Завдання для студентів

Тест-аналіз пріоритетів

- ✓ Отримайте список із 10 завдань.
- ✓ Розподіліть їх за матрицею Ейзенхауера у 4 квадранти.
- ✓ Позначте, які завдання є стратегічними (мають довгостроковий вплив), а які – операційно текучкою.
- ✓ Напишіть коротке пояснення (2–3 речення), чому саме таке розмежування допомагає уникати хаосу в управлінні.

Дискусія

Обговоріть тему: *«Чому 90% студентських ініціатив зникають після першого місяця реалізації?»*

Проаналізуйте типові стратегічні помилки: відсутність візії, недооцінка ресурсів, нереалістичні терміни, відсутність моніторингу.

Сформулюйте 3 рекомендації, які допоможуть уникнути цих помилок.

Запишіть висновки у вигляді тез (по 1–2 речення на кожну рекомендацію).

Симуляція «Битва ресурсів»

Команди отримують обмежений бюджет та час.

Оберіть одну зі стратегій розвитку:

- ✓ Агресивна – швидке масштабування, високі ризики.

✓ Консервативна – поступовий розвиток, мінімізація ризиків.

✓ Партнерська – співпраця з іншими командами чи організаціями.

Підготуйте коротку презентацію (5 хвилин) для «Інвестора» (викладача), де:

Обґрунтуйте вибір стратегії.

Покажіть очікувані результати.

Визначте ризики та способи їх мінімізації.

 Кейс-завдання «Еко-кампус»

Розробіть дерево цілей для ініціативи «Еко-кампус»:

➔ **Стратегічні цілі (3 роки):** створення енергоефективної інфраструктури, інтеграція зелених технологій.

➔ **Тактичні цілі (1 рік):** запуск сортування відходів, проведення освітніх кампаній.

➔ **Оперативні цілі (1 місяць):** організація волонтерських акцій, встановлення інформаційних стендів.

Оформіть дерево цілей у вигляді схеми (Miro, Canva, PowerPoint).

Додайте короткий опис кожної цілі (1–2 речення).

 Рефлексія для студентів

Напишіть короткий відгук (5–7 речень), відповівши на такі запитання:

1. Що нового ви дізналися про стратегічне планування?
2. Які інструменти (SWOT, SMART, Roadmap, Матриця Ейзенхауера) були для вас найбільш корисними?
3. Які труднощі виникли під час виконання завдань?
4. Як ви бачите застосування цих навичок у власних студентських ініціативах?
5. Який етап роботи був для вас найбільш цікавим і чому?

 Додаток: Матриця Ейзенхауера

Матриця Ейзенхауера – це інструмент управління часом і пріоритетами, який допомагає розділити завдання за двома критеріями:

Важливість (чи впливає завдання на досягнення стратегічних цілей).

Терміновість (чи потрібно виконати завдання негайно).

Опис квадрантів

1. Важливі та термінові (Квадрант I)

Це завдання, які критично впливають на результат і потребують негайного виконання. Вони часто виникають через кризові ситуації або відкладені справи.

☞ Приклад: підготовка презентації до завтра, термінове вирішення конфлікту в команді.

🔑 Дія: виконати одразу.

2. Важливі, але не термінові (Квадрант II)

Це завдання, які формують довгостроковий успіх, але не мають жорстких дедлайнів. Саме тут народжуються стратегічні проекти, розвиток навичок та інновації.

☞ Приклад: розробка стратегії розвитку ініціативи, навчання новим інструментам.

🔑 Дія: планувати та системно працювати над ними.

3. Неважливі, але термінові (Квадрант III)

Це завдання, які вимагають швидкої реакції, але не мають значного впливу на стратегічні цілі. Вони часто створюють «ілюзію зайнятості».

☞ Приклад: відповідь на рутинні повідомлення, дрібні організаційні справи.

🔑 Дія: делегувати або виконати мінімально.

4. Неважливі й не термінові (Квадрант IV)

Це завдання, які не приносять користі та лише відволікають. Вони забирають час, але не додають цінності.

☞ Приклад: безцільне переглядання соцмереж, зайві зустрічі без результату.

🔑 Дія: уникати або відмовитися

🔍 Як працювати з матрицею

1. Запишіть усі завдання, які стоять перед вами.
2. Для кожного визначте важливість (чи впливає на стратегічні цілі) та терміновість (чи є жорсткий дедлайн).
3. Розподіліть завдання по квадрантах.
4. Прийміть рішення:
 - Квадрант I – виконати негайно.
 - Квадрант II – планувати та приділяти час регулярно.

- Квадрант III – делегувати або мінімізувати.
- Квадрант IV – відмовитися.

Практичний висновок

Робота з Матрицею Ейзенхауера допомагає студентам:

- ✓ Відрізнати стратегічні завдання від «операційної течучки».
- ✓ Зосереджуватися на тому, що реально впливає на розвиток проєкту.
- ✓ Уникати перевантаження та хаосу у плануванні.

Практична робота №3

Тема: Командний менеджмент: Синергія та делегування

Мета: Відпрацювати навички формування команди, ефективного делегування та розв'язання внутрішніх конфліктів.

План роботи

1. Розподіл ролей за моделлю Р.М. Белбіна.
2. Тренінг із делегування повноважень.
3. Медіація командних конфліктів.

Завдання для студентів

Тест «Моя роль у команді»

Пройдіть тест за моделлю Белбіна (див. додаток).

Визначте свою домінуючу роль у команді.

Запишіть:

- ✓ 3 сильні сторони вашої ролі.
- ✓ 2 слабкі сторони, які можуть заважати командній роботі.

Обговоріть у групі: як різні ролі можуть доповнювати одна одну для створення синергії.

Питання для обговорення

Тема: *«Демократія чи авторитарність у студентському самоврядуванні: що ефективніше в умовах дефіциту часу?»*

Кожна команда має підготувати аргументи на користь одного підходу.

Завдання:

Наведіть приклади ситуацій, коли демократичний стиль управління є перевагою.

Наведіть приклади, коли авторитарний стиль може бути більш результативним.

Підсумуйте: який стиль ви б обрали для власної ініціативи та чому.

Симуляція «Важка розмова»

Ситуація: лідер має делегувати відповідальне завдання «зірковому» члену команди, який демонструє ознаки вигорання або саботажу.

Ролі: один студент грає лідера, інший – «зіркового» учасника, решта – спостерігачі.

Завдання:

- ☉ Лідер має пояснити важливість завдання.
- ☉ Виявити причини небажання працювати.
- ☉ Запропонувати підтримку або альтернативні варіанти.
- ☉ Після симуляції група аналізує: які комунікаційні прийоми були ефективними, а які – ні.

Тренінг з комунікації «Зламаний телефон»

Вправа: лідер передає технічне завдання дизайнеру через двох посередників.

Завдання:

- ☉ Зафіксуйте початковий текст завдання.
- ☉ Порівняйте його з фінальним варіантом, який отримав дизайнер.
- ☉ Визначте, які смисли були втрачені або спотворені.
- ☉ Обговоріть: як уникати таких помилок у професійному контексті (чіткі інструкції, візуалізація, контрольні запитання).

Рефлексія для студентів

Напишіть короткий відгук (6–8 речень), відповівши на такі запитання:

1. Яку роль у команді ви відчуваєте найбільш природною для себе?
2. Що було найскладнішим у симуляції «Важка розмова»?
3. Які інструменти допомогли вам краще зрозуміти командну динаміку?
4. Як ви бачите застосування навичок делегування у власних проєктах?
5. Які висновки зробили після вправи «Зламаний телефон»?
6. Що для вас означає «синергія команди» і як її досягти?

Додаток: Тест за моделлю Белбіна

Модель Белбіна описує 9 основних командних ролей. Кожен учасник команди має схильність до однієї чи кількох ролей.

Ролі за Белбіним:

1. Генератор ідей (Plant) – креативний, пропонує нові рішення.
2. Ресурсний дослідник (Resource Investigator) – комунікабельний, знаходить можливості та контакти.
3. Координатор (Coordinator) – організовує роботу, визначає пріоритети.
4. Формувальник (Shaper) – мотивує команду, долає труднощі.
5. Аналітик (Monitor Evaluator) – оцінює ідеї, бачить ризики.
6. Командний працівник (Teamworker) – підтримує атмосферу, допомагає іншим.
7. Виконавець (Implementer) – перетворює ідеї на конкретні дії.
8. Доводчик (Completer Finisher) – уважний до деталей, контролює якість.
9. Спеціаліст (Specialist) – має глибокі знання у вузькій сфері.

Як пройти тест:

1. Прочитайте опис кожної ролі.

2. Виберіть 3 ролі, які найбільше відповідають вашій поведінці в команді.
3. Визначте одну домінуючу роль – ту, яка проявляється найчастіше.
4. Запишіть приклади ситуацій, коли ця роль допомагала вам у командній роботі.
5. Визначте, які слабкі сторони цієї ролі можуть заважати команді.

Практична робота №4

Тема: Комунікаційний десант: Взаємодія зі стейкхолдерами

Мета: Навчитися ефективно презентувати студентські проекти адміністрації, бізнесу та медіа, працювати з запереченнями та формувати партнерські комунікації.

План роботи

1. Мистецтво пітчінгу.
2. Робота з запереченнями та агресивною комунікацією.
3. Основи фандрейзінгу та GR (Government Relations).

Завдання для студентів

Тест «Асертивна реакція»

Ознайомтесь із 5 типовими «токсичними» зауваженнями, які можуть виникнути під час презентації (наприклад: «Це несерйозно», «У вас немає досвіду», «Це не на часі»).

Оберіть правильну реакцію з трьох варіантів:

Пасивна (уникання конфлікту)

Агресивна (емоційна відповідь)

Асертивна (спокійна, аргументована відповідь)

Запишіть, чому саме асертивна поведінка є ефективною у переговорах.

Обговоріть у парах, які фрази допомагають зберігати впевненість і повагу до співрозмовника.

🗨 Дискусія «Ініціатива як партнерство»

Тема: «Студентська ініціатива – це прохання про допомогу чи партнерська пропозиція для університету?»

Завдання:

- Наведіть приклади, коли ініціатива була сприйнята як прохання, і коли – як партнерство.
- Сформулюйте 3 аргументи на користь позиціонування студентського проєкту як партнерської пропозиції.
- Обговоріть, як змінюється тон комунікації залежно від обраної позиції.

🚀 Симуляція «Ліфт до Ректора»

Ситуація: у вас є 60 секунд, щоб переконати адміністрацію підтримати ваш проєкт.

Завдання:

- Побудуйте пітч за моделлю AIDA:
- Attention – захопіть увагу (факт, цифра, емоція)
- Interest – покажіть актуальність
- Desire – створіть мотивацію підтримати
- Action – чітко сформулюйте запит
- Проведіть презентацію перед групою або викладачем.
- Отримайте зворотний зв'язок: що спрацювало, а що варто вдосконалити.

📄 Практичне завдання «Листи про співпрацю»

Напишіть два варіанти листа:

1. Для бізнес-спонсора – акцент на соціальному впливі, брендовій видимості, можливості PR.
2. Для голови молодіжної ради міста – акцент на громадській користі, залученні молоді, партнерстві.

Завдання:

- Використайте принципи ділового стилю: чіткість, логіка, повага.
- Включіть короткий опис проєкту, очікувану підтримку, вигоди для партнера.
- Перевірте листи на наявність «мови прохання» vs «мови пропозиції».

Рефлексія для студентів

Напишіть короткий відгук (6–8 речень), відповівши на такі запитання:

1. Який формат комунікації вам був найбільш комфортним – пітч, лист чи дискусія?
2. Що було найскладнішим у роботі з запереченнями?
3. Як змінилося ваше уявлення про взаємодію з адміністрацією чи бізнесом?
4. Які фрази або техніки ви плануєте використовувати у майбутніх презентаціях?
5. Як ви бачите роль студентських ініціатив у розвитку університету?
6. Що для вас означає «комунікаційний десант»?

Додаток: Пітч за моделлю AIDA

AIDA – це класична модель ефективної комунікації, яка допомагає структурувати коротку презентацію (пітч) так, щоб вона захопила увагу, викликала інтерес і спонукала до дії. Особливо корисна у форматі «Elevator Pitch», коли є лише 60 секунд, щоб переконати стейкхолдера.

◇ Структура AIDA

1. А – Attention (Увага)

Почніть із фрази, яка привертає увагу:

Яскравий факт, статистика, емоційна цитата.

Приклад: «Щодня в університеті утворюється понад 200 кг несорттованих відходів – ми можемо змінити це!»

2. І – Interest (Інтерес)

Поясніть, чому ваша ініціатива актуальна:

Коротко опишіть проблему або потребу.

Покажіть, як ваш проєкт її вирішує.

Приклад: «Наша команда розробила екологічну програму, яка вже працює у трьох корпусах і має підтримку студентів.»

3. Д – Desire (Бажання)

Створіть мотивацію підтримати вас:

- Поясніть вигоди для партнера (адміністрації, бізнесу, громади).

- Приклад: «Це не лише зменшить витрати університету, а й покращить його імідж серед абітурієнтів та медіа.»

4. А – Action (Дія)

Завершіть чітким запитом:

Що саме ви просите?

Приклад: «Ми просимо надати доступ до внутрішньої комунікаційної платформи для запуску кампанії вже наступного тижня.»

Поради для студентів

Уникайте загальних фраз – будьте конкретними.

Використовуйте емоцію + логіку.

Говоріть чітко, впевнено, з паузами.

Завжди завершуйте пітч дією – без неї презентація не має завершення.

Практичне заняття №5

Тема: Розробка стратегічного плану студентського проєкту

Мета: Навчитися створювати повний стратегічний план – від аналізу середовища до визначення цілей, ресурсів та механізмів реалізації.

План роботи

1. Аналіз середовища (SWOT + PESTEL).
2. Формування стратегічної візії та місії проєкту.
3. Постановка стратегічних, тактичних та оперативних цілей.
4. Розробка дорожньої карти (Roadmap) та KPI.
5. Планування ресурсів і ризиків.

Завдання для студентів

Завдання 1. SWOT + PESTEL-аналіз

Крок 1: складіть список сильних сторін вашої команди та проєкту (наприклад: ентузіазм, підтримка студентів).

Крок 2: визначте слабкі сторони (обмежений бюджет, відсутність досвіду).

Крок 3: запишіть можливості (партнерство з бізнесом, гранти, медійна підтримка).

Крок 4: проаналізуйте загрози (брак часу, конкуренція, байдужість адміністрації).

Крок 5: проведіть PESTEL-аналіз: які політичні, економічні, соціальні, технологічні, екологічні та правові фактори можуть вплинути на ваш проєкт.

Результат: короткий документ (1 сторінка) з висновками: які фактори найбільше впливають на успіх.

✳ Завдання 2. Візія та місія

Крок 1: сформулюйте візію – яким ви бачите проєкт через 3–5 років (надихаюче речення).

Крок 2: напишіть місію – чому існує ваш проєкт, яку проблему він вирішує.

Крок 3: перевірте: чи зрозуміє місію стороння людина за 30 секунд?

Результат: 2–3 речення для кожного блоку, які можна використати у презентації.

🌳 Завдання 3. Дерево цілей

Крок 1: визначте стратегічні цілі (3 роки) – наприклад, створення сталого студентського простору.

Крок 2: розбийте їх на тактичні цілі (1 рік) – запуск освітніх програм, залучення партнерів.

Крок 3: сформулюйте оперативні цілі (1 місяць) – проведення конкретних заходів, створення інформаційних матеріалів.

Результат: схема у вигляді дерева, де видно зв'язок між довгостроковими та короткостроковими цілями.

🗺 Завдання 4. Roadmap + KPI

Крок 1: побудуйте дорожню карту на 1 рік із ключовими етапами (наприклад: квітень – старт кампанії, червень – партнерство з бізнесом, вересень – освітні заходи).

Крок 2: для кожного етапу визначте KPI (кількісні показники успіху).

Приклад: кількість учасників, кількість партнерів, кількість заходів.

Результат: таблиця або схема з етапами, KPI та відповідальними особами.

Завдання 5. Ресурси та ризики

Крок 1: складіть список ресурсів (фінанси, люди, матеріали, інформаційна підтримка).

Крок 2: визначте джерела ресурсів (університет, гранти, бізнес, волонтери).

Крок 3: запишіть 3 основні ризики (наприклад: відсутність фінансування, низька мотивація команди, негативна реакція адміністрації).

Крок 4: для кожного ризику складіть план дій (як мінімізувати або уникнути).

Результат: таблиця «Ресурс – джерело – ризик – план дій».

Рефлексія для студентів

Напишіть короткий відгук (6–8 речень), відповівши на такі запитання:

1. Що було найскладнішим у створенні стратегічного плану?
2. Які інструменти (SWOT, PESTEL, Roadmap, KPI) виявилися найбільш корисними?
3. Як ви бачите застосування цього плану у реальному студентському житті?
4. Чи вдалося вам сформулювати візію та місію так, щоб вони надихали команду?
5. Які ризики ви вважаєте найбільш критичними для вашого проекту?
6. Що нового ви зрозуміли про стратегічне мислення після цього заняття?

Практична робота №6

Тема: Аналіз кейсів успішних студентських ініціатив

Мета: навчитися аналізувати приклади студентських проєктів, визначати фактори успіху, помилки та можливості для адаптації у власному університеті.

План роботи

Завдання 1. Ознайомлення з кейсами

- Кожна команда отримує один реальний кейс (див. приклади у додатку).
- Завдання: скласти короткий опис (мета, команда, ресурси, результати, труднощі).
- Додатково: підготувати «паспорт проєкту» – 1 сторінка з ключовими даними.

Завдання 2. Груповий аналіз

- Використати схему: Контекст → Стратегія → Команда → Комунікація → Інновації → Уроки.
- Провести SWOT-аналіз кейсу.
- Додатково: симуляція «Рольова дискусія» – кожен студент бере на себе роль учасника команди кейсу (лідера, PR-менеджера, волонтера) і пояснює свій внесок.

Завдання 3. Симуляція «Пітч кейсу»

- Кожна команда презентує кейс перед «експертною радою».
- Формат: 5 хвилин + 2 хвилини на запитання.
- Додатково: симуляція «Заперечення» – інші студенти ставлять критичні питання, команда має аргументовано відповісти.

Завдання 4. Адаптація ідей

- Обрати 1–2 елементи з кейсу для інтеграції у власну ініціативу.
- Скласти план адаптації: Ціль → Дія → Ресурси → Партнери → Ризики.

☞ Додатково: симуляція «Переговори з партнером» – команда презентує адаптовану ідею бізнесу чи адміністрації, отримує заперечення та має домовитися про підтримку.

Додаток: Приклади кейсів

1. «Тепло в серці – солодкість у руках» (Україна)

Благодійна акція студентів НУБіП: випікання круасанів для збору коштів дітям до Дня Святого Миколая.

Фактори успіху: простота ідеї, залучення великої кількості студентів, прозора комунікація результатів.

2. AIESEC (міжнародний кейс)

Глобальна студентська організація, що реалізує програми культурного обміну та волонтерства.

Фактори успіху: міжнародна мережа, лідерські програми, партнерство з бізнесом.

3. «Студентський простір SkovorodaHub» (Україна)

Ініціатива студентів Києво-Могилянської академії: створення коворкінгу та майданчика для дискусій.

Фактори успіху: підтримка університету, залучення грантів, активна комунікація у соцмережах.

4. «Green Campus Initiative» (США)

Студентський проєкт із впровадження сортування відходів та енергоефективних технологій у кампусі.

Фактори успіху: партнерство з адміністрацією, освітні кампанії, вимірювані результати.

5. «Youth for Road Safety» (Європа)

Студентська ініціатива з підвищення культури безпеки на дорогах.

Фактори успіху: співпраця з поліцією, інтерактивні тренінги, медійна підтримка.

6. «Молодіжна рада Львова» (Україна)

Студентська платформа для участі у міському самоврядуванні.

Фактори успіху: офіційний статус, залучення молоді до прийняття рішень, партнерство з місцевою владою.

Рефлексія

Студенти мають відповісти:

- Який кейс був найбільш надихаючим?
- Які інструменти та стратегії можна адаптувати?

- Які помилки варто уникати?
- Як ці приклади змінюють їхнє бачення студентських ініціатив?

Практична робота № 7

Тренінг «Лідерські ролі в команді»

Мета: ознайомити студентів із різними стилями лідерства; відпрацювати навички управління командою в різних ситуаціях; навчитися гнучко змінювати роль залежно від контексту.

План тренінгу

1. Вступ: що таке лідерство, чому воно важливе.
2. Огляд лідерських ролей (Візіонер, Організатор, Мотиватор, Інноватор, Медіатор).
3. Симуляції та вправи.
4. Обговорення та рефлексія.

Розширені вправи та симуляції

1. «Лідер у кризі»

Ситуація: команда має підготувати презентацію за 30 хвилин, але двоє учасників конфліктують через різні бачення.

Завдання: лідер має врегулювати конфлікт, розподілити ролі та забезпечити результат.

Ускладнення: конфлікт загострюється, один учасник відмовляється працювати.

2. «Візіонерський пітч»

Ситуація: лідер має за 2 хвилини надихнути команду на участь у новому проєкті.

Завдання: використати емоцію + логіку, показати перспективу.

Ускладнення: частина команди скептично налаштована, ставить провокаційні запитання.

3. «Делегування під тиском»

Ситуація: команда отримала складне завдання, але часу мало, а ресурси обмежені.

Завдання: лідер має швидко розподілити завдання, пояснити вибір і мотивувати команду.

Ускладнення: один учасник відмовляється брати відповідальність, інший хоче забрати все на себе.

4. «Медіаторська дискусія»

Ситуація: команда обговорює два протилежні варіанти розвитку проєкту (наприклад, онлайн- чи офлайн-формат).

Завдання: лідер має знайти компроміс, зберегти єдність команди.

Ускладнення: група розділилася навпіл, кожна сторона наполягає на своєму.

5. «Лідер у переговорах»

Ситуація: команда презентує проєкт бізнес-партнеру.

Завдання: лідер має переконати партнера підтримати ініціативу.

Ускладнення: партнер ставить «токсичні» запитання (наприклад: «А ви впевнені, що це реально?»).

6. «Інноватор під тиском»

Ситуація: команда застрягла у пошуку рішення.

Завдання: лідер-інноватор має запропонувати нестандартну ідею.

Ускладнення: команда критикує ідею як «нереалістичну».

Рефлексія

Студенти мають відповісти:

1. У якій ролі вони почувалися найбільш комфортно?
2. Які труднощі виникали під час симуляцій?
3. Які навички лідера вони хотіли б розвинути?
4. Як різні стилі лідерства впливають на командну динаміку?
5. Що означає для них «ефективний лідер» у студентському середовищі?

Практична робота №8

Тема: Симуляція «Управління ресурсами та ризиками»

Мета: навчитися планувати використання ресурсів, передбачати ризики та знаходити рішення у кризових умовах.

План роботи

✂ Завдання для студентів

1. «Карта ресурсів»

➡ Крок 1: складіть список усіх ресурсів, потрібних для вашого проєкту (фінанси, люди, матеріали, інформація, час).

➡ Крок 2: визначте джерела кожного ресурсу (університет, гранти, бізнес, волонтери).

➡ Крок 3: позначте ресурси як:

Критичні (без них проєкт не відбудеться),

допоміжні (покрашують якість, але не є життєво необхідними).

➡ Результат: таблиця «Ресурс – Джерело – Статус (критичний/допоміжний)».

2. «Полювання на ризики»

➡ Крок 1: визначте 5 потенційних ризиків для вашого проєкту.

➡ Крок 2: оцініть кожен ризик за шкалою:

Ймовірність (низька/середня/висока).

Вплив (незначний/середній/критичний).

➡ Крок 3: складіть план дій «Що робимо, якщо...».

➡ Результат: матриця ризиків.

3. Симуляція «Обмежений бюджет»

➡ Ситуація: ви планували бюджет у 100 000 грн, але отримали лише 50 000 грн.

➡ Завдання:

Перерозподіліть ресурси так, щоб проєкт все одно відбувся.

Визначте, які етапи можна скоротити або змінити.

➡ Ускладнення: адміністрація вимагає скоротити терміни реалізації на 1 місяць.

➡ Результат: новий бюджетний план + скорочена дорожня карта.

4. Симуляція «Криза команди»

☞ Ситуація: двоє ключових учасників команди відмовилися працювати через перевантаження.

☞ Завдання:

Перерозподіліть завдання між рештою команди.

Запропонуйте способи підтримки мотивації.

☞ Ускладнення: дедлайн наближається, часу на пошук нових людей мало.

☞ Результат: план перерозподілу завдань + мотиваційні інструменти.

5. Симуляція «Несподіваний партнер»

☞ Ситуація: бізнес-партнер пропонує фінансування, але вимагає змінити формат проєкту (наприклад, замість освітніх воркшопів – рекламна кампанія).

☞ Завдання:

Вирішити, чи приймати умови, чи шукати інші джерела.

Обґрунтувати рішення перед «експертною радою» (викладач + студенти).

☞ Ускладнення: без цього фінансування проєкт може не відбутися.

☞ Результат: аргументоване рішення + план дій.

🎯 Рефлексія

Студенти мають відповісти:

1. Які ресурси виявилися найбільш критичними?
2. Які ризики були найскладнішими для управління?
3. Як вони відчували себе у ситуації «обмеженого бюджету»?
4. Що допомогло знайти рішення у кризових симуляціях?
5. Які навички управління ризиками вони хотіли б розвинути?
6. Як цей досвід можна застосувати у реальних студентських ініціативах?

Питання для заліку

1. Що таке стратегічне мислення?
2. Які основні етапи стратегічного планування?
3. Чим стратегічне мислення відрізняється від тактичного?
4. Які інструменти допомагають студентам у плануванні проєктів?
5. Що означає «бачення» у стратегічному мисленні?
6. Як визначити місію студентського проєкту?
7. Які фактори впливають на успішність планування?
8. Що таке SWOT-аналіз і як його застосувати?
9. Як оцінити ресурси для реалізації проєкту?
10. Які ризики виникають під час планування студентських ініціатив?
11. Як визначити стратегічні цілі проєкту?
12. Що таке KPI і як їх використовувати?
13. Як стратегічне мислення допомагає у кризових умовах?
14. Які методи прогнозування можна застосувати у студентських проєктах?
15. Як відрізнити стратегічну мету від оперативної задачі?
16. Що таке лідерство?
17. Які основні риси сучасного лідера?
18. Чим лідерство відрізняється від менеджменту?
19. Які моделі лідерства існують?
20. Як війна впливає на стиль лідерства?
21. Що означає «ситуаційне лідерство»?
22. Які компетенції потрібні сучасному лідеру?
23. Як лідер формує командну культуру?
24. Які виклики стоять перед студентським лідером?
25. Як лідерство пов'язане з соціальною відповідальністю?
26. Що таке «лідерство служіння»?
27. Як лідер мотивує команду?
28. Які інструменти комунікації використовує лідер?
29. Як оцінити ефективність лідера?
30. Які приклади студентського лідерства можна навести?
31. Що таке стиль керівництва?
32. Які основні стилі керівництва існують?

33. Чим авторитарний стиль відрізняється від демократичного?
34. Що таке ліберальний стиль керівництва?
35. Як стиль керівництва впливає на команду?
36. Які переваги має демократичний стиль?
37. Які ризики має авторитарний стиль?
38. Як визначити оптимальний стиль керівництва?
39. Що таке «гнучкий стиль»?
40. Як стиль керівництва змінюється в кризових умовах?
41. Які фактори впливають на вибір стилю керівництва?
42. Як стиль керівництва пов'язаний із мотивацією?
43. Чим стиль керівництва відрізняється від стилю лідерства?
44. Як студент може визначити свій стиль керівництва?
45. Які приклади зміни стилю керівництва можна навести?
46. Що таке природа лідерства?
47. Які теорії пояснюють виникнення лідерства?
48. Як оцінити лідерські якості?
49. Що таке персональне лідерство?
50. Як формується імідж лідера?
51. Які риси характеру важливі для лідера?
52. Як лідер формує довіру?
53. Що таке харизма у лідерстві?
54. Як імідж впливає на ефективність лідера?
55. Які інструменти оцінки лідерських якостей існують?
56. Як студент може розвивати персональне лідерство?
57. Що таке «лідерський бренд»?
58. Як імідж лідера формується у соціальних мережах?
59. Які приклади формування іміджу лідера можна навести?
60. Як імідж лідера змінюється у кризових умовах?
61. Що таке емоційний стан?
62. Як емоції впливають на лідерство?
63. Які методи регуляції емоцій існують?
64. Що таке емоційний інтелект?
65. Як розвивати емоційну стійкість?
66. Які вправи допомагають знизити стрес?
67. Як лідер управляє власними емоціями?
68. Що таке лідерський потенціал?

69. Як визначити рівень лідерського потенціалу?
70. Як фактори впливають на розвиток лідерського потенціалу?
71. Як емоційний стан впливає на команду?
72. Що таке саморегуляція?
73. Як студент може розвивати емоційний інтелект?
74. Як приклади регуляції емоцій у лідерів можна навести?
75. Як війна впливає на емоційний стан студентів?
76. Що таке комунікація?
77. Як види комунікації існують?
78. Як лідер використовує комунікацію?
79. Що таке ораторське мистецтво?
80. Як техніки публічних виступів існують?
81. Як підготувати ефективний виступ?
82. Що таке невербальна комунікація?
83. Як лідер використовує невербальні сигнали?
84. Як помилки допускають оратори?
85. Як подолати страх публічного виступу?
86. Що таке активне слухання?
87. Як комунікація впливає на команду?
88. Як приклади успішних виступів студентських лідерів можна навести?
89. Як війна впливає на комунікацію лідера?
90. Як інструменти цифрової комунікації використовують студенти?
91. Що таке командна робота?
92. Як принципи ефективної командної роботи?
93. Як лідер формує команду?
94. Що таке командна синергія?
95. Як вирішувати конфлікти у команді?
96. Як ролі існують у команді?
97. Як визначити сильні сторони учасників команди?
98. Що таке командна комунікація?
99. Як командна робота впливає на результат проєкту?
100. Як інструменти командної взаємодії існують?
101. Як студент може розвивати навички командної роботи?
102. Що таке фасилітація?
103. Як лідер підтримує командний дух?

104. Які приклади успішної командної роботи можна навести?
105. Як війна впливає на командну роботу студентів?
106. Що таке управління ресурсами?
107. Які види ресурсів існують?
108. Як оцінити наявні ресурси?
109. Що таке управління ризиками?
110. Як визначити потенційні ризики?
111. Які методи мінімізації ризиків існують?
112. Як розподілити ресурси у студентському проєкті?
113. Що таке критичні ресурси?
114. Як планувати використання ресурсів?
115. Які приклади управління ризиками можна навести?
116. Як війна впливає на управління ресурсами?
117. Що таке матриця ризиків?
118. Як студент може навчитися управляти ризиками?
119. Які інструменти допомагають у плануванні ресурсів?
120. Як управління ресурсами впливає на успіх проєкту?
121. Що таке інновації?
122. Як інновації впливають на студентські проєкти?
123. Що таке соціальна відповідальність?
124. Як студентські ініціатив

Глосарій

Активне слухання – техніка комунікації, що передбачає уважне сприйняття співрозмовника, уточнення його думок та відображення емоцій для досягнення глибшого розуміння.

Адаптивність – здатність швидко пристосовуватися до змінних умов, особливо у кризових чи воєнних ситуаціях.

Арт-терапія – метод психологічної підтримки через творчість (малювання, музика, театр), що допомагає знижувати рівень стресу та розвивати внутрішню стійкість.

Авторитарний стиль керівництва – стиль управління, що базується на жорсткому контролі, односторонньому прийнятті рішень та дисципліні.

Бачення (Vision) – стратегічне уявлення про майбутнє, яке формує напрям розвитку проєкту та надихає команду.

Волонтерська діяльність – добровільна участь у соціально корисних ініціативах, що сприяє розвитку соціальної відповідальності та резилієнтності.

Гнучкий стиль керівництва – адаптивний підхід, коли керівник змінює стиль залежно від ситуації, потреб команди та зовнішніх умов.

Демократичний стиль керівництва – стиль управління, що базується на колективному прийнятті рішень та залученні команди до процесу.

Емоційний інтелект – здатність розпізнавати, розуміти та регулювати власні й чужі емоції, що є ключовою компетенцією лідера.

Емоційна стійкість – здатність зберігати працездатність та внутрішній баланс у стресових умовах, не допускаючи емоційного вигорання.

Імідж лідера – сформований образ лідера у свідомості команди та суспільства, що впливає на довіру, авторитет та ефективність.

Інновації – нові ідеї, технології чи методи, які підвищують ефективність проєктів та сприяють їхньому розвитку.

Ключові показники ефективності (KPI) – кількісні метрики для оцінки успішності проєкту чи діяльності лідера.

Командна синергія – ефект, коли спільна робота команди дає результат, більший за суму індивідуальних зусиль.

Комунікація – процес обміну інформацією між людьми для досягнення взаєморозуміння та спільних цілей.

Конфлікт у команді – зіткнення інтересів чи поглядів учасників, яке може бути як руйнівним, так і конструктивним, залежно від способу вирішення.

Критичні ресурси – ресурси, без яких проєкт не може бути реалізований (наприклад, фінансування чи ключові учасники).

Ліберальний стиль керівництва – стиль управління, що характеризується мінімальним втручанням керівника у діяльність команди.

Лідерський бренд – унікальний набір характеристик та цінностей, що формує образ лідера та його репутацію.

Лідерство служіння – модель лідерства, де головним є служіння команді та суспільству, а не особисті амбіції.

Матриця ризиків – інструмент оцінки ризиків за ймовірністю та рівнем впливу, що допомагає планувати дії у кризових ситуаціях.

Місія проєкту – основне призначення та сенс існування проєкту, його ціннісна основа.

Мотивація – внутрішні та зовнішні чинники, що спонукають людину діяти та досягати цілей.

Невербальна комунікація – передача інформації через жести, міміку, інтонацію та інші невербальні засоби.

Ораторське мистецтво – здатність ефективно виступати перед аудиторією, переконувати та надихати.

Персональне лідерство – здатність керувати власним розвитком, приймати відповідальність за рішення та дії.

Резилієнтність – здатність відновлюватися після кризових ситуацій, адаптуватися та знаходити нові можливості.

Ресурси – матеріальні, фінансові, людські та інформаційні засоби, необхідні для реалізації проєкту.

Саморегуляція – здатність контролювати власні емоції, поведінку та реакції у складних умовах.

Соціальна відповідальність – усвідомлення впливу діяльності на суспільство та прагнення діяти на користь громади.

Стратегічне мислення – здатність бачити довгострокові перспективи та формувати план дій для їх досягнення.

Стресостійкість – здатність ефективно діяти в умовах підвищеного психоемоційного навантаження.

SWOT-аналіз – метод стратегічного планування, що враховує сильні та слабкі сторони, можливості та загрози.

Фасилітація – процес організації групової роботи для досягнення ефективної взаємодії та результатів.

Харизма – особистісна риса лідера, що викликає довіру, захоплення та надихає команду.

Ціннісні орієнтації – система переконань та пріоритетів, що визначає поведінку та рішення людини.

Чутливість до контексту – здатність враховувати соціальні, культурні та психологічні особливості ситуації при прийнятті рішень.

Штучні бар'єри комунікації – перешкоди у взаємодії, що виникають через упередження, стереотипи чи неправильне тлумачення інформації.

Рекомендована література

1. Безпальча Р. В. Організо-педагогічні умови розвитку студентського самоврядування. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2019. Вип. 1. С. 18–22.
2. Василенко І. В. Виховання громадянськості студентів засобами самоврядування у вищих навчальних закладах Канади. (Дис. канд. пед. наук). Ін-т пробл. виховання АПН України, Київ. 2009.
3. Григор'єва М. В. Історія студентських організацій університетів Наддніпрянської України другої половини XIX – початку XX ст. (Дис. канд. іст. наук). Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Харків. 2009.
4. Давидюк М.І. Роль студентського самоврядування у формуванні національної еліти України: політико-культурний контекст. (Автореф. дис. канд. політ. наук). Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Київ. 2015.
5. Коляда Н. М. Молодіжна робота як засіб неформальної громадянської освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2019, Вип. 19. С. 72– 79.
6. Кращенко Ю. Владні структури і студентське самоврядування: від субординаційних відносин до соціально-партнерської взаємодії. *Полтавський регіон: на пульсі держави: загально політ., навч., довід., інформ. вид. № 2 (5), квіт.-черв. 2008*. Полтава: АСМІ. С. 47-51
7. Мокляк В. М. Студентське самоврядування в історії розвитку вищої школи України (XIX – початок XX століття). (Автореф. дис. канд. пед. наук).: Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка, Полтава. 2011.
8. Bovill C. A Framework to explore roles within student-staff partnerships in higher education. *International Journal for Students as Partners*. 2017, Vol. 1. No. 1.
9. Healey M., Flint A., Harrington K. Engagement through partnership: students as partners in learning and teaching in higher education. York: HE Academy, 2014. 78 p.
10. Irsay S. Histoire des universités françaises et étrangères des origines à nos jours. Paris: Picard, 1933. 572 p.

11. Klemenčič R. Student power in a global perspective and contemporary trends in student organising. *Studies in Higher Education*. 2015. Vol. 40. No. 3. P. 386–399.
12. Altbach, P. G. (2016). *Global Perspectives on Higher Education*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 352 p.
13. Brooks, R. (2018). *The Role of Students in University Decision-Making*. New York: Routledge, 210 p.
14. Education Act 1994. *Legislation.gov.uk*. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/30/contents> (date of access: 05.03.2026).
15. Klemenčič, M. (2014). Student power in a global perspective and contemporary trends in student organising. *Studies in Higher Education*. Vol. 39, No. 3. P. 396–411.
16. Luescher, T. M. (2018). Student Governance in Africa: Thematic Comparisons of Governance and Student Representation. *African Journal of Information Systems*. Vol. 10, No. 4. P. 312–330.
17. Olsen, J. P. (2007). *The Institutional Dynamics of the European University*. Dordrecht: Springer, 284 p.
18. Rosovsky, H. (1991). *The University: An Owner's Manual*. New York: W. W. Norton & Company, 312 p.
19. Teichler, U. (2019). *Higher Education Systems: Structural and Institutional Modifications*. London: Palgrave Macmillan, 265 p.

Електронне видання

МЕНЕДЖМЕНТ СТУДЕНТСЬКИХ ІНІЦІАТИВ: ЛІДЕРСЬКІ КОМПЕТЕНЦІЇ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Навчально-методичний посібник

Укладачі:

Григорій Луценко, Дар'я Матюхіна

Підп. до розповсюдження 25.03.2026.

Формат 60x84/16. Умов. друк. арк. 7,14. Зам. №3589

Облік.-вид. арк. 5,51. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.

Видавництво Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

41400, м. Глухів, Сумська обл., вул. Київська, 24

тел/факс (05444) 2-33-06.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи СМв №046 від 16 червня 2014 року